

Susanne Frank ve Ted Huddleston
ILDE tarafından derlenmiştir.

TOPLUM YARARINA OKULLAR

Avrupa'da Demokrasiyi Örenmek
Uygulamaya Dönük Fikirler

ORIJINAL BASIM

Alliance Publishing Trust tarafından yayımlanmıştır.

©2009 Network of European Foundations

Creative Commons Kaynak gösterme – Ticari Olmama – Değiştirilmeme 3.0

Çalışma aşağıdaki koşullarda paylaşılabilir, kopyalanabilir, dağıtılabilir, sergilenebilir ve icra edilebilir.

Kaynak gösterme: Çalışmaya "Schools for Society: Learning Democracy in Europe. A Handbook of Ideas for Action © 2009 Network of European Foundations" şeklinde atıfta bulunulabilir.

Ticari olmama: Bu çalışma ticari amaçlarla kullanılamaz.

Değiştirilmeme: Bu çalışma değiştirilemez ve dönüştürülemez, çalışmaya ekleme yapılamaz.

Her türlü yeniden kullanım ve dağıtımda bu çalışmanın lisans koşullarının açıkça belirtilmesi gereklidir.

Fotoğraflar

30. sayfadaki fotoğraf: Çocuk Hakları Evi, Berlin, Amadeu-Antonio Vakfı'nın katkılarıyla.

64. sayfadaki fotoğraf: Bir Kilometrekare Eğitim, Berlin-Neukölln, RAA Berlin'in katkılarıyla.

42, 54 ve 74. sayfalardaki fotoğraflar: Reprodüksiyon, Veit Mette'nin katkılarıyla. ISBN 978 0 09558804 2 1

Alliance Publishing Trust
1st Floor, 25 Corsham Street
London N 6 DR
UK
publishing@alliancemagazine.org
www.alliancemagazine.org

Kayıtlı yardım no: 116744

Firma kayıt no: 5935154

Bu yayının katalog kaydı British Library'den temin edilebilir.

Dizgi karakteri: Grotesque MT

Tasarım: Benedict Richards

Basım ve ciltleme: Hobbs the Printers, Totton, Hampshire, İngiltere

Bu yayın Avrupa Konseyi'nin desteği ve işbirliği ile hazırlanmıştır. Bu çalışmada ifade edilen fikirler yazarların sorumluluğundadır ve Avrupa Konseyi'nin resmi politikalarını yansıtmayabilir.

TÜRKÇE BASIM

Sabancı Üniversitesi İstanbul Politikalar Merkezi bünyesinde 2003 yılında hayata geçen ERG, araştırma, savunu ve eğitim çalışmalarını "herkes için kaliteli eğitim" hedefi doğrultusunda sürdürüyor.

İPM | IPC
İSTANBUL POLİTİKALAR MERKEZİ
SABANCI ÜNİVERSİTESİ KAMPUSU
İSTANBUL POLICY CENTER
AT SABANCI UNIVERSITY

İstanbul Politikalar Merkezi, ERG'nin Sabancı Üniversitesi ile ilişkilerinde kurumsal şemsiyeyi sağlamaktadır.

Çeviren

Sühan Muratlı, Ayşe Berktaç Hacimirzaoğlu

Yayına Hazırlayan

İrem Aktaşlı

Sayfa Uygulama

MYRA

Şubat 2011

DESTEKÇİLERİMİZ

İçindekiler

Önsöz 4

Giriş 6

1

Avrupa'da demokrasi için eğitim

1.1 Neden Avrupa? 8

1.2 Yeni araştırma bulguları 10

1.3 Güncel girişimler 12

2

Okullar ve demokrasi

2.1 Neden okullar? 16

2.2 Sınıf topluluğu 18

2.3 Okul topluluğu 20

2.4 Okulun geniş çevresi 22

2.5 Vakıflar ve sivil toplum nasıl yardım edebilir? 24

2.6 Güçlükler ve olanaklar 26

3

Fikirden uygulamaya

Bölüm A *Tüm-okul topluluğunun katılımını sağlama* 31

Bölüm B *Farklılıklara ve kimliğe ilişkin hoşgörü ve farkındalık geliştirme* 43

Bölüm C *Yurttaşlık beceri ve tutumlarını geliştirme* 55

Bölüm D *Demokratik bir okul kültürü yaratma* 65

Bölüm E *Okulların yakın çevreleriyle ilişki kurmasını sağlama* 75

Ekler

1. Örnek uygulama inceleme tablosu 86

2. Demokratik okul 87

3. Okulumuzda öğrenci katılımı: Bir öz-değerlendirme aracı 88

4. Katılım sarmalı 96

5. ILDE üye listesi 97

6. Kaynakça 98

Önsöz

Avrupa Vakıflar Ağı (Network of European Foundations – NEF) tüm Avrupa'daki vakıfları daha etkili sonuçlar verecek işlevsel işbirlikleri kurmaya teşvik etmek amacıyla kurulmuştur. Küçük ve büyük çeşitli vakıfların yürüttüğü çalışmalar arasında ulusal sınırları aşan bağlar kurulması, bağımsız vakıf sektörüne Avrupa ölçeğindeki gelişmeleri etkileme konusunda yeni bakış açıları sağlamıştır.

NEF'in başlattığı ilk girişimlerden biri olan Avrupa'da Demokrasiyi Öğrenme Girişimi (Initiative for Learning Democracy in Europe – ILDE), “Eğitim Yoluyla Avrupa Yurttaşlık Yılı” ile 2005'te Avrupa Konseyi himayesinde başlatılmış, bunun devamı niteliğindeki diğer girişimlere özgün bir katkıda bulunmak amacıyla oluşturulmuştur. Bu projeye yakın işbirliği içinde çalışarak şekillen on vakıf, hem yurttaşlık eğitimine ilişkin güçlük ve önceliklere hem de bu alandaki ortak deneyimlerden faydalanmanın en etkili yollarına ilişkin düşünceleri bir araya getirmiştir.

Gençleri sorumlu yurttaşlar olarak davranmaya hazırlamak için onlara ilham ve umut verecek öğrenme deneyimleri oluşturma gereksiniminin farkında olan vakıflar, harekete geçme baskısını güçlü bir şekilde hissetmektedir. Bu çerçevede, vakıflar kamu-özel sektör ortaklığı ruhuyla çeşitli Avrupa ülkelerinde okulöncesi eğitim kurumlarını ve okulları demokratik alanlar olarak geliştirmeye ve yerel topluluğa açmaya yönelik bir dizi girişime önyak olmuştur. Bu el kitabının amacı, bir gencin erken çocukluk döneminden işgücü piyasasına girmesine kadarki yaşam sürecini kapsayan örgün ve okul dışı demokrasi öğrenimine ilişkin bu yaklaşımları, hem görünür hem de farklı ulusal ve yerel bağlamlara aktarılabilir hale getirmek; çocukların giderek farklılaşan yaşamlarında çoğunlukla tek ortak payda olan okulöncesi eğitim kurumları ve okullarda, demokrasinin daha iyi öğrenilmesi ve yaşanması için çaba gösteren ve giderek genişleyen paydaşlar topluluğuna ilham vermektir. El kitabı, Avrupa Konseyi'nin 2007 yılında yayınlanan *Okullarda demokratik yönetim* kılavuzunu

tamamlayıcı niteliktedir ve esas olarak okul müdürlerine ve okullarda liderlik konumundaki kişilere yöneliktir. El kitabının oluşturulmasının tüm aşamalarında Avrupa Konseyi ile yapılan işbirliği son derece değerli olmuştur.

Vakıflar, demokrasi eğitimi alanında katalizör rolü oynayabilir ve çoğunlukla oynamaktadır. Vakıflar, sivil toplumun parçası olarak, demokrasinin öğretilmesi ve yaşanması gibi zor bir işi yerine getiren devlet okullarını pilot projeler geliştirilmesi, materyaller, rehberlik, eğitim, ağlar kurma, ampirik araştırma, ödüller veya kaynak yaratma gibi alanlarda hibe programları yoluyla desteklemektedir. Vakıfların yaptığı ve vakıflar ile yapılan çalışmaların katma değeri, kamu ve özel sektör arasında bağ oluşturma kapasitelerinden kaynaklanır. Bu kapasite, bürokratik çok-parçalılığın üstesinden gelmeye yardımcı olarak çocuklar ve gençlere daha iyi ve daha bütünsel demokrasi öğrenimi sağlamanın yollarını açmaktadır. Vakıflar, kamu yönetimi ile gençlerde hem içinde yaşadıkları çevrenin hem de kendilerinin esenliğini önemseyen demokrat yurttaşlar olarak davranma becerisini geliştirmek gibi temel meselelerde uzun vadeli ortaklıklar kurarak birlikte çalışır.

Avrupa'da bu alanda yaşanan gelişmeler üzerine yapılan titiz araştırmalar, hükümetlerin ve Avrupa kurumlarının siyasal beyanları ile okullarda uygulamada yaşananlar arasında büyük fark olduğunu çok açık göstermiştir; ancak, Avrupa ölçeğinde çok farklı yaklaşımlar olduğu da kabul edilmesi gereken bir gerçektir. Bu nedenle, vakıf sektörünün göstereceği özel çabanın alanı ve kapsamı açıktır. Bu çaba hükümetlerin ve diğer kurumların yapmakta olduklarını tamamlayıcı ve destekleyici nitelikte olacaktır.

Bu el kitabı çeşitli gereksinimlere yanıt vermeyi amaçlamaktadır. İlk olarak, vakıfların çalışmaları ve girişimleri hakkında sistematik bilgi azdır. Bu girişimlerin analiz edilmesi, vakıfların ve vakıf kadrolarının birbirlerinden öğrenmesine, etkili strateji ve yaklaşımları yaygınlaştırmasına veya benimsemesine yardımcı olabilir. Bu nedenle, el kitabı olanca çeşitliliğiyle Avrupa'nın her yerindeki

vakıflara yönelik olarak, onların okullara ilişkin değişim stratejisi seçeneklerini, teori ve uygulama seçeneklerini genişletme amacıyla hazırlanmıştır. El kitabı aynı zamanda, sivil toplumdaki şimdiye kadar göz ardı edilmiş paydaşlara, okul topluluğuna danışmanlık yapanlara, kolaylaştırıcılara ve diğer yaygınlaştırıcılara yöneliktir; denenmiş bir dizi yaklaşımı onların dikkatine sunar. Bu nedenle kitabın temel hedef kitesini, okulöncesi eğitim kurumları ve okulları geliştirme çalışmalarında görev yapan hem daha demokratik bir öğrenme kültürü ve yapısı için hem de demokratik toplum eğitimleri için destek sağlayabilecek ortaklar olarak tanımlamak yerinde olacaktır.

ILDE çocuklar, gençler ve partnerleri için sürekli demokrasi öğrenimini desteklemek ve insan olarak olgunlaşmalarına yardımcı olmak amacıyla, gerek erken çocukluk alanındaki yaklaşımların gerekse problem çözme yoluyla okul dışı öğrenme yaklaşımının bu kitaba dahil edilmesi üzerinde önemle durmuştur. El kitabı, vakıflar ve eğitim kurumları arasında uzun vadeli kamu-özel sektör ortaklıklarını güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Bunun ilk adımları genellikle tekil, kısa süreli projelerle atılır. Okulöncesi eğitim kurum veya okul ile çevresinin – bu, aileleri de kapsar – özel koşullarını dikkate alan saygılı müdahale ve karşılıklı görüş alışverişi, sürdürülebilir değişimin temel önkoşulu olarak görülmektedir. Son olarak, bu el kitabı demokrasi eğitimi ile uğraşan veya ilgilenen vakıflar ve ortakları tarafından yapılan çalışmaların etkisini artırmak için, bir uzmanlık paylaşım merkezi ile platforma sahip, bütün Avrupa'yı kapsayan bir altyapı oluşturulmasına yönelik yeni bir adımdır.

Demokrasi inşası gökten zembille inmez; öğrenilmesi gerekir ve sürekli çaba gerektirir. Bu sorumluluk sadece öğretmenler ve müdürlerin omuzlarına yüklenemez. Vakıflar, okulöncesi eğitim kurumları ile okulları, çocukların, günlük yaşamda çatışmaları demokratik yöntemlerle çözme; sorun yaratan değil sorun çözen insanlar olmayı; farklılıklardan yapıcı bir biçimde yararlanmayı; çocuk haklarını talep etmeyi ve geliştirmeyi yaşayarak öğrenmesine daha elverişli yerler haline getirecek bilgi ve desteği sağlamaya hazırdır. El kitabı, bu amaçla hazırlanmıştır. El kitabının nasıl karşılandığını ve kullanıldığını öğrenmeyi merakla bekliyoruz.

Dr. Pia Gerber, Freudenberg Vakfı

Giriş

Bu el kitabı, okulların Avrupa'da demokrasiye nasıl katkıda bulunabileceği hakkındadır.

Toplumda daha kapsayıcı ve sürdürülebilir demokratik yurttaşlık biçimlerinin geliştirilmesinde Avrupa'daki okulların oynayabileceği rolü, bu rolü nasıl geliştirebileceklerini, vakıfların ve diğer sivil toplum kuruluşlarının okulları bu konuda nasıl destekleyebileceğini ele almaktadır.

Kimin için yazıldı?

Bu el kitabı okul demokrasisi alanındaki projeleri desteklemek isteyen, okul-aile birlikleri gibi küçük yerel gruplar ve yerel gönüllü kuruluşlardan, ulusal ve uluslararası vakıflara ve sivil toplum kuruluşlarına kadar uzanan geniş bir yelpaze için yazılmıştır.

Avrupa Konseyi tarafından yayımlanan okul yöneticileri için demokratik okul yönetişimi el kitabını (Bäckman ve Trafford, 2007) tamamlamak üzere hazırlanmıştır.

Amacı nedir?

El kitabının amacı, okulların, sivil toplum ile daha yakın işbirliği ve ortaklık içinde bütün Avrupa yurttaşlarının yurttaşlık beceri ve değerlerini güçlendirmesi ve geliştirmesine yardımcı olmaktır. Kitap, vakıfların ve sivil toplum kuruluşlarının demokratik eğitimde yeni düşünce ve uygulamalara katalizörlük edebilmesinin yollarını incelemekte, bunun için en etkili strateji ve yaklaşımları belirleyerek, okullarda ve okullar aracılığı ile yapılabileceklerle ilişkin yeni öneriler geliştirmektedir.

Nasıl yapılandırıldı?

El kitabı üç ana bölüme ayrılmıştır. İlk bölümde, Avrupa'da demokrasi eğitiminin geleceği, araştırma ve politika bakış açısından ele alınmakta, bugün Avrupa'da demokrasinin karşı karşıya olduğu temel güçlükler ile yeni yurttaşlık ve yurttaşlık

eğitimi biçimlerine duyulan gereksinim ortaya konulmaktadır. Bu alandaki son araştırmaların bulgularının özeti ile çeşitli güncel girişimlerle ilgili bilginin yer aldığı bölüm, Berlin Özgür Üniversitesi'nden Viola B. Georgi tarafından bu kitap için kaleme alınmıştır.

İkinci bölümde, okulların toplumda demokratik yurttaşlığın gelişmesine – sadece örgün eğitim yoluyla değil, aynı zamanda genç ve yaşlı bütün yurttaşlara sınıfta, okul topluluğunda ve okul ile okul kapıları dışındaki daha geniş çevre arasındaki ilişkide sağlayacakları demokrasiyi yaşama olanaklarıyla – nasıl katkıda bulunabileceği daha ayrıntılı olarak incelenmektedir. Bu bölümde vakıfların ve diğer sivil toplum kuruluşlarının okulların “demokrasinin öznelere” haline gelmesine yardım etme konusunda oynayabileceği özel rol ve bu rolün geliştirirken önlerine çıkacak bazı güçlük ve fırsatlar ele alınmaktadır.

Üçüncü bölüm, Avrupa'daki okulların ve sivil toplum kuruluşlarının yeni demokratik eğitim olanakları yaratmak için birlikte yaptığı farklı çalışmalarını gösteren bir dizi örnek olay incelemesinden oluşmaktadır. Farklı eğitim ortamlarından ve farklı ülkelerden alınan örnek uygulama incelemeleri, bu tür ortaklıkların nasıl anlamlı olabileceğini, benimseyebilecekleri çeşitli strateji ve yaklaşımları, bunların nasıl başlatılıp geliştirilebileceğini göstermektedir.

Nasıl kullanabilirsiniz?

El kitabının, Avrupa'da demokrasi ve eğitim alanlarında gerek yeni çalışmalar tasarlayan gerekse mevcut yükümlülüklerini gözden geçiren vakıflar ve diğer sivil toplum kuruluşları için ufuk açıcı ve teşvik edici olması beklenmektedir. Bu el kitabı okullarla işbirliği içinde çalışarak toplum üzerinde nasıl olumlu bir etki yapabileceğinizi anlamana, en etkili strateji ve yaklaşımlarla ilgili bilgi edinmenize, bunlardan gereksinimleriniz ve çalışma yöntemlerinize en uygun olanları belirlemenize yardım edecektir.

Avrupa'da Demokrasi için Eğitim

Prof. Dr. Viola B. Georgi,
Berlin Özgür Üniversitesi

1.1 Neden Avrupa?

Demokratik yurttaşlık idealinin, Avrupa'da antik Yunan şehir devletleri ve Roma Cumhuriyeti'ndeki ilk günlerinden Fransız Devrimi sırasında *citoyenneté** kavramının ortaya çıkmasına ve 19 ve 20. yüzyıllarda modern Avrupa ulus devletinin kurulmasına kadar uzanan, uzun bir tarihi vardır (Gosewinkel, 2008).

Tarih boyunca defalarca sömürgecilik, ırkçılık, faşizm ve komünizm gibi güçlerin tehdidi altında kalmış olsa da demokratik ideali Avrupa'da yaşama-ya devam etmekte ve Avrupa toplumlarının dayandığı temeli oluşturmaktadır. Avrupa Konseyi, demokrasi ideallerini savunmak amacıyla 1949 yılında kurulmuştur. Konsey'in 1950 yılında kabul ettiği Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Avrupa yurttaşlarının siyasi ve medeni haklarını belirlemiştir; bu haklar o zamandan beri Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından korunmaktadır. Bundan 50 yıl sonra, Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı düzenlenmiştir. Şart, Avrupa yurttaşlarının ve Avrupa Birliği'nde (AB) yaşayan herkesin medeni, siyasi, ekonomik ve toplumsal haklarının tamamını kapsamaktadır.

Demokrasinin günümüzde karşı karşıya olduğu güçlükler nelerdir?

Demokrasinin her kuşak tarafından yeniden öğrenilmesi gerektiğini söylemek bilinen bir gerçeği tekrarlamak olabilir; ancak, Avrupa'da demokrasinin yakın gelecekte bazı ciddi ve benzeri görülmemiş zorluklarla karşılaşmasının olası olduğunu düşündüren sağlam nedenler vardır.¹

Geçmişte belli bir dayanıklılık sergilemiş olan demokrasinin, günümüzde Avrupa'da ortaya çıkmakta olan türden anti-demokratik güçlere karşı koyabileceğinden emin olmanın yolu yoktur. Bu nedenle, demokratik yurttaşlık eğitimi hem ulusal hükümetler, Doğu Avrupa'da gelişen demokrasiler, AB, Avrupa Konseyi, diğer Avrupa kurum ve kuruluşları hem de Avrupa vakıfları için bir öncelik haline gelmiştir.

* Çevrenin açıklaması: Yurttaşlık

Avrupa'da demokrasiye yönelik en çok gözlemlenen tehditler özgül ulusal ve bölgesel duruma bağlı olarak şunları içermektedir:

- ▶ AB'nin genişleme ve entegrasyon süreçleri
- ▶ Küreselleşme
- ▶ Demografik değişiklikler ve göç
- ▶ Artan çeşitlilik
- ▶ Ulusal düzeyde ve Avrupa düzeyinde demokratik kurumlara karşı artan güvensizlik
- ▶ Siyasetçilere saygı duymama ve siyasetçileri küçümseme
- ▶ Milliyetçilik
- ▶ İslamofobi
- ▶ Anti-semitizm
- ▶ Yabancı düşmanlığı ve diğer bağnazlık biçimleri
- ▶ Şiddet ve çatışmalar
- ▶ Siyasete karşı kayıtsızlık ve siyasal ve/veya dini fanatizm
- ▶ Terörizm
- ▶ Ekonomideki durgunluğun etkileri

Ne tür bir yurttaşlık eğitimi gereklidir?

İster gençlerin siyasal süreçlerden kopması korkusunun, bazı gençlerin radikal gruplara eğilim göstermesinin ve giderek daha fazla çeşitlilik kazanan Avrupa'da toplumsal uyumun azalmasına ilişkin kaygıların, ister eski komünist ülkelerin demokratik dönüşüm konusunda yaşadığı sorun ve güçlüklerinin etkisiyle olsun, artık yurttaşlık eğitimi birçok Avrupa ülkesinde resmi müfredat programı içinde bir ders veya müfredatın tamamını kesen bir konu ya da daha geniş müfredat programının bir boyutu olarak yer almaktadır (Paludan ve Prinds, 1999; Eurydice, 2005).

Ancak Avrupa ülkelerinde, bu eğitimin içeriği ve yöntemi üzerine tartışmalar sürmektedir. Demokratik ilkelerin toplumda en iyi nasıl geliştirileceğine ve “güçlü demokrasi”nin (Barber, 1984) nasıl inşa edileceğine ilişkin bu düşünme ve gözden geçirme sürecinde, birbiri ile bağlantılı üç aşama önem kazanmış görünmektedir:

1 *Siyasal ve toplumsal kurumların demokratikleştirilmesi*

İlk olarak, siyasal ve toplumsal kurumlarımızda, özellikle okullarda, demokratik yapılar ve yöntemler oluşturmalı ve bunları geliştirmeliyiz. Dinamik ve sürekli değişen bir ortamda okulların hem öğrencilerinin hem de içinde yer aldıkları çevrenin gereksinimlerini karşılayabilmesi için yaşlı ve genç tüm paydaşlarına katılım olanakları sağlayabilmesi gerekir.

2 *Demokratik tutum ve eğilimlerin teşvik edilmesi*

İkinci olarak, yurttaşlarda demokratik tutum ve eğilimler oluşturmanın ve bunları geliştirmenin yeni yollarını bulmalıyız. İşbirliğine açık, hoşgörülü ve sorumlu yurttaşların giderek gelişeceği çerçeve ve koşulların yaratılmasında özellikle okullar çok belirleyici rol oynayabilir.

3 *Bir “yaşam tarzı” olarak demokrasinin geliştirilmesi*

Üçüncüsü, demokrasiyi sadece resmi bir süreç olarak değil, bir ilişkilendirme biçimi, bir “yaşam tarzı” olarak geliştirmemiz ve büyütmemiz gerekiyor (Dewey, 1950). Bu, sivil toplum kuruluşlarına önemli bir rol biçiminin yanı sıra, işe en küçük çocuklardan başlamamız, okulöncesi eğitim kurumlarında ve okullarda demokratik bir kültür yaratıp, yetişkinler kadar çocuk ve gençlerin de seslerinin duyulmasını sağlamamız gerektiğine işaret ediyor.

Bu nasıl bir demokrasi anlamına geliyor?

Böyle bir yaklaşım, yurttaşların kendi çevreleri – okul, mahalle, şehir, ülke, Avrupa, hatta dünya – için sorumluluk üstlenme yetenek ve isteği üzerine oturan katılımcı ve çok boyutlu bir demokrasi anlamına gelir. Yurttaşların resmi siyasal süreçlere olduğu kadar sivil topluma da aktif biçimde katılımını vurgular. Bu tür aktif yurttaşlık, demokratik toplumların canlılığına ve hayatiyetine katkıda bulunur (Frevert, 2008). Resmi siyasal süreçleri güçlendiren ve canlandıran, yurttaşların daha geniş kamusal alana katılımıdır.

Okullar kamusal alanın parçası olduğuna göre, Avrupa'da demokrasi ile eğitim arasında daha güçlü bağlar kurulmasına ve okulların hem gençler

hem de yaşlılar için demokrasiyi öğrenme yerleri olarak geliştirilmesine ilginin artması şaşırtıcı değildir (Beutel & Fauser, 2007).

Yeni bir yurttaşlık biçiminin zamanı geldi mi?

“Yurttaşlık” terimi, soyut düzeyde fazla tartışmalı olmayan bir kavramdır. Siyasal bir topluluğun parçası olduğunu ifade eder; topluluk içinde belirli etkin davranış biçimleri içinde olunacağına işaret etmenin yanı sıra tüm yurttaşları, eşitlik statüsünün beraberinde getirdiği hak ve görevler bakımından eşit kılar. Oysa pratikte yurttaşlık, özellikle Avrupa'da, çok tartışmalı bir kavram olmaya devam etmektedir. Bunun nedeni, yurttaşlığın salt yasal değil, aynı zamanda ülkenin siyasal kültürüne kök salan bir kavram olmasıdır (Preuss ve arkadaşları, 2003).

Yeni araştırmalar, yurttaşlığın bağlamsal, dinamik, tartışmaya açık ve çok boyutlu bir kavram olduğuna işaret etmektedir (Wiener, 1997; Conrad ve Kocka, 2001; Yuval-Davis, 2004/5; Lister, 1994). Yurttaşlık bağlamsaldır; çünkü herhangi bir anda farklı Avrupa toplumlarında farklı yorum ve uygulamaları vardır. Dinamiktir; çünkü anlamları ve özellikleri zaman içinde değişmektedir. Tartışmaya açıktır; çünkü yurttaşlardan neler talep edeceğine ilişkin zıt ve farklı görüşler vardır. Çok boyutludur; çünkü yasal konum (mensubiyet) ile kimliği (aidiyet duygusu), yurttaşlık özelliklerini (eğilim, değer ve tutumlar) ve pratiklerini (katılım, aktörlük ve savunusu) bir araya getirir.

21. yüzyıl Avrupası'ndaki demokrasiler için – yani, komünizmin yıkılması, AB'nin genişlemesi, Avrupalılaştırma, küreselleşme, demografik değişimler ve göç gibi etmenler ve genellikle bunlara eşlik eden artan yabancı düşmanlığı ve siyasal ve/veya dini köktencilik tehdidi sonucunda, farklı oranlarda da olsa, hızla değişmekte olan ülkeler için – en uygun yurttaşlık kavramı hangisidir?

Geleneksel yurttaşlık modellerinin artık yeterli olmayacağı açıktır (Osler ve Starkey, 2003). Yurttaşlık kavramımız, sivil toplumun yaşamı (Soysal, 1994) ve çeşitliliği (Georgi, 2008) içine daha iyi konumlanmak zorundadır. Küreselleşmiş ve çeşitlilikler barındıran bir Avrupa'da yurttaşlık, etnik kökenin veya yurttaşlığı milliyet ile özdeşleştirmenin ötesine geçen, aidiyet, kimlik ve katılımı daha bütünleşmiş bir Avrupa çerçevesi içinde ele alan, daha geniş bir yurttaşlık anlayışına zemin hazırlayacak daha geniş bir “topluluk” fikri üzerine kurulmalıdır (Frevert, 2008).

1.2 Yeni araştırma bulguları

Avrupa'da demokrasi ve okullar üzerine son zamanlarda yapılan araştırmaların sayısı ve çeşitliliği, çoğu Avrupa ülkesinin siyasal gündeminde bu konuya verilen önemi göstermektedir.

Yurttaşlık Eğitimi Araştırması

Demokrasi ve yurttaşlık konusunda yakın zamanda yapılan en büyük projelerden biri *Yurttaşlık Eğitimi Araştırması*'ydi. Uluslararası Değerlendirme Derneği (International Evaluation Association – IEA) tarafından 1996-2000 yılları arasında gerçekleştirilen araştırma çoğunluğu Avrupa'dan 28 ülkeyi kapsadı. Araştırmanın ana amacı, gençlerin demokrasilerde yurttaşlık rolüne hangi yöntemlerle hazırlandığını belirlemek ve bunları karşılaştırmaktı.

Araştırmada, 14 yaşındaki gençlerin demokrasi, demokratik kurumlar ve yurttaşlık, ulusal kimlik, toplumsal uyum ve farklılıklar hakkındaki bilgi ve görüşleri incelendi. Hem yurttaşlık bilgisi ile demokratik yaşama katılımı, hem de demokratik okul uygulamaları ile yurttaşlık bilgisi ve yurttaş katılımı arasında olumlu yönde bir ilişki bulundu (Torney-Purta ve arkadaşları, 2001).

Yurttaşlık Eğitimi Araştırması – temel bulgular

- ▶ Yurttaşlık konusunda daha bilgili öğrencilerin, yetişkin olduklarında siyasal ve kamusal faaliyetlere katılmayı düşünmesi daha olasıdır. Okullar, siyasal okuryazarlığı artıran konular hakkında verecekleri eğitimle gelecekteki katılıma şekil vermede önemli rol oynayabilirler.
- ▶ Yurttaşlık bilgisini ve katılımı geliştirme konusunda en etkili okullar, öğrencileri sınıfta sorunları tartışmaya ve okul yaşamında aktif rol almaya teşvik ederek demokratik değer ve uygulamaları ortaya çıkaran okullardır.
- ▶ Beş öğrenciden dördü, oy verme dışında herhangi bir geleneksel siyasal etkinliğe katılmaya niyeti olmadığını belirtmiştir.
- ▶ Gençler resmi siyaset ile sadece çok az ilgilenmekte, yardım işleri,

Avrupa Ölçeğinde Demokratik Yurttaşlık Eğitimi Politikaları Araştırması

IEA Yurttaşlık Eğitimi Araştırması yeni araştırmalara ve müfredat programlarında yenilikler yapılmasına esin kaynağı olmakla kalmamış, hükümetlerin ve uluslararası Avrupa kurumlarının politika gündemlerini önemli ölçüde etkilemiştir.

Avrupa Konseyi'nin Demokratik Yurttaşlık Eğitimi (DYE) projesi, bu bulguları *Avrupa Ölçeğinde DYE Politikaları Araştırması*'nda (2000) ele aldı. İlgili politika belgelerinin, ülke raporlarının ve diğer belgelerin toplu olarak değerlendirildiği araştırmanın hedefleri şunlardı:

- ▶ Tüm Avrupa ülkelerindeki güncel DYE politikalarını saptamak;
- ▶ Hükümetlerin bu politikaların etkili bir biçimde uygulanmasını sağlamak için aldığı somut önlemleri belirlemek;
- ▶ Uygulayıcı ve paydaşlardan oluşan örneklem grubun DYE politikalarının uygulanışı konusundaki görüşlerini toplamak.

sosyal sorumluluk veya protesto yürüyüşleri gibi siyasal ve kamusal katılımın diğer biçimlerine daha açık durmaktadır.

- ▶ Öğrencilerin tutumları, ayırt edici özelliği daha az hiyerarşi ve daha fazla bireysel karar alma olan “yeni bir yurttaşlık kültürü”nün geliştiği izlenimini uyandırmaktadır. Gençler geleneksel siyasal partiler veya gruplar yerine daha enformel toplumsal hareketlere yöneliyor gibi görünmektedir.
- ▶ Okulların ve yerel sivil toplum kuruluşlarının, gençlerin yetişkin yurttaş yaşamına hazırlanması üzerinde olumlu etkileri olabilir.
- ▶ Avrupa'daki öğrencilerin büyük çoğunluğu, okulda bir sorunu çözmek ve okulunu iyileştirmek için akranları ile grup çalışması yapmaya ilişkin olumlu bir deneyim yaşamıştır.

(Kerr, 2008'deki özetten alınmıştır.)

Bu araştırmanın sonuçları, ayrıntılı bir sentez (Birzea ve arkadaşları, 2004) ve beş bölgesel inceleme (Kerr, 2004; Losito, 2004; Pol, 2004; Mikkelsen, 2004; Froumin, 2004) ile belgelendi. Bunlar başlıca üç bulgu halinde özetlenebilir:

- ▶ Siyasal beyanlar ile uygulamada gerçekleşenler arasında oldukça büyük bir uyumsuzluk vardır.
- ▶ Şu anda DYE'nin temel ayağı resmi müfredat programıdır.
- ▶ DYE konusunda çok yönlü bir yaklaşım ortaya çıkmaktadır. Resmi müfredat programının ötesine geçen bu yaklaşım, paydaşlar arasında ortaklığın geliştirilmesi, örgün ve yaygın eğitim ortamlarının yanı sıra tüm- okul ve daha geniş çevrenin kapsanması gerektiğini kabul etmektedir.

“İncelenen ülke ve bölgeler arasındaki farklılıklara karşın, ülkelerin çoğu ivedi sosyoekonomik, siyasal ve kültürel sorunların çözümünde eğitim sistemine önemli roller yüklemiş ve DYE'nin, farklılıklar, kimlik, hoşgörü, haklar ve sorumluluklar gibi konuları işlediği için bu atılımın bir parçası olduğunu vurgulamıştır.”

David Kerr (Kerr, 2008)

Avrupa'daki Okullarda Yurttaşlık Eğitimi

IEA *Yurttaşlık Eğitimi Araştırması* ile *Avrupa Ölçeğinde DYE Araştırması*'na dayanan 2004 tarihli Eurydice *Avrupa'da Okullarda Yurttaşlık Eğitimi* araştırması ve sonuçları Avrupa'da demokratik eğitime ilişkin veri tabanına büyük katkı yapmıştır. Avrupa'da eğitim konusunda bir bilgi ve araştırma ağı olan Eurydice, farklı AB üyesi ülkelerdeki ilk ve ortaöğretim okullarında yurttaşlığın genel anlamda ve Avrupa boyutu özelinde nasıl ele alındığını incelemiştir. 30 Avrupa ülkesinin okullarında verilen yurttaşlık eğitimini kapsayan araştırma, yurttaşlık eğitiminde yaklaşımlar, güçlükler ve eksikliklere ilişkin en güncel genel görünümü ortaya koymaktadır.

Eurydice araştırması - temel bulgular

- ▶ Birçok Avrupa ülkesi resmi müfredat programında yurttaşlık eğitimine yer vermektedir. Çoğu ülkede yurttaşlık eğitimi ilköğretimde bütünleşik veya müfredatın tamamını kesen bir konu olarak verilmektedir. Ortaöğretimde ise aksine, Avrupa ülkelerinin yaklaşık yarısı yurttaşlık eğitimini ayrı bir ders olarak belirlemiştir.
- ▶ Ulusal hükümetlerin çoğu, yurttaş eğitiminin, sadece siyasal okuryazarlığın değil, topluma aktif katılıma önyak olan olumlu yurttaş tutum ve değerlerinin de geliştirilmesini içeren kapsamlı bir stratejinin parçası olması gerektiği görüşündedir.
- ▶ Çoğu Avrupa ülkesi eğitimle ilgili mevzuatta veya diğer resmi belgelerde, demokratik değerlerle şekillenmiş, gençleri aktif ve sorumlu yurttaşlar olmaya teşvik eden katılımcı okul kültürünün desteklenmesinin önemini vurgulamaktadır.
- ▶ Öğrencilere gerek günlük okul yaşamında gerek içinde yaşadıkları daha geniş çevrede sorumlu yurttaş davranışını deneyimleme ve uygulama olanakları sunarak, yurttaşlık eğitimine aktif “yaparak öğrenme” yaklaşımını geliştirmeye çalışan ülkelerin sayısı artmaktadır.
- ▶ Birçok ülke yurttaşlık eğitimine Avrupa boyutu getirilmesinin önemini farkındadır.
- ▶ Öğretmen eğitiminde açık vardır: Yurttaşlık eğitimi öğretmenleri için özel kurslar düzenleyen ülke sayısı azdır.

(Eurydice, 2005)

1.3 Güncel girişimler

Son yıllarda, kısmen bu alandaki ampirik araştırma bulgularının etkisiyle de olsa, Avrupa toplumlarında demokrasinin sürdürülmesinde eğitimin rolünü vurgulayan bazı önemli girişimlerin ortaya çıktığını gördük.

Temel Yeterlikler Çerçevesi

2000 yılında yapılan “İnovasyon ve Bilgi Avrupası'na Doğru” başlıklı Avrupa Konseyi Lizbon Özel Toplantısı, Avrupa demokrasilerinin gelecekteki yurttaşları için yeni temel beceriler tanımlayacak bir Avrupa çerçevesi fikrini ortaya attı. Bu becerilerin, Avrupa'nın artan küreselleşme, toplumsal çoğulculuk ve “bilgi” ekonomilerine geçişe verdiği yanıtın temel ölçüsü olması amaçlanmıştı. “Yaşamboyu öğrenme için temel yeterlikler” olarak adlandırılan bazı esaslar saptanarak *Temel Yeterlikler Çerçevesi* oluşturuldu. Çerçevede belirlenen temel yeterlikler arasında, gelecek yıllarda aktif yurttaşlık ve toplumsal katılım için tüm Avrupalıların gereksinim duyacağı bilgi, beceri ve tutumların temel unsurlarından biri olan “toplumsal bilgi ve yurttaşlık bilgisi” yer alıyordu.

“Aktif yurttaşlık” kavramı

Avrupa ülkeleri eğitim bakanları 2001 yılında, eğitim ve öğretim sistemlerinin geleceğe yönelik hedeflerine ilişkin bir raporu kabul etti; ertesi yıl Eğitim

Konseyi ve Avrupa Komisyonu, AB'nin eğitim ve öğretim alanlarındaki stratejik işbirliği çerçevesini oluşturan on yıllık programı onayladı (Avrupa Birliği Konseyi, 2001). Çalışma programında belirtilen temel hedef, insanları aktif yurttaşlığa hazırlamak için demokratik katılım değer ve ilkelerinin herkes tarafından öğrenilmesinin etkili bir biçimde desteklenmesini sağlamaktır.

Aktif yurttaşlık

Aktif yurttaşlık “yaşam kalitesinin veya topluluğun refahının yükseltilmesi amacıyla, karşılıklı saygı ve şiddet karşıtlığını esas alarak, demokratik değerlere ve hukukun üstünlüğüne uygun bir biçimde sivil topluma, topluluk yaşamına ve siyasal yaşama katılma” olarak tanımlanmaktadır. (Avrupa Komisyonu, 2006; Hoskins ve arkadaşları, 2006)

Avrupa Konseyi Demokratik Yurttaşlık Eğitimi (DYE) Projesi

Avrupa Konseyi'nin Demokratik Yurttaşlık Eğitimi (DYE) projesi, geçtiğimiz on yılda demokratik eğitimin Avrupa ölçeğinde desteklenmesine yönelik en uzun süren ve başarılı girişim olarak değerlendirilebilir.

Demokratik Yurttaşlık Eğitimi (DYE)

Avrupa Konseyi DYE'yi “gençler ile yetişkinlerin toplumdaki hak ve sorumluluklarını üstlenerek ve kullanarak demokratik yaşama etkin biçimde katılma konusunda daha donanımlı hale gelmesini amaçlayan bir dizi uygulama ve etkinlik” olarak tanımlamaktadır.

(Avrupa Konseyi, 2002)

Bu tanım, 2000 yılında Eğitim Bakanları Daimi Konferansı'nın kabul ettiği bir karara dayanmaktadır. Kararda DYE'nin, “insan hakları, çoğulcu demokrasi ve hukukun üstünlüğü temel ilkelerine dayandığı, gençler ve yetişkinleri demokratik topluma etkin şekilde katılmaya hazırlama amacını taşıdığı ve bu şekilde demokratik kültürü, sivil toplumu, toplumsal uyumu, farklılıklara ve insan haklarına saygıyı güçlendirdiği” ifade edilmektedir.

(Avrupa Konseyi, 2000)

DYE, canlı bir demokratik kültürün gelişmesine yardımcı olarak, bu kültürü sürekli kılarak ve temel ortak değerlere ilişkin farkındalığı artırarak demokratik toplumların güçlendirilmesini amaçlamaktadır.

1990'ların sonlarında DYE Avrupa'daki eğitim politikalarının ortak hedefi haline geldi. Yaklaşımlar farklılık gösterse de, Avrupa ülkelerinin çoğu DYE'yi demokrasi öğrenme süreçlerinin tümü için ortak referans noktası olarak benimsedi. Bakanlar Komitesi eğitim politikaları ve reformları açısından DYE'nin, her eğitim sisteminin özgül koşulları çerçevesinde, öncelikli hedef kabul edilmesini tavsiye etti. Bu hedefi Avrupa ölçeğinde öne çıkaran Avrupa Konseyi, 2005'i Eğitim Yoluyla Yurttaşlık Avrupa Yılı ilan ederek dikkatleri yurttaşlık eğitimi üzerine topladı.

Avrupa Konseyi üyesi ülkelerde demokrasi öğreniminin sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla o tarihten beri devam eden DYE projesinin üçüncü aşaması (2006-09) tamamlanmak üzeredir. Güçlü bir insan hakları eğitimi boyutu eklenen projenin adı artık "Demokratik Yurttaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi"dir.

Avrupa Komisyonu

Sonuç olarak, Avrupa Komisyonu aktif ve sorumlu yurttaş davranışının okul sıralarından itibaren desteklenmesini siyasal gündemin üst sıralarına yerleştirmiştir. Avrupa Komisyonu'nun yaşamboyu öğrenim için temel yeterliklere ilişkin 2005 tarihli Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyi Tavsiye Kararı'ndaki sekiz yeterlikten altıncısının "kişiler arası, kültürlerarası, toplumsal yeterlikler ve yurttaş yeterliği"ni dahil etmiş olması tesadüf değildir.

Benzer düşünme tarzı, yurttaşlar ile Avrupa Birliği arasındaki kopukluğu gidermeyi amaçlayan yeni *Yurttaşlar için Avrupa Programı*'nda (2007-2013) açıkça görülmektedir. Hedef, sivil toplumda aktif yurttaşlık olanaklarını harekete geçirmektir. Programın temel yaklaşımı, etkin Avrupa yurttaşlığını destekleyecek araçları sağlamak ve farklı ülkelerden yurttaş ve kurumları Avrupa yurttaşlığı konusunda, farklılıklara saygı gösteren ve ulusal vizyonun ötesine geçen işbirlikleri yaparak fikir geliştirmeye teşvik etmektir (Avrupa Komisyonu, 2005).

Avrupa Komisyonu'nun finanse ettiği Yaşamboyu Öğrenme Araştırma Merkezi'nin Avrupa Konseyi ile işbirliği içinde yürüttüğü en son girişim olan *Demokrasi için Aktif Yurttaşlık*, bu alanda politika reformlarına temel oluşturu-

racak verilerde hâlâ önemli eksiklikler olduğu sonucuna varmıştır. Bu nedenle, Avrupa Komisyonu üye devletler ile birlikte verilerdeki boşlukları belirleme ve Uluslararası Değerlendirme Derneği'nin 2010 yılında tamamlanacak yeni *Uluslararası Yurttaşlık Bilgisi ve Yurttaşlık Eğitimi Araştırması* kapsamında yeni bir Avrupa modülünü finanse etme çalışması yürütmektedir.

Uluslararası Yurttaşlık Bilgisi ve Yurttaşlık Eğitimi Araştırması çerçevesinde yeni bir Avrupa modülünün oluşturulması girişimi, "ulusal ve uluslararası kurumların, yurttaşlık eğitiminin sonuçlarını tanımlamaya ve yurttaşlık eğitiminin insanları 21. yüzyılda aktif yurttaşlar olmak için gerekli becerilerle ne ölçüde donattığını ölçmeye yönelik ortak çabası"dır.

David Kerr (Kerr, 2008)

Gelecek ne getirecek?

Ulusal vizyonun ötesine geçme, farklılıklara saygı ve yurttaşları sivil topluma katılım için harekete geçirme, gerçekten de Avrupa'da demokrasinin geleceğine ilişkin güncel tartışmalardaki belli başlı kaygılar haline gelmiştir. Bu nedenle, siyaset ve eğitime ilişkin ileriye dönük, dinamik ve durumun gereklerine yanıt verecek farklılıklara saygılı, eşitlik ve içermeyi teşvik eden, "Avrupa'nın bütünlüğünün kaynağı çeşitliliğidir" (Morin, 1987) fikrini öne çıkaran anlayışların geliştirilmesi çok önemlidir. Avrupa'da şu anda yürütülmekte olan yurttaşlık ve yurttaşlık eğitimi değerlendirme ve yeniden düşünme sürecinin önemi küçümsenmemelidir. Okullarda ve daha geniş çevrede yurttaşlık eğitimi konusuna getirilen yeni yaklaşımlar, Avrupa'da birliği ile çeşitliliği dengeleyecek demokratik çerçevenin ve demokratik zihniyetin oluşmasına katkıda bulunmaktadır.

Okullar ve Demokrasi

2

2.1 Neden okullar?

Demokratik yurttaşlık beceri ve özellikleri sadece örgün eğitim yoluyla öğretilemez; en azından kısmen, yaşayarak öğrenilmeleri gerekir. Öğrenme, evde aile ile başlar ve yaşam boyu devam eder. Yine de günümüzde tüm Avrupa ülkelerinde okullara demokratik öğrenimin kaynağı gözüyle bakan politika yapıcılar artmaktadır. Yurttaşlık eğitimi yaşam boyu sürüyorsa okulların bu süreçte oldukça önemli bir yer tutmasının nedeni nedir?

Neden okullar?

Demokratik yaşam tarzının sadece sınıfta öğretilmeyeceği ve deneyimlenmesi gerektiği doğru olmakla birlikte, yurttaşlığın örgün eğitim yoluyla öğretilebilecek ve öğretilmesi gereken önemli yönleri vardır. Demokratik yurttaşlık için yurttaşlık bilgisi – demokratik yönetimin kurum ve süreçlerine ilişkin bilgi – zorunludur. Topluma ilişkin eleştirel düşünme yeteneği, yani kendileri için düşünmeyi başkalarına bırakmak yerine kendileri düşünebilen yurttaşlar da zorunludur. İdeal olan gerçek yaşam içinde uygulanarak öğretilmeleri olmakla birlikte, hem yurttaşlık bilgisi hem de eleştirel düşünme sınıfta etkili bir biçimde öğretilir.

Okulların yurttaşlık eğitiminde kilit role sahip olmasının örgün öğretimin yanı sıra birçok başka nedeni vardır:

1 Gençler ilk kamusal yaşam deneyimlerini okulda edinir

Aileler ve çocukların bakımından sorumlu kişiler evde demokratik yurttaşlığın temelini oluşturacak birçok şey yapabilir, ancak bunlar sadece birer başlangıçtır. Gençler, kamusal alanda yaşama ve çalışmanın nasıl bir şey olduğunu ilk olarak okulda deneyimler. Okullar, bir topluluğun üyesi olarak birbiriyle yaşamak ve çalışmak zorunda olan farklı görüş ve çevrelerden insanları bir araya getirir.

2 Okul gençlerin yaşamının ortak paydasıdır

Hemen herkes okula gider. İnsanların yaşamları giderek farklılaşıp birbirinden koparken – yaygın ve enformel eğitimden farklı olarak – örgün eğitimden

geçmiş olmak, Avrupa'da çocuk ve gençlerin çoğunluğunun paylaştığı az sayıdaki ortak deneyimden biri olmaya devam etmektedir.

3 Okul hem yetişkinler hem de gençler için öğrenme kaynağı olabilir

Okul, sadece çocukların değil, diğer pek çok yetişkinin – okul personeli, idareciler ve ailelerin yanı sıra genel olarak okulun yakın çevresinde yaşayanların – yaşamında ortak bir paydadır. Bazı durumlarda, okul yetişkin yurttaşların kamusal yaşamda düzenli ilişki içinde olduğu tek kurum olabilir. Birçok Avrupa ülkesinde, yetişkin yurttaşlık öğreniminde okulların kaynak olması fikri oldukça yenidir ve potansiyeli henüz kullanılmamıştır.

“Tutum ve davranışların gelişimini etkileyen birçok faktör vardır ama okulun rolü özel bir öneme sahiptir.”

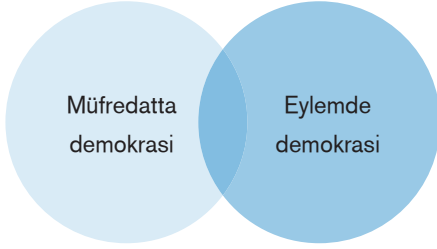
(Torney-Purta ve Barber, 2005)

Okullar demokrasiyi nasıl öğretebilir?

İlk olarak, okullarda demokrasi başka şeylerin öğretildiği gibi sınıfta geleneksel öğretim yoluyla öğretilir. Yurttaşlık eğitimi dersleri; demokrasi ve insan haklarının başka dersler içinde, örneğin, tarih ve sosyal bilgiler derslerinde öğretilmesi; müfredat programlarındaki çeşitli derslerde eleştirel düşünme ve tartışma gibi yurttaşlık becerilerinin öğretilmesi bu kapsama girer.

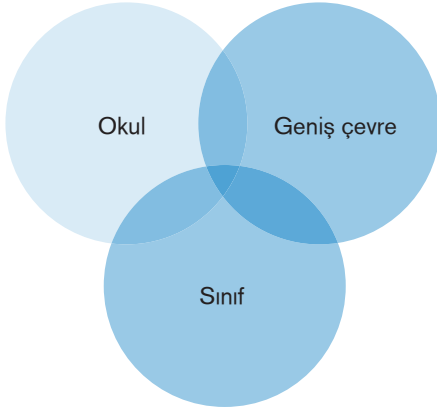
Ancak demokrasi bir bilgiler bütününden ibaret değildir; toplumda başkaları ile birlikte yaşama ve ilişkilendirme tarzıdır. Bu nedenle, örgün eğitim yeterli değildir. Demokrasiyi uygulamalı olarak ilk elden deneyimleme olanağına sahip olmak da şarttır. Dolayısıyla okullar, demokratik yurttaşlığı öğretirken müfredat programlarının ötesine geçmeli, demokrasinin deneyimlenmesi için ne gibi olanaklar sağlayabileceklerine bakmalıdır.

Şekil 1 Okulda demokrasi öğreniminin iki kaynağı

Okullar aracılığıyla geliştirilebilecek aktif demokrasi deneyimi olanakları, sağladıkları kolektif deneyim türlerine göre kabaca üç kategoriye ayrılır. Bunları, birbiri ile kesişen üç topluluk veya “kamusal alan” olarak da düşünmek mümkündür: Sınıf topluluğu, bir bütün olarak okul topluluğu ve okulun da parçası olduğu daha geniş çevre.

Şekil 2 Okulda birbiri ile kesişen üç topluluk veya “kamusal alan”

Sınıfta olanlar, doğal olarak okulun genelinde olanlardan tamamen ayrı değildir. Herkese kendilerini etkileyen konularda daha fazla söz hakkı vererek ve sorumlulukları daha yaygın bir şekilde paylaşarak okulun bütününde daha demokratik bir kültür yaratılması sınıfın kültürünü etkiler – tabii tersi de geçerlidir. Aynı durum, bir okulun içinde yer aldığı daha geniş çevre ile ilişkisi bakımından da geçerlidir.

Okulun örgün müfredat programı ile okul yaşamındaki uygulamada demokrasi deneyimi olanakları arasında karşılıklı bir ilişki vardır veya olmalıdır. Yurttaşlık bilgisi ve eleştirel düşünme becerileri, sadece bir akademik çalışma konusu olmamalı, hem okul içi hem de okul dışı yaşamda uygulanabilmelidir. Aynı biçimde, okuldaki veya okulun geniş çevresindeki gerçek yaşama ilişkin konu ve olaylar da sınıfta analiz ve tartışma konusu olabilir.

Okullarda uygulama açısından bu ne anlama gelir?

Uygulamada bu, örgün öğretimi sınıfta, genel olarak okulda ve okulun geniş çevresi ile ilişkisinde demokratik deneyim olanaklarıyla birleştirilerek, demokratik eğitimde “tüm-okul” yaklaşımının geliştirilmesi anlamına gelir (Bakınız, Ek 2).

Bu özellikle,

- ▶ Açık bir yurttaşlık eğitimi unsurunun okul müfredatına dahil edilmesi;
- ▶ Okullarda ve sınıflarda daha demokratik bir kültür oluşturulması;
- ▶ Ebeveynlerin ve diğer sivil toplum gruplarının okullarının çalışmalarına katılması ve okulların kendi geniş çevrelerinin yaşamına daha yakından katılmasına yardım edilmesi;
- ▶ Okul tarafından sağlanan tüm farklı yurttaşlık eğitimi olanaklarının, okulun tüm paydaşlarına açık ve tutarlı bir program oluşturacak şekilde birleştirilmesi anlamını taşır.

Okullar bunları zaten yapmıyor mu?

Gerçek şu ki, günümüzde Avrupa’daki okulların çok azı bunların tümünü yapmaktadır; birçoğu ise hemen hiçbirini yapmamaktadır. Araştırmalar, hükümetlerin abartılı sözlerine karşın birçok Avrupa ülkesinde demokratik eğitimde politikalar ve uygulamalar arasında belirgin bir fark olduğunu göstermiştir. Araştırmacılar bunu “uyum farkı” olarak adlandırmaktadır (Birzea ve arkadaşları, 2004).

Bu durumun çeşitli nedenleri vardır; bunların bazılarını bu bölümün daha sonraki kısımlarında inceleyeceğiz (Bölüm 2.6). Ancak şimdi önemli olan, resmi politika ve yasalardaki bu eğilime karşın, pek çok Avrupa ülkesinde – bu eğilimin uygulamaya geçirilmesi bir kenara – okulların demokratik öğrenim ve deneyim kaynakları olarak değerinin bile tam anlamıyla kavranmamış olduğunun farkına varmaktır. Daha sonraki sayfalarda, okulların bu alanda ne gibi katkılarda bulunabileceği, vakıflar ve diğer sivil toplum kuruluşlarının yardımcı olmak için neler yapabileceğini daha ayrıntılı olarak ele alacağız.

2.2 Sınıf topluluğu

Malumun ilamı gibi görünebilir ancak, okuldaki en zengin demokratik öğrenim kaynaklarından biri sınıf olabilir. Sınıf sadece örgün öğretimin yapıldığı yer değildir; gençlerden oluşan bir sınıf aynı zamanda, öğrenci katılımı ve demokrasiyi uygulayarak deneyimleme için olanaklar sunan bir topluluktur.

Demokrasi müfredatta nereye girer?

Barış ve insan hakları eğitimi dahil olmak üzere yurttaşlık eğitimi dersleri, sadece öğrencilere demokrasinin nasıl işlediğine ilişkin temel bilgileri öğretmekle kalmaz, aynı zamanda çatışmaların barışçıl çözümünün önemini öğrenmelerine, kültürlerarası farklılığı kabullenmelerine ve bir Avrupalı kimliği oluşturmalarına yardımcı olur.

Bu tür bir öğretim, okul müfredatına çeşitli şekillerde dahil edilebilir:

1 Ayrı bir ders olarak yurttaşlık eğitimi

Ayrı bir ders olarak yurttaşlık eğitimi, gençlerin içinde yaşadıkları hukuki, politik, sosyal ve ekonomik sisteme ve her türlü etkili yurttaş eyleminde esas olduğu üzere, sistemi nasıl etkileyebileceklerine ilişkin temel bir kavrayış edinmelerine yardımcı olacak mükemmel bir araç olabilir.

2 Geleneksel okul dersleri

Tarih veya sosyal bilgiler gibi geleneksel dersler de demokrasi eğitimi için önemli birer kaynak olabilir. Örneğin, demokrasi kavramı genellikle tarihsel bağlamda daha kolay öğretilir. Geçmişteki faşist ve totaliter rejimleri incelemek, günümüzde gençlerin demokrasinin kırılganlığını anlamasına yardım edebilir. Ancak, katkıda bulunabilecek tek ders tarih değildir. Örneğin sanat, gençlerin görsel medyanın toplumdaki rolünü kavramasına, matematik ise tartışmalı sayısal verileri ve istatistiksel iddiaları anlamasına ve yorumlamasına yardımcı olabilir.

3 Tüm müfredatı kesen beceriler

Bazı yurttaşlık becerileri müfredat programının tüm derslerinde – tıpkı ana dilde okuma ve yazma gibi – öğretilir. Eğer öğretmen istekli ve yeterince vasıflı ise eleştirel düşünme ile savunma, tez savunma ve müzakere dahil tartışma ve münazara becerileri hemen hemen her derste geliştirilebilir.

Eğitim Reformu Girişimi

Eğitim Reformu Girişimi, Türkiye'nin en büyük bankalarından birinin desteği ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın işbirliğiyle, eleştirel düşünmenin geliştirilmesini destekleyen bir Kaynak Dosyası oluşturmuştur ve bunu eğitimlerle destekleyerek öğretmenler arasında yaygınlaştırmaktadır. Kaynak Dosyası'nda bu çalışma müfredatın siyaset-ekonomi, kültür-sanat ve bilimden oluşan üç farklı alanı üzerinden yürütülmektedir. (Bakınız, 3. Bölüm, C.1)

4 Ders programına ara verilen günler

Genişletilmiş demokratik eğitim etkinlikleri programı düzenlemenin ve öğrencileri sürece katmanın iyi bir yolu – çok emek gerektirse ve başarılı olması için ne yaptığını bilen kişilere gereksinim olsa da – örgün müfredat programına bir sabah, bir öğleden sonra veya bütün bir gün ara vermek olabilir.

Bazı öğretme yöntemleri diğerlerine göre daha mı etkilidir?

Tartışma ve münazara, eleştirel düşünme, grup ve proje çalışmasına dayalı öğrenme ile demokratik toplumlardaki temel yurttaşlık nitelikleri arasında doğrudan bir bağ vardır. Demokrasinin varlığı düşüncelerini açık bir biçimde ifade edebilen, eleştirel düşünebilen ve başkalarını, geçmişlerine ve kökenlerine bakmaksızın sayıp, savunabilen insanlara bağlıdır. Gençlere – örneğin bir proje veya bir konu seçilmesi, bir ödevin değerlendirilmesi gibi konular da – sorumluluk üstlenme olanakları veren öğretme yöntemleri, bu yetenekleri geliştirmekte özellikle etkilidir.

Demokratik beceri ve özellikleri teşvik eden öğrenim türleri arasında şunlar sayılabilir:

- ▶ Aktif – yaparak öğrenmeyi vurgular;
- ▶ Etkileşimli – tartışma ve münazara yöntemlerini kullanır;
- ▶ Hayatla ilgili – gençler ve toplumun karşı karşıya olduğu gerçek sorunlara odaklanır;
- ▶ Eleştirel – gençleri kafa yormaya teşvik eder;
- ▶ İşbirliğine dayalı – grup çalışmasını ve işbirliğine dayalı öğrenme yöntemlerini kullanır;
- ▶ Katılımcı – gençlere kendi öğrenimleri konusunda söz hakkı verir.

(Huddleston & Kerr, 2006)

Daha katılımcı sınıflar yaratmak için neler yapabiliriz?

Demokratik öğrenim söz konusu olduğunda, örgün öğretim için sadece bir yarıdır. Diğer yarı ise, demokrasinin uygulamada deneyimlenmesi, öğrencilerin kendi öğrenme ve davranışları konusunda daha fazla sorumluluk üstlenmesi konularında sınıf ortamının sağlayabileceği olanaklardır.

Sınıfta bunun için birçok olanak yaratılabilir; örneğin öğrenciler şu faaliyetlere katılabilir:

- ▶ Sınıf kurallarının hazırlanması;
- ▶ Sorunlu davranışların konuşarak çözülmesi;
- ▶ Tartışılacak soruların seçilmesi;
- ▶ Araştırma konularının seçimi ve araştırma yönteminin tasarlanması;
- ▶ Öğrenme hedeflerinin belirlenmesi;
- ▶ Kendi ödevinin ve diğer öğrencilerin ödevlerinin değerlendirilmesi;
- ▶ Öğretme ve öğrenme yöntemlerinin değerlendirilmesi.

“Klassenrat”

Almanya’da Klassenrat – sınıf meclisi – demokrasiyi öğrenmede önemli bir rol oynar. Öğrencilerin sınıf yaşamının her yönünü tartışabildiği ve tartışma sürecini düzenleyip yönetebildiği demokratik bir alan yaratan Klassenrat, geleneksel öğrenci konseyinin çok ötesine geçer.

(Friedrides, 2009)

Burada esas olan, öğrencilere, hem başkalarının görüşlerini dinlemeyi öğrenme hem de kendi düşünme becerilerini geliştirme ve fikirlerini herkesin önünde ifade etme şansı verme gereğidir. Gençlerin çoğu, demokratik yurttaşlığın temel niteliklerinden olan bu becerileri öğrenme ve uygulama fırsatını ilk kez sınıfta bulur.

“Kamusal bir forum” olarak sınıf

Çoğu gencin “kamusal” dünya ile ilk teması sınıfta gerçekleşir. Sınıflar, farklı görüşleri olan, hayata bakışları ve yetiştirme biçimleri farklı, okul dışında birbiri ile ilişki kurmayabilecek gençleri bir araya getirir. Gençlere bağımsız birer yurttaş olarak konuşma ve davranma olanağını gerçek anlamda ilk kez sağlayan yer genellikle sınıftır. (Huddleston ve Rowe, 2003)

Birçok Avrupa ülkesinde henüz emekleme aşamasında olan bu tür uygulamalar, tabanda tam olarak anlaşılammıştır. Bu yöntemlerin hem öğretmenler hem de öğrenciler üzerindeki olası etkilerine ilişkin farkındalığı artırmak ve okulları öğrenmede daha katılımcı yaklaşımları denemeye teşvik etmek konusunda yapılması gereken çok iş vardır.

Sınıf öğretmenlerinin rolü nedir?

Demokratik yurttaşlık eğitiminde sınıf öğretmenlerinin rolü belirleyicidir. Başkalarını örnek alarak öğrenme, en temel ve belirgin öğrenme biçimlerinden biridir. Bu nedenle, öğretmenlerin öğrencilerine demokratik yurttaşlık becerileri ve eğilimleri konusunda – açıklık, farklılıklara saygı, çatışmaları barışçıl yöntemlerle çözüme ve görüşlerini neden ve kanıtlarla destekleme yoluyla – model olabilmesi önemlidir. Öğretmenlerin herkesin sınıf topluluğunun eşit üyesi olarak kabul edildiğini hissetmesini ve görüşlerini serbestçe ve alaya alınmadan ifade etmesi sağlayan, tehdit edici olmayan, destekleyici öğrenme ortamları yaratabilmesi gerekir.

Kendilerini etkin bilgi verici ve öğrencileri sadece edilgen alıcılar olarak gören, geleneksel hiyerarşik yaklaşıma alışkın öğretmenler için bu biçimde çalışmak her zaman kolay değildir. Geleneksel otoritelerinden bir ölçüde vazgeçmek zorunda kalmaları ve zaman zaman öğrencilerin inisiyatif kullanmasına izin vermeleri anlamına gelir. Öğretmenleri bu tür daha katılımcı yaklaşımların yararlarına ikna etmenin, bu yaklaşımı uygulamaya geçirmek için gerekli becerileri ve güveni kazanmalarına yardımcı olmanın yeni ve daha etkili yöntemlerini bulma konusunda yaratıcı olmamız gerekir.

2.3 Okul topluluğu

Bir okul ile ilişki içinde olan herkes, okullarının kendine özgü bir yaşamı olduğunu, kendi içinde bir topluluk olduğunu söyleyecektir.

Okul toplulukları hiçbir zaman nötr değildir: Okulda somutlaşan değerlerin orada yaşayan ve çalışanlar üzerinde güçlü etkisi vardır; politika yapıcı ve uygulayıcılar da bunun farkındadır. Ancak bugün ihtiyaç duyulan, okul yaşamını eskiden genellikle yapıldığı gibi toplumsal uyum ve geleneksel otorite biçimlerini destekleyecek biçimde düzenlemekten çok, daha demokratik yaşam biçimlerini destekleyen, eşitlik ve farklılıklara saygıyı ciddiye alan okul toplulukları oluşturmanın yollarını bulmaktır.

Okul kültürü demokrasiyi nasıl destekleyebilir?

Okullar demokrasiyi, kendileri demokratik olarak – genç ve yaşlı farklı paydaşlarına okulun işleyişinde rol oynama olanağı sağlayarak – destekler.

Demokratik okul fikri, demokrasiyi sadece bir ülkenin yönetimi veya siyasal konumu bağlamında ele alan bazılarına garip gelebilir. Oysa demokrasi, yalnızca bir siyasal sistem olmanın ötesinde bir şeydir: Başkaları ile ilişkilene ve çalışma tarzıdır. Bu nedenle bir okul topluluğu terimin dar anlamıyla asla bir demokrasi olmayabilir, fakat paydaşlarının birbiriyle ilişkilene ve çalışma biçimleri bakımından demokratik olabilir (Dewey, 1950).

Demokratik okul, başka şeylerin yanı sıra, herkesin kendisini etkileyen konularda söz sahibi olduğu, sorumlulukların paylaşıldığı ve ilişkilerin karşılıklı saygı ve güven ortamı ile belirlendiği bir okul kültürü veya “ethos”^{*} oluşturulması anlamına gelir.

“Demokratik bir cumhuriyet” olarak okul

Varşova'daki Spoleczne Lisesi (Spoleczne Gimnazjum nr 20), bütün öğrencilerin, öğretmenlerin, ebeveynlerin ve personelin birer “yurttaş” olduğu demokratik bir cumhuriyet olarak yönetilmektedir. Okulun kendi parlamentosu, hükümeti ve mahkemesi bulunmakta ve her yıl seçim yapılmaktadır. (Bkz., Bölüm 3, A.3)

Bu öğrenciler için ne anlama gelir?

Bu, öğrencilere özellikle,

- ▶ toplumsal ilişkilerini geliştirme;
- ▶ düşüncelerini ifade etme;
- ▶ karar alma sistemine katılma;
- ▶ sorumluluk gerektiren görevleri kabul etme olanakları sağlayarak okul yaşamının çeşitli yönlerini onların daha geniş katılımına açmak anlamını taşır.

Demokratik katılım

Demokratik katılım, “yaşamınızı, içinde yaşadığınız çevrenin yaşamını ve daha geniş toplumu etkileyen kararlarda yer almak” demektir.

(Hart, 1992)

Öğrenciler okul yaşamının hangi yönlerine katılabilir?

İlke olarak, okul yaşamının hemen her yönü öğrenci katılımına açıktır. Elbette uygulamada bu, yaşa göre ve katılımın sadece görüş ifade etmeyi mi yoksa gerçek karar alma yetki ve sorumluluklarına sahip olmayı mı içerdiğine göre değişmektedir.

Öğrenciler okul yaşamının şu alanlarına katılabilir:

- ▶ Kurallar, davranış kuralları, ödüller ve yaptırımlar;
- ▶ Okul binaları ve arazisinin yapısı ve durumu;
- ▶ Öğrencilerin refahı, sosyal tesisler ve ders dışı etkinlikler;
- ▶ Okula ulaşım;
- ▶ Okul politikaları, örneğin farklılıklar, ev ödevleri, sınıf gruplamaları, sınavlar konularında;
- ▶ Öğretim yöntemleri ve müfredat;
- ▶ Okulun iyileştirilmesi ve kendini değerlendirme.

^{*}Çevrenin açıklaması: Değer ve inançlar sistemi; alışkanlık, gelenek ve görenek tutumu; düşünüş birliği.

Elbette katılım olanakları kendiliğinden ortaya çıkmaz. Bunun için mekanizmalar ve yapılar olması gerekir; örneğin:

- ▶ Öğrenci kulüpleri, ders dışı etkinlikler;
- ▶ Seçilmiş sınıf, yıl veya öğrenci konseyleri veya okul parlamentoları;
- ▶ Odak grupları, çalışma ekipleri, komiteler;
- ▶ Anketler, araştırmalar ve öneri kutuları.

“Saraybosna’da okula başladığım ilk günlerden itibaren öğrenci konseyinde yer almak, öğrencilerin, gerekli beceri ve bilgiler verildiği takdirde, sınıftaki ve içinde yaşadıkları çevredeki koşulları iyileştirmede önemli rol oynayabileceğine beni ikna etti. O zamandan beri tüm Bosna Hersek’te öğrenci konseyleri ve birlikleri ile yaptığım Boşnak, Hırvat ve Sırp cemaatlerini kapsayan çalışmalar bu duyguları pekiştirdi.”

21 yaşındaki Vedran Mustafic (www.osce.org/item/27511.html)

Öğrenciler ne tür sorumlulukları üstlenebilir?

Öğrenciler okulda yaş ve deneyimlerine bağlı olarak birbirinden farklı bir dizi sorumluluk üstlenebilir; örneğin:

- ▶ Sınıf, yıl veya okul konseyi üyeliği;
- ▶ Etkinlikler düzenleme, kulüp ve eylem grupları yöneticiliği;
- ▶ Yeni öğrencilere yardım;
- ▶ Akranlar arası arabuluculuk ve rehberlik;
- ▶ Akran eğitimi;
- ▶ Okul internet sitelerinin ve haber bültenlerinin yönetimi;
- ▶ Ders gözlemlene, araştırma ve değerlendirme.

Öğrencilerin, iş tanımları hazırlanmasına yardım ederek, aday adaylarıyla öğrenci görüşmeleri yaparak ve deneme derslerine ilişkin geribildirimde bulunarak okulun yeni personel alım ve görevlendirme işlerine bile katılması mümkündür.

“Öğrencileri okul yaşamının biçimlendirilmesine katılmaya davet ederek... demokratik değerler konusunda model oluşturan okullar, yurttaşlık bilgisini ve yurttaş katılımını destekleme konusunda en etkili olan okullardır ... ve bu okulların öğrencilerinin yetişkin oldukları zaman oy verme olasılığı diğer öğrencilerden daha yüksektir.”

(Torney-Purta ve arkadaşları, 2001)

Demokratik katılım hangi yaşta başlayabilir?

Demokrasiyi öğrenemeyecek kadar küçük olmak diye bir şey asla yoktur. Demokrasi öğrenimi en küçük yaşlardan başlayabilir. Okulöncesi eğitim ve ilköğretim çocukları, uygun bir dille anlatıldığında kendilerini etkileyen kararlara katılma konusunda oldukça beceriklidir.

Okulöncesi eğitimde demokratik katılım

Danimarka’da 6 ay ile 3 yaş arasındaki çocuklar için olan bir yuvada çalışanlar, her şeye kural koyar hale geldiklerini fark ettiler. Bu nedenle, çocuklara kendi davranışlarını denetleme konusunda daha fazla sorumluluk vermeye karar verdiler. Çocukları dinleyerek kuralları gözden geçirmeye başladılar. Sonuçta, bazı kurallar korunurken bazıları kaldırıldı; örneğin, eğer bir çocuk yememek ve masadan kalkıp oynamaya gitmek istemesi, sürekli etrafta koşuşturmama koşuluyla, kabul edilebilir bir şey oldu. Bu, personel ile çocuklar arasındaki ilişkilerin iyileşmesine yol açtı. Çocukların kendi aralarındaki çatışmaların birçoğunu kendi başlarına çözmesine yardımcı oldu. Başlangıçta, değişiklikler, çocuklarının evde söz dinlememesine yol açacağını düşünen bazı ebeveynlerin hoşuna gitmedi. Ancak, kısa sürede çocukların evdeki kurallarla yuvadaki kuralları birbirinden ayırdığını gördüler ve çocuklarının kendi kararlarını alma becerisinin sandıklarından fazla olduğunu zamanla anladılar.

(Lansdown, 2005)

Ya yetişkin katılımı?

Avrupa’da okulda demokrasi hakkındaki güncel tartışmalar, öğrenci katılımına odaklanma eğilimindedir. Avrupa ülkelerinin çoğundaki okullarda gençler için katılım olanakları yaratılmasına ihtiyaç olduğu bilinmektedir, ancak yetişkinlerin okul yaşamına katılma potansiyeli, üzerinde daha az durulan bir konu olmuştur. Bazı ülkelerde öğretmenlerin öğrenci katılımını benimsemekte ağır davranmasının başlıca nedenlerinden biri, kendilerinin katılım olanağına sahip olmaması olabilir.

Bu nedenle, öğrencilerin öğretmenler, idareciler, yan hizmetlerde çalışanlar ve diğer yetişkin paydaşlar ile daha eşit bir zeminde ve daha yakın bir ilişki içinde çalışması ve karar almaya katılması gerektiği savının güçlü bir dayanağı vardır. Bu, hem öğrencilerin okul genelindeki karar alma sistemine katılımını sağlayacak hem de daha çok sayıda yetişkinin okul yaşamına gerçekten katılması olanağını yaratacaktır (Huddleston, 2007).

2.4 Okulun geniş çevresi

Bir okulun çevresi ve bu çevreyi oluşturan bireyler ve kuruluşlar ile ilişkileri çok önemli olan ancak genellikle en az dikkate alınan demokratik eğitim kaynağıdır.

Okullar haklı olarak öğrencilerine odaklanır; ancak kapılarının dışındaki çevre ile daha sıkı bağlar kurmanın – okulun personeli ve öğrenciler kadar dış çevrenin kendisi için de – taşıdığı demokratik potansiyelin her zaman farkına varmazlar.

Neden okullar çevreleri ile daha yakın ilişkiler kurmalıdır?

Okulların kendilerini daha geniş çevreye açması savı hiç bugünkü kadar güç kazanmamıştı. Avrupa'nın her yerinde okullar, kökeni okul kapılarının dışındaki çevrede olan suç, yoksulluk, etnik ve dini gerilimler gibi sorunlarla gittikçe daha fazla uğraşmak zorunda kalıyor. Aynı zamanda, okulların çevrelerindeki sosyal değişimde oynayabilecekleri rollere duyulan ilgi de artıyor. Bazı Avrupa ülkelerinin eğitim politikalarında okulların çevrelerine yönelik sosyal hizmet yapmasına yer verilmeye başlanmıştır. Örneğin 2008'de İngiltere'de, okullara yasayla "topluluk içi uyum"u destekleme görevi verildi.

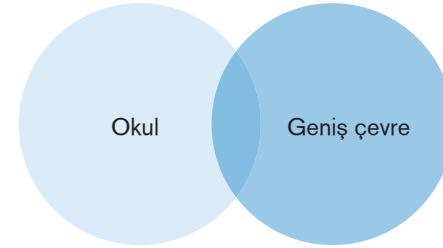
Bu tür girişimler doğrudan demokratik eğitimi geliştirmeyi hedeflemese de, demokratik yurttaşlık eğitiminin gereksinimlerine fazla zorluk çekmeden uyarlanabilecek uygulama ve gündemler oluştururlar. Örneğin, toplumsal uyum her zaman demokrasiyi öğrenmeyle sonuçlanmaz; öte yandan demokrasiyi öğrenmek toplumsal uyuma yol açar.

Okullar çevrelerinin demokratik yaşamını nasıl etkileyebilir?

Okullar kendi dış çevreleriyle sıkı bağlar kurunca, okulun tüm paydaşlarının ortak çıkarlarını ilgilendiren konularda – öğrenciler ve okul personelinin, aileler, yerel halk, mağazalar ve işyerleri, kamu yetkilileri ve sivil toplum kuruluşlarıyla – bir araya gelebildiği benzersiz bir "kamusal alan" yaratılır. Bir okulun kendi yerel çevresi ile bir araya gelmesi başlı başına ayrı bir demokratik alan oluşturur. Okuldaki topluluk veya sınıftaki topluluk gibi,

burası da demokratik katılım ve demokrasinin pratikte deneyimlenmesi için benzersiz olanaklar sunar.

Şekil 3 Okul ile okulun geniş çevresinin bir araya geldiği benzersiz "kamusal alan"

Bu uygulamada ne anlama gelir?

Okullar ile yerel çevrelerinin, daha geniş toplumsal ve demokratik katılım olanakları yaratmak için birlikte yapabilecekleri çeşitli çalışmalar vardır:

1 Sivil toplumu okula getirmek

Bu amaçla aileleri ve diğer yerel toplum gruplarını aşağıdakiler yoluyla okullarındaki faaliyetlere daha fazla katılmaya teşvik etmek:

- ▶ Okulda yönetim ve politika geliştirme;
- ▶ Okulun kendini değerlendirmesi ve gözden geçirmesi;
- ▶ Öğrenci rehberliği;
- ▶ Sınıfta yardım;
- ▶ Etkinlikler düzenleme;
- ▶ İdari, yasal ve mali danışmanlık hizmeti sağlama;
- ▶ Mali kaynak yaratma ve sponsorluk;
- ▶ Dekorasyon, inşaat ve bakım işlerinde yardım;
- ▶ Derslerde, örneğin hukuk, yerel yönetim, basın işleri konusunda uzman konuk olarak görev alma.

2 Okulu sivil topluma götürmek

Bu amaçla aşağıdaki örnekler yoluyla, yerel meseleler ve etkinlikleri okulun örgün ve enformel müfredat programına dahil etmek:

- ▶ Çevre projeleri;
- ▶ Kuşaklararası etkinlikler;
- ▶ Yerel sanat etkinlikleri;
- ▶ İş deneyimi için sivil toplum kuruluşlarına yerleştirme;
- ▶ Yerel kampanyalar;
- ▶ Yerel anketler ve kamuoyu araştırmaları;
- ▶ Gönüllü öğrenci programları;
- ▶ Yerel işletmelerle bağlantılar;
- ▶ Yerel gençlik forumlarına katılım;
- ▶ Yerel gazetecilik ve yayıncılık

Bu karşılıklı bir ilişkidir: Öğrencilerin çevreleriyle, çevrenin de okulları ile ilişki kurarak öğrenecekleri vardır.

Ebeveynlerde çocuklarının okullarındaki faaliyetlere katılma arzusu nasıl uyandırılabilir?

Çocuklarının okullarındaki faaliyetlere katılmak, bir bakıma, ebeveynler için doğal bir güdü, çocuklarının okulda mutlu ve iyi olduğundan emin olmanın bir yoludur. Çocuklarının okuldaki deneyimine, ister şiddet veya zorbalık, ister cinsiyet eşitliği, öğretim standardı veya çocuklarının eğitiminin bir başka yönüne ilişkin kaygılar besleyen ailelerin tek seçeneği genellikle okul çalışmalarına bizzat katılmaktır.

İnsanın okul yaşamına çocuğunun iyiliği için katılması ile daha sosyal gerekçelerle katılım arasında çok az bir fark vardır – aslında, biri diğerine yol açabilir. Okul-aile ilişkileri, doğru yapılandırıldıklarında, ebeveynlere önemli bir kamu kurumuna doğrudan katılım deneyimi yaşatabilir ve toplumsal aktörlük bilinçlerine katkıda bulunabilir. Burada önemli olan, ilişkinin aktif bir ilişki olmasıdır; yoksa, aileleri konumlarına uygun biçimlerde ortak katılımcılar veya ortaklar olmaya teşvik etmek yerine, edilgen alıcılık ve yardımcılık yapmakla sınırlamak çok kolaydır.

Avrupa Aile Birliği

Avrupa Aile Birliği (European Parents Association – EPA), Avrupa'daki tüm çocuklar için ebeveynlerin sesi olma işlevini üstlenmiştir. 100 milyondan fazla aileyi temsil eden Avrupa'daki aile birliklerini bir araya getirir. EPA'nın amacı, eğitim alanında, ebeveynlerin okullarına ve daha geniş Avrupa toplumuna aktif katılımını desteklemek ve Avrupa düzeyindeki tüm eğitim politika ve kararlarının geliştirilmesinde ebeveynlerin güçlü bir sese sahip olmasını sağlamaktır. (<http://213.10.139.110/epacontent/>)

Diğer paydaşların katılmayı isteme nedenleri neler olabilir?

Sivil toplumun diğer üyeleri açısından bakıldığında; okul, kamu yetkililerine güven duymayan veya daha önce onlarla kötü deneyimler yaşamış kişiler için tehditkâr olmayan ve tanıdık bir yerel eylem odağı oluşturabilir. Okul, yapı olarak mekân, kurum olarak olanaklar sağlayabilir. Bu nedenle, okullar topluluk yaşamının merkezleri, kamu hizmetlerinin sağlanma mekanları ve topluluğu ilgilendirilen konuların konuşulduğu forumlar haline gelme potansiyeline sahiptir.

Fakat sıradan yurttaşlar, ancak katılımdan kazanılacak bir şey olduğu, örneğin, yerel bir sorunun çözüleceği, mahalledeki bir tesisin iyileştirileceği veya bir kamu yetkilisinden hesap sorulacağı kanaatine vardıkları takdirde okullarının faaliyetlerine katılmak isteyeceklerdir. Okul-geniş çevre ilişkileri bunlar göz önünde tutularak yapılandırıldığında, yurttaşların faaliyetlere katılmak istemesi ve böylelikle deneyimden hem kendi toplumsal aktörlük bilinci açısından hem de yerel topluluklarının gelişmesi yoluyla yararlanması daha olasıdır.

Çevresini yenileyen okul

Bosna Hersek'te Tuzla yakınlarındaki Simin Han Okulu, okul-dış çevre ilişkilerinde “çevresini yenileyen okul” yaklaşımını benimsemiştir.

Bu yaklaşımın amacı, okulu, gerek müfredatı gerekse tesisleri ve fiziki konumu yoluyla, okulun hem içindeki hem de dışındaki bir dizi gelişme girişiminin stratejik odağı yaparak topluluğun yenilenmesinin katalizörü haline getirmektedir. (Bakınız, Bölüm 3, E.3)

Elbette geleneksel olarak okullar, çevreleri içinde değişimin aktörleri olarak değil, çevrelerine hizmet veren yerler olarak görülmüş ve çoğunlukla kapılarının ötesindeki yaşamla aralarına mesafe koymuşlardır. Eski tutumlar zor değişir; okulları çevrelerine açmak zaman ve emek gerektirecektir. Bu süreci desteklemek için yapılması gereken çok şey vardır ve bu süreçte vakıflar ile diğer sivil toplum kuruluşlarına çok önemli bir rol düşmektedir.

2.5 Vakıflar ve sivil toplum nasıl yardım edebilir?

1990'ların başından bu yana, sivil toplum kuruluşları Avrupa ülkelerinde, özellikle Orta ve Doğu Avrupa'da, yurttaşlık eğitimi programlarını başarı ile yürütmektedir. Örneğin, Polonya'da *Yerel Demokrasi Vakfı* (Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalne) okulların yerel topluluk ile ilişkilerini kolaylaştırmaya yönelik çalışmalar yapmaktadır. Slovenya'da, *Gençlik Dostları Derneği* (Zveza Prijateljiev Mladine Slovenije) seçilmiş okul temsilcilerinin yer aldığı ülke çapında bir çocuk parlamentosu düzenlemektedir (Eurydice, 2005). Vakıflar ve diğer sivil toplum kuruluşları bu alanda okullara tam olarak ne sunabilirler ve kullanabilecekleri strateji ve yaklaşımlar nelerdir?

Sivil toplum kuruluşları neler sunabilir?

Sivil toplum kuruluşları demokratik okulların gelişmesini çeşitli yollarla destekleyebilir. Küçük yerel derneklerin sahip olduğu esneklik ve yerel bilgi, onları genellikle somut programların hayata geçirilmesine elverişli konuma getirir. Büyük sivil toplum kuruluşları ve vakıflar genellikle daha geniş mali kaynaklara erişim ve ulusal veya uluslararası düzeyde çalışma olanağına sahiptir; bu da onları özellikle savunma, kampanya düzenleme ve politika geliştirme konularında etkili kılar. Uzmanlaşmış veya niş (küçük bir gruba yönelik) kuruluşlar, herkesin rahatlıkla erişemediği uzman kaynakları hizmeti sunabilirler; bu da onları mesleki eğitim ve mesleki gelişimin yanı sıra kaynak geliştirme konularında özellikle etkili kılar.

Bununla birlikte, sivil toplum kuruluşlarının ortak noktası kendi işleyişlerini düzenleyebilme özelliğidir; bir yanda devlet ve özel işletmelerden diğer yanda bireylerden ve ailelerinden bağımsız çalışırlar. Demokratik eğitimde ulusal düzeyde ve Avrupa ölçeğinde meydana gelen gelişmeleri izlemek, değerlendirmek, gerekirse eleştirmek, kamu yetkililerinden politika geliştirme ve uygulama konusunda hesap sormak açısından benzersiz bir konumdadır (Huddleston, 2009). Aynı biçimde, yeni düşünce ve çalışma tarzlarına katalizörlük yapmak, gerek politika ve uygulama gerek okullar ve çevreleri arasındaki kopukluğu gidermek için eşsiz bir konumdadır.

Vakıflar

Vakıflar, bir vakfiye veya sermayeden (genellikle, fakat sadece bunlardan değil) gelen kendi sabit ve güvenilir gelir kaynaklarına sahip, kâr amacı gütmeyen bağımsız kuruluşlardır. Kendi yönetim kurulları vardır ve mali kaynaklarını – ya dernekleri, yardım kuruluşlarını, eğitim kurumlarını veya kişileri destekleyerek ya da kendi programlarını yürüterek – eğitime ilişkin, kültürel, dini, sosyal veya diğer kamu yararına amaçlarla kullanırlar.

Sivil toplum

Sivil toplum, varlık nedeni yurttaşlara ve topluma yarar sağlamak olan, resmi veya gayri resmi gönüllü örgütlenmelerden oluşur. Vakıflar ve sivil toplum kuruluşları, mahalli kuruluşlar, sendikalar, inanç temelli kuruluşlar, kooperatifler ve yardımlaşma kurumları, siyasi partiler, meslek örgütleri ve ticaret ve sanayi odaları, hayır kurumları, gayri resmi yurttaş grupları ve sosyal hareketler bu kapsamdadır.

Demokratik okulların gelişmesini desteklemek için neler yapabilirsiniz?

Demokratik okulların gelişmesini desteklemenin en etkili yolu okullarla, bağımsız bir kuruluş olarak veya diğer sivil toplum grupları, kamu ya da özel sektör kurumları ile bağlantılı çalışma ortaklıkları kurmaktır. İster okul yönetimi, ister aileler, öğrenciler veya sivil toplumun kendisi tarafından başlatılmış olsun, çalışma ortaklığı gereklidir; çünkü eğitime ilişkin her türlü girişimin başarısı, onun okulda uygulamaya iyice yerleşmesine ve okulun tamamının gelişme süreciyle bütünleşmiş olmasına bağlıdır.

Etkili çalışma ortaklığı

En etkili ortaklıklar şu niteliklerde olanlardır:

- ▶ Yinelenebilir – çeşitli okul ve toplum/topluluklara uygulanabilir;
- ▶ Esnek – yerel gereksinimlere ve durumlara cevap verebilir;
- ▶ Uygulanabilir – okulların fiilen nasıl çalıştığını dikkate alır;
- ▶ Sürdürülebilir – uzun vadeli değişim yaratabilir;
- ▶ Bütünsel – sadece elit bir grubun değil, okuldaki herkesin katılımını sağlar;
- ▶ Veriye dayalı – ampirik araştırma üzerine kurulur.

Ortaklığın doğası ve odak noktası, vakfın veya sivil toplum kuruluşunun misyonuna, çözülecek sorunun türüne ve hedeflenen sonuca göre değişir.

Bir çalışmaya katılmanın en uygun yolunun hangisi olabileceğine karar verirken göz önünde bulundurulacak çeşitli kriterler vardır:

1 Somut program mı, savunuculuk mu?

Örneğin bu, eğitim programları veya kaynak geliştirme gibi kapasite oluşturma veya teknik yardım sağlama yollarıyla okuldaki uygulamayı doğrudan etkilemek mi istiyorsunuz? Yoksa, örneğin, hükümete yönelik lobi yaparak veya araştırma yürüterek sorunların politika düzeyindeki temel nedenlerini ele almak mı sizi daha fazla ilgilendiriyor?

2 Yerel mi, ulusal/uluslararası mı?

Bütünüyle yerel ölçekte kalan ve iyi tanımlanmış, örneğin, belirli bir belediyede bir veya bir grup okul gibi kolaylıkla görünür bir grubu hedef alan bir faaliyete mi katılmak istiyorsunuz? Yoksa, örneğin öğrenciler için ulusal bir yarışma düzenleyerek ulusal veya uluslararası düzeydeki hedef gruplara ulaşmayı mı tercih ederdiniz?

3 Kısa vadeli mi, uzun vadeli mi?

Faaliyete sadece belirli bir süre, örneğin bir veya iki yıl ile sınırlı bir dönem için mi katılmak istiyorsunuz? Yoksa daha uzun bir süre sizin için daha mı uygun olur?

4 “Sahiplenmek mi”, “harekete geçirmek mi”?

Sahada projenizin günlük uygulamasına doğrudan katılmak istiyor musunuz? Yoksa katkınızı projenin başlangıç aşaması ile sınırlamayı, örneğin başlangıç giderlerini karşılamayı mı tercih ederdiniz?

Şekil 4 Demokratik okul gelişimi için stratejiler ve yaklaşımlar

<i>Stratejiler ve yaklaşımlar</i>	<i>Örnekler</i>
Müfredatın, öğretim malzeme ve araçlarının geliştirilmesi	Sınıf için ders malzemeleri veya çalışma programı; tüm-okul etkinlikleri veya müfredat dışı etkinliklere – yazılı, internette veya CD-ROM/DVD’de – ilişkin yönergeler
Öğretmenler, öğrenciler, ebeveynler ve diğerleri için eğitim	Öğretmenler için mesleki gelişim seminerleri; öğrenciler için akranlar arasında arabuluculuk eğitimi; okul konseyleri veya öğrenci parlamentoları için araçlar; demokratik okul yönetişimi kılavuzları; gönüllü ebeveynler için öneri ve bilgi paketleri
Ödüller, standartlar ve yarışmalar ve ödüller	Makale, şiir, video veya resim yarışmaları; öğrenciler için yurttaşlık ödülleri; okullar için sertifika veya kalite belgeleri; okullar arası münazara yarışmaları
Kişiler ve okullar arası ağlar oluşturma	Okul demokrasisi ile ilgilenenler ağı; yurttaşlık eğitimcileri ağı; aileler veya aile birlikleri; öğrenci konseyi üyeleri ağı; toplum gönüllüleri ağı – internet siteleri, tartışma forumları ve haber bültenleri gibi yoluyla oluşturulan ağlar dahil
Araştırma yürütme veya araştırma yaptırma	Pilot projelerin değerlendirilmesi; en iyi uygulamaların saptanması; kullanıcı grup gereksinimlerinin araştırılması; eylem araştırma ve geliştirme projeleri; okullar ve çevreleri üzerindeki uzun vadeli etkilerin araştırılması
Konferanslar düzenleme	Müdürler ve okul liderleri; yurttaşlık eğitimcileri; hükümet dışı kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşları; kamu yetkilileri; öğrenciler ve okullar için – bölgesel, ulusal ve uluslararası
Danışmanlık veya kolaylaştırıcılık	Müfredat; tüm-okul yaklaşımları; okul-çevre ortaklıkları; öğretme ve öğrenme yöntemleri; ölçme değerlendirme konularında – çalıştay ve denetim yolları da kullanarak

2.6 Güçlükler ve olanaklar

Okulların demokrasinin öznesi olması, Avrupa'dai pek çok kişi için hâlâ nispeten yeni bir fikirdir ve bunun yerleşmesi için çalışan vakıflar ve sivil toplum kuruluşlarının aşması gereken çeşitli güçlükler vardır.

Demokratik okulların geliştirilmesi için aşılması gereken başlıca güçlükler nelerdir?

Demokratik okulların gelişmesinin önünde birbirinden farklı fakat birbiriyle bağlantılı bir dizi güçlük bulunmaktadır:

1 Eğitim konusundaki geleneksel tutumlarla çelişmesi

Avrupa okulları geleneksel olarak oldukça otoriter bir çizgide örgütlenmiştir. Ebeveynlerin çocuklarının okullarının işleyişinde, öğrenciler sınıflarının işleyişinde ve öğretmenler neler öğretecekleri konusunda çok az söz sahibi olmuştur. Bu nedenle, demokratik bir yaklaşım geliştirme girişimlerinden kuşku duyanların olması şaşırtıcı değildir. Müdürler tarafından özerklik ve özgürlükten yoksul bırakılan öğretmenlerin, öğrencilerine özgürlük ve özerklik vermek istemesi pek beklenemez. Müdürler, eskiden sadece kendilerinin takdir yetkisine bırakılmış bazı konuları, tüm-okul yaklaşımının karar alma sisteminde öngörüldüğü gibi, paylaşmakta isteksiz olabilir; öğrenciler, aileler ve diğerleri, okul yaşamına daha fazla katılma önerisine kuşkuyla bakıp, tokenizm* olarak bir kenara itebilirler.

2 Yürürlükteki müfredat programı

Okullar demokratik eğitim konusunda ne kadar hevesli olursa olsun, uygulamada, yürürlükteki müfredat programının getirdiği kısıtlamalar yapılabilecekleri her zaman sınırlar. Avrupa'da okul müfredat programının içeriği ve bazen öğretme yöntemleri bölgesel ya da ulusal düzeylerde, yani az çok dışarıdan belirlenmektedir. Okuryazarlık, matematik, bilim ve bilişim teknolojileri alanlarındaki temel becerilere verilen ağırlık, örgün müfredatta demokratik yurttaşlığın sınıfta öğretilmesine, daha etkileşimli ve işbirliğine dayalı yöntemlerin diğer derslere entegre edilmesine genellikle çok az yer bırakmaktadır.

3 Okul öncelikleri

Okul müdürleri ve öğretmenler, kendilerinden beklenenlerin ağırlığı karşısında demokratik eğitimin karşılayamayacakları bir lüks olduğu duygusuna kapılabilirler. Öğrencilere testler uygulanmasına, öğretmen ve okul performansının – büyük ölçüde öğrencilerin temel derslerdeki test sonuçları veya “puanları” açısından – değerlendirilmesine dayalı merkezi kalite değerlendirme sistemleri, kişisel ve toplumsal gelişmeyi veya yerel topluluğun gelişmesini hedefleyen etkinlikleri marjinalleştirmektedir. Günümüzde okullarda yaşanan zorbalık, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve azınlık gruplarının entegrasyonu gibi pek çok toplumsal sorunun üstesinden gelmek için ayrılan zamanı da eklemek gerekir.

4 Sürdürülebilirlik

Okullarla kurulan sivil toplum ortaklıkları hep bir zaman sınırlamasına tabidir ve geçici olmak zorundadır. Bunun yanı sıra, hükümetin ardı arkası kesilmeyen ve birçoğu gelip geçici olan okul iyileştirme “girişimleri” furyasıyla baş etmek, okulların enerjisini tüketmektedir. Demokratik yurttaşlık eğitiminin de yine böyle bir “girişim” okul yaşamına veya okulun geniş çevresine kalıcı bir etki yapamamasından endişe duyulmaktadır.

5 Başarıyı ölçme

Temel derslere ilişkin testlere günümüzde verilen önem, eğitim etkinliklerinin değerini sadece ölçülebilir sonuçları açısından belirleme eğilimi yaratmıştır. Okul demokrasisine ilişkin yeni uygulamaların etki değerlendirmesi yapılmadıkça okuldaki uygulayıcılar ve kamuoyu tarafından ciddiye alınmayacağından, hangi tip uygulamaların etkili olup hangilerinin olmadığını bilinemeyeceğinden kaygı duyulmaktadır.

*Çevirenin açıklaması: Göstermelik ödün verme.

Bu güçlükler nasıl aşılabılır?

Demokratik okul gelişiminin önündeki güçlükler ülkeden ülkeye bir ölçüde değişse de, bu alanda yapılmış çalışmalardan kazanılan deneyimler – üçüncü bölümdeki örnek uygulama incelemelerinin gösterdiği gibi – bu güçlükleri aşmanın, hatta bazı durumlarda fırsata dönüştürmenin bazı pratik yollarını belirlememize olanak vermektedir. Bunlar, bir dizi yol gösterici ilke ve kural olarak sıralanabilir.

Okul liderinin rolü çok önemlidir

Okul liderleri ve müdürler, okullarını daha demokratik örgütlenme biçimlerine açmanın değerine ikna olmadan ve bunu başarmak için zaman ve kaynak ayırmaya razı olmadan gerçek anlamda fazla bir değişim olamayacaktır.

Eğer suç sistemde ise sistemi değiştirin

Yürürlükteki müfredat programının ve önerilen öğretim yöntemlerinin, sınıfta demokratik eğitim veya etkileşimli ve işbirliğine dayalı yöntemlere az yer bıraktığı koşullarda, politikanın değiştirilmesini sağlamak için kamu yetkililerine yönelik lobicilik yapmak gerekir.

Mevzuatın da yararları vardır

Eğitim mevzuatı her zaman kısıtlayıcı bir faktör değildir; güçlü bir eylem nedeni de olabilir. Avrupa'nın hemen her ülkesinde yasalarca desteklenen demokratik eğitim politikalarının tam anlamıyla uygulamaya geçirilmemiş olması sivil toplum kuruluşları açısından güçlü bir müdahale gerekesidir.

Eğitim birinci derecede önem taşımaktadır

Okulları demokrasinin birer öznesi haline dönüştürmek öğretmenlerin yeni beceriler ve öğrencilerin, ebeveynlerin ve okulun geniş çevresinin yeni çalışma yöntemleri edinmesini gerektirir; birçok ülkede buna yönelik eğitim hâlâ yoktur.

Demokrasi çözümdür, sorun değil

Demokratik katılımın, okulun “esas” işinden başka konulara sapma olarak görüldüğü koşullarda, bunun, örneğin, okuldaki öğrenim ortamını (Osler, 2000), akademik başarı, derslere girme ve girmeme oranlarını (Hannam, 2001), temel yeterlikleri (OECD - www.deseco.admin.ch) iyileştirerek “esas” işe ne kadar katkıda bunabileceğini gösterebilmek önemlidir (Bölüm 1.2'deki araştırma bulgularına da bakınız).

Üzerine eklemeyin, bütünleştirin

Demokratik katılımın sadece fazladan iş olarak algılanmasını önlemek için, normal günlük etkinliklerle bütünleştirilebileceğini gösterebilmek önemlidir. Örneğin, personel, öğrenciler, aileler ve diğerlerinin zaten yapılmakta olan toplantılara, var olan politika gruplarına ve günlük olarak okulda alınan çeşitli kararlara dahil edilmesi yoluyla yapılabilir.

En iyi kanıt deneyimdir

Profesyonel olan ve olmayan kişilere okullarına ve toplumlarına katılmak için gerçek bir fırsat veriliyorsa bunun yararları konusunda ikna edilmelerine pek gerek kalmaz.

Gerçek katılım her zaman sürdürülebilirlik sağlar

Gerçek demokratik katılımın yararlarını yaşayarak görenlerin, bunu reddetmesi veya azaltılmasını talep etmesi pek olası değildir. Tokenistik olduğu düşünülen girişimlerin kalıcı etki yaratma olasılığı azdır.

Alternatif girişimlerin olanaklarından yararlanın

Özellikle okul demokrasisi düşünülerek tasarlanmış olmasalar da alternatif eğitim girişimlerini, demokratik öğrenimi de destekleyecek şekilde uyarlamak çoğu zaman mümkündür. Örneğin, okulun başarı puanını yükseltmek için tasarlanan ebeveyn katılımı, ebeveynlerin okullarının yaşamına ve işlerine daha geniş oranda katılmasını sağlayacak şekilde geliştirilebilir.

Mevcut ortaklıkların deneyimini kullanın

Okul demokrasisinin çeşitli yönleri üzerine okullarla birlikte çalışan vakıf ve sivil toplum kuruluşlarında bir deneyim birikimi oluşmaya başlamıştır. Yeni programlar ve girişimler – Avrupa Konseyi DYE (Demokratik Yurttaşlık Eğitimi) ülke koordinatörleri ve DARE (Demokrasi ve İnsan Hakları Eğitimi - www.dare-network.eu) gibi uygulayıcılar arası ağları oluşturulmasını da içeren – bu birikimden yararlanabilir.

Bir okulun daha demokratik hale gelmesinden söz ettiğimizde kastettiğimiz nedir? Öncelikle, okulların – hem okul topluluğu üyelerine, yani öğrencilerin yanı sıra personele, hem de okul kapıları dışındaki çevrede yaşayan ve çalışan yurttaşlara – demokratik katılım ve öğrenim olanakları sağlayarak demokrasiyi güçlendirme ve sürdürme konusunda oynayabileceği rolden söz ediyoruz.

Ancak okulların demokrasinin aktörleri olması fikri, Avrupa'daki pek çok kişi için hâlâ görece yenidir. Avrupa okullarının yapısı otoriter ve hiyerarşik nitelikte olagelmıştır, hâlâ da öyle olma eğilimindedir. Okulların daha demokratik hale gelmesi için, genç ve yaşlı tüm bireylere rol veren, eşitlik ve adaletin temel ilkeler olduğu daha katılımcı kurumlar olmaları gereklidir. Demokratik katılım, sadece okul konseyleri veya parlamentoları gibi resmi karar alma yapılarının oluşturulması anlamına gelmez; aynı zamanda bireylerin, okullarının günlük yaşamında, sınıflarda, koridorlarda, oyun alanlarında ve daha geniş çevre ile etkileşimde olanlar konusunda sorumluluk üstlenebileceklerini hissetmeye teşvik edilmesini ifade eder.

Dolayısıyla, okul müfredatına yeni bir ders veya konu eklemek ya da okul konseyine yeni işleyiş kuralları getirmek, her ne kadar önemli olsa da tek başına yeterli değildir. Demokrasiyi pratikte deneyimlemek için gerçek

olanaklar yaratmak, tüm okulda – ebeveynler, aileler ve daha geniş çevre ile ilişkilerin yanı sıra okulun ethosu ve iç kültüründe – değişiklikler yapmak anlamına gelir. Bu değişim okulöncesi eğitimle başlayıp yükseköğretime ve sonrasına kadar devam eden bir süreçtir. Okulun içinde ve dışında ilgili herkesin ortak bir yurttaşlığı paylaşma duygusunu ve bunu toplumda etkili bir şekilde hayata geçirmek için gerekli beceri ve bilgileri geliştirmesine yardım etmeye ilişkindir.

Bölüm 3'teki örnek uygulama incelemeleri, Avrupa'daki okulların daha demokratik kurumlar haline gelmesine destek olmak için vakıflar, diğer sivil toplum kuruluşları – ve bazı durumlarda, örneğin İsveç ve Finlandiya'da kamu kurumları – tarafından benimsenmiş farklı yaklaşım ve stratejilerin bazılarını aktarmaktadır. Örnek uygulama incelemeleri bir dizi farklı eğitim ortamı ve coğrafyadan alınarak kullanım kolaylığı açısından beş ayrı bölüm halinde gruplanmıştır:

- ▶ Bölüm A *Tüm okul topluluğunun katılımını sağlama*
- ▶ Bölüm B *Farklılıklara ve kimliğe ilişkin hoşgörü ve farkındalık geliştirme*
- ▶ Bölüm C *Yurttaşlık beceri ve tutumlarını geliştirme*
- ▶ Bölüm D *Demokratik bir okul kültürü yaratma*

Fikirden Uygulamaya

► Bölüm E *Okulların yakın çevreleriyle ilişki kurmasını sağlama*

Bu bölümlerde belirlenen konu başlıkları nihai veya eksiksiz olma iddiası taşımamaktadır.

Bir bölümde yer alan girişimlerin birçoğu rahatlıkla bir başka bölümde olabilirdi. Burada önemli olan, alanda yürütülen öncü nitelikteki çalışmaların, bu çalışmalardaki farklı vurguların, demokrasiyi güçlendirmek ve sürdürmek için okullar ve sivil toplum arasında yapılabilecek ortak çalışmalar bakımından işaret ettiği potansiyelin genel bir resmini oluşturmaktır.

A black and white photograph of four young children, two girls and two boys, smiling broadly. They are holding three large, rectangular signs made of cardboard. The signs are arranged to read 'KINDER HABEN RECHTE' from top to bottom. The child on the far left is a girl with long hair, wearing a light-colored t-shirt. The child in the middle-left is a girl with shorter hair, wearing a light-colored jacket. The child in the middle-right is a girl with long hair, wearing a dark jacket. The child on the far right is a boy with short hair, wearing a dark, patterned sweater. The background is slightly out of focus, showing what appears to be a room with shelves or boxes.

KINDER

HABEN

RECHTE

Okulların demokrasinin öznesi olması fikrinin, okul topluluğunun tüm mensupları açısından bazı sonuçları vardır. Okulun gerçekten demokratik bir okul haline gelmesi için demokratik katılım olanaklarının herkese – öğrenciler, öğretmenler, yönetim, idari personel ve ebeveynlere – açık olması gerekir. Bu tür olanakların sağlanması okulun teşkilatının her kademesini ilgilendirdiği için, okul topluluğunun her üyesinin demokratikleşme sürecinde rol oynayabilir. Okul konseyi gibi temsili yapıların kurulması veya yurttaşlık eğitimi için uzman öğretmenler atanması, önemli olsa da yeterli değildir. Okul topluluğunu oluşturan bütün gruplarda yer alan her bireyin, okulun ve çevresinin yaşamında daha etkin rol alma olanağına sahip olması gereklidir.

Bunu başarmak kolay değildir ve bir anda yapılamaz. Bu bölümde yer alan örnek uygulama incelemeleri, çeşitli Avrupa ülkelerindeki okullarla ortak çalışan vakıf ve sivil toplum kuruluşlarının tüm okulun katılımının sağlanması konusunda benimsediği bazı farklı yaklaşımları yansıtmaktadır. İngiltere, Almanya, Polonya ve Belçika'dan alınan örnekler şunlardır:

- ▶ Okul "yurttaşlık bildirgesi" hazırlayarak okulun tüm paydaşlarının okul yönetişimine katılması (Yurttaşlık Vakfı);
- ▶ Çocuk haklarının okulun kural koyma sistemine dahil edilmesi (Amadeu Antonio Vakfı);
- ▶ Okulun demokratik bir cumhuriyete dönüştürülmesi (Evens Vakfı);
- ▶ Öğrenci katılımı konusunda ortak öğrenci-personel seminerleri düzenlenmesi (Carnegie Gençlerin Girişimi, Esmée Fairbairn Vakfı);
- ▶ Öğrencilerin kendi katılım olanaklarının sağlanmasına ve değerlendirilmesine öğrencilerin dahil edilmesi (King Baudouin Vakfı).

Tüm Okul Topluluğunun Katılımını Sağlama

3a

A.1 Yurttaşlık bildirgeleri İngiltere

Bir okulun tüm paydaşlarının okul yaşamına ve işlerine katılmasını nasıl sağlayabilir ve bu süreçte öğretme ve öğrenmeyi nasıl geliştirirsiniz? İngiltere'deki Yurttaşlık Vakfı tarafından yürütülen üç yıllık eylem araştırma ve geliştirme projesi, bir okul kendi "yurttaşlık bildirgesi"ni oluşturduğunda nelerin başarılabileceğini gösteriyor.

Bir fikrin doğuşu

Yurttaşlık bildirgeleri fikri, 2002 yılında Yurttaşlık dersinin Ulusal Müfredat'a yeni bir ders olarak eklenmesinin İngiliz okulları için yarattığı sorundan doğdu.

İngiltere'deki okullarda yurttaşlık eğitimi geleneği zayıftır. Yeni ders programa konulurken, en iyimser deyimle, açık uçlu denebilecek bir dizi uygulama esası getirildi ve personel için asgari düzeyde eğitim öngörüldü. Yurttaşlık dersi sadece iyi anlaşılacakla kalmadı, aynı zamanda

Yurttaşlık bildirgeleri

Yurttaşlık bildirgesi, bir okulun yurttaşlık eğitimine ilişkin vizyonunu ortaya koyan kısa ve kamuya açık bir belgedir.

Siyasi parti bildirgesini andıran yurttaşlık bildirgesi, okulun demokratik değerlerinin, gelecek yıl veya yıllar için planlanan yurttaşlık eğitimi etkinliklerinin programının ana hatlarını bir söz veya taahhüt biçiminde çizer.

sınav "fiktürleri" ve okulların başarı puanlarını sürekli yükseltme gereksinimi gibi dış baskılar nedeniyle marjinalleşme tehlikesiyle karşı karşıya kaldı. Durumu düzeltmek için bir şey yapılmadığı takdirde yeni dersin daha doğmadan ölebileceği belli olmaya başlamıştı.

Yurttaşlık bildirgesi düşüncesi bu duruma tepki olarak doğdu.

Yurttaşlık Bildirgesi Projesi

Yurttaşlık Vakfı, bu fikrin potansiyelini sınamak amacıyla Esmée Fairbairn Vakfı'nın mali desteğiyle üç yıllık bir eylem araştırma ve geliştirme projesi oluşturdu.

Tüm ülkeden 12 ortaöğretim okulu projeye katıldı. Gönüllü okul katılımını teşvik etmek ve projede kalıcı kılmak için katılımcı okullara proje süresince ücretsiz kaynak malzeme ve Yurttaşlık Vakfı uzmanlarına erişim olanağı sağlandı.

Okulları projeye katılmaya teşvik edici bir başka unsur da ulusal müfredat programı

Okulun çeşitli paydaşlarının – öğrenciler, öğretmenler ve diğer personel, yöneticiler, ebeveynler ve okulun yakın çevresinde yaşayanlar – temsilcilerinin ortak çabası ile hazırlanan yurttaşlık bildirgeleri, demokratik eğitim programının profilini yükseltmek ve programa tutarlılık getirmekle kalmaz, programdan okul kapılarının dışındaki çevrenin de yararlanmasını sağlar.

geliştirme girişiminde yer alma olanağıydı. Günümüzde İngiliz okulları, özellikle resmen zayıf olarak değerlendirildikleri alanlarda, okulun iyileştirilmesi konusundaki kararlılıklarını somut olarak göstermenin yollarını arayıp durmaktadır. Çalışma ortaklığı ile okulun kendini değerlendirme süreci arasında bağ kurmak stratejik açıdan büyük değer taşıyabilir.

Esmée Fairbairn Vakfı

Bağımsız bir bağışçı vakıf olan Esmée Fairbairn Vakfı, İngiltere'de iyiye doğru değişim yaratmayı hedefleyen kuruluşların hayır etkinliklerine mali kaynak sağlar. Başlıca ilgi alanları İngiltere'de kültürel yaşam, eğitim, doğal çevre ve dezavantajlı insanların topluma tam anlamda katılımının sağlanmasıdır.

Değerlendirmeyle görevli öğretmenler

Bir sonraki adım, her okulun bir değerlendirmeyle görevli öğretmen ataması oldu. Genellikle yurttaşlık dersi öğretmeni veya koordinatör olan öğretmenin rolü, okullarında bildirge hazırlama sürecini başlatmak ve hareketlendirmek, Yurttaşlık Vakfı'na düzenli olarak geribildirim vermektir.

Baştan itibaren açık olan iki konu vardı. Birincisi, değerlendirmeyle görevli öğretmen rolü okul müdürünün desteği olmadan uygulanamazdı, yani bu tür desteklerin projelerin en başında sağlanması önem taşıyordu.

Yurttaşlık Vakfı

İngiltere'de eğitim alanında bağımsız bir yardım kuruluşu olan Yurttaşlık Vakfı'nın amacı, bireyleri, hukuk, demokrasi ve toplum hakkında eğitim yoluyla güçlendirerek geniş çevreyle ilişki kurmaya hazırlamaktır.

İkincisi, değerlendirmeye görevli öğretmenlerin en iyileri, demokratik eğitim konusunda mesleki olduğu kadar kişisel bir taahhüdü olanlardı, yani okullarda bu tür ortaklık çalışmalarına kişisel ilgi duyan bağlantıların belirlenmesi önemliydi.

Ürün kadar süreç de önemlidir

Yurttaşlık bildirgesini hazırlama sürecinin bildirge belgesinin kendisi kadar önemli olduğu anlayışı, yurttaşlık bildirgeleri kavramının ana unsurlarındandır. Bu nedenle proje okulları, “bildirge çalışma grupları” kurarak mümkün olduğunca geniş bir yelpazeden paydaş temsilcilerini – hem aileler, yöneticiler, yerel işadamları ve topluluk temsilcileri hem de öğrenciler ve öğretmenler ile diğer personel – katılıma teşvik etti. Bu çalışma grupları farklı okul paydaşlarını, kimi zamanı ilk kez, bir araya getirerek okullarındaki politika saptama sürecine katılmaları için benzersiz olanaklar sundu.

“Cazip ve yaygın olarak dağıtılacak yerel bir belgede yer alma fikri, yerel iş çevreleri ve toplum kuruluşlarını bildirge sürecine katılmaya ve okul yaşamına genel olarak daha fazla katkıda bulunmaya özendirilen önemli bir unsur oldu.”
Proje Yöneticisi

Herkesin görebileceği şekilde sergilendi

Bildirgelerin bir düzenlemeyle kamuoyuna tanıtılması ve ardından yaygınlaştırılması, okul paydaşlarının katılımını sağlama konusunda yeni olanaklar sundu. Okul tanıtım materyallerinde yer verilen yurttaşlık bildirgeleri, kütüphaneler ve gençlik merkezleri gibi yerel kurumlara dağıtıldı. Ayrıca, bildirgeler poster haline getirilerek tüm okulda herkesin – öğrenciler, personel ve yerel ziyaretçiler – görebileceği şekilde sergilendi.

Kullanışlı bir öğretmen kaynak kitabı

Her yeni fikirde olduğu gibi, sıra okullarda uygulamaya geldiğinde aşılması gereken bazı pratik engellerle karşılaşıldı. Değerlendirme görevini üstlenen öğretmenler bildirge sürecini harekete geçirmek için gereken zamanı ve insan kaynağını genellikle eksik hesapladılar. İlk başlarda yurttaşlık bildirgesi kavramını anlamakta da zorluk çektiler. Yurttaşlık Vakfı bu tür pratik sorunlarını aşmak ve kendi yurttaşlık bildirgelerini, hazırlamak isteyebilecek okullara yardımcı olmak amacıyla, Yurttaşlığı Merkeze Koymak (Placing Citizenship at the Centre) adlı bir öğretmen kaynak kitabı hazırladı. Proje okullarının deneyimlerinden elde edilen bilgiye dayanan kaynak kitapta, bildirge süreci on basit adımda açıklanmakta, öğretmenler için her aşamada notlar ve kontrol listeleri verilmektedir.¹

Demokratik yurttaşlık okul gündeminde kalıcı bir yere sahip

Değerlendirmeye görevli öğretmenler ve okul liderleri ile yapılan görüşmeler, projenin ne kadar başarılı olduğunu, geniş okul çevresinde yurttaşlık anlayış ve değerlerinin geliştirilmesinde yurttaşlık bildirgelerinin üstlenebileceği rolü göstermektedir. Katılımcı okulların istisnasız tümü, bildirge sürecinin çok daha görünür ve tutarlı yurttaşlık dersi programları oluşturma konusunda kendilerine nasıl yardımcı olduğunu, böylelikle öğrenci katılımının artmasını ve daha iyi öğrenmelerini, personelin ve diğer paydaşların okul yaşamına daha fazla katılmasını sağladığını anlattı. Süreç, çeşitli okul paydaşlarının temsilcilerini, bazen ilk kez, okul politikası ve uygulaması konuları etrafında bir araya getirdi.

Yurttaşlık bildirgelerinin en iyi taraflarından biri sürdürülebilirlik özelliğinin bildirgelerin doğal ve ayrılmaz bir parçası olmasıdır. Bildirgelerin her

iki veya üç yılda bir gözden geçirilmesi gereği, yeni paydaş kuşakların okullarının yaşamına ve işlerine daha fazla katılmasına olanak sağlayarak demokratik yurttaşlığı okul gündemine kalıcı bir biçimde yerleştirmektedir.

¹ Kaynak kitap Yurttaşlık Vakfı internet sitesinin kaynaklar bölümünden indirilebilir: www.citizenshipfoundation.org.uk

Özet

Ülke	<i>İngiltere</i>
Öncü kuruluş	<i>Yurttaşlık Vakfı</i>
Yaklaşım	<i>Eylem araştırma ve geliştirme</i>
Odak noktası	<i>Okul “yurttaşlık bildirgesi” hazırlama yoluyla okulun tüm paydaşlarının okul yönetişimine katılmasını sağlama</i>
Yaş grubu	<i>Ortaöğretim düzeyi</i>
Süre	<i>2005-08</i>

İletişim

Yurttaşlık Vakfı (Citizenship Foundation)

63 Gee Street, Londra
EC1V 3RS, İngiltere
Tel: +44 20 7566 4141
info@citizenshipfoundation.org.uk
www.citizenshipfoundation.org.uk

A.2 Çocuk hakları Almanya

Son yıllarda Almanya'nın bazı bölgelerinde, özellikle ülkenin doğusunda, beyaz ırkın üstünlüğünü savunan bir gençlik kültürü gelişmiştir. Kökü ırkçılık ve Yahudi düşmanlığına dayanan programlara sahip neo-Nazi ve diğer aşırı sağcı kuruluşların popülerliği artmaktadır. Böyle bir kültürün okullara girmesini ve topluma nüfuz etmesini önlemek için ne yapabilirsiniz? Berlin-Neukölln'deki Löwenzahn İlköğretim Okulu için yanıt, Amadeu Antonio Vakfı'nın desteklediği, öğrencileri okul karar alma sisteminin merkezine koyan, çocukların insan hakları kavramına dayalı bir topluluk projesinde yatıyordu.

Löwenzahn İlköğretim Okulu

Löwenzahn İlköğretim Okulu'nun bulunduğu Berlin-Neukölln, başta Türk ve Arap olmak üzere çok sayıda göçmen ailenin yaşadığı bir bölgedir. Öğretmenlerinin tümü Alman olan okulun 400 öğrencisinin yaklaşık üçte ikisi göçmen kökenlidir.

Okulda, öğrenciler arası ve yerel topluluktan insanların karıştığı şiddet sorunları yaşanıyordu. Okulun açık ve dışarıdan herkesin kolayca girebildiği bir oyun alanı vardı. Bu tür öğrencileri olan bir okul için en uygun öğretim yöntemlerinin neler olduğuna dair bitmez tükenmez tartışmalar yapan öğretmenler arasında da durum iyi değildi. Okulun, yasa gereği ortaya koyması gereken

neyi hedeflediğine ilişkin ortak bir vizyonu oluşturması çok zor görünüyordu.

Kural koyma sistemine daha demokratik bir yaklaşım

Amadeu Antonio Vakfı çalışanları, yürürlükteki programlarından biri sayesinde durumdan haberdar olarak, çocuk haklarına odaklanan bir proje önerisiyle okul ile iletişim kurdu.

Amadeu Antonio Vakfı

Azınlık haklarını koruyarak demokratik kültürü yaygınlaştırmak için 1998 yılında Berlin'de kurulan Amadeu Antonio Vakfı, neo-Nazilik, ırkçılık ve Yahudi düşmanlığına karşı duran yerel proje ve girişimleri desteklemektedir.

Birlikte neler yapılabileceği konusunda, Amadeu Antonio Vakfı ile okul yönetimi arasında yürütülen yoğun görüşmeler sonucunda; okul kuralları, çocuk hakları ile öğrencilerin katılım ve düşünce özgürlüğü haklarının okul kurallarını belirleme süreciyle bütünleştirilmesi konularında bir çalışma yapmaya karar verildi.

Vakıf, okul kurallarını oluşturma sistemine – öğrencilerin katılımının artırılmasını da içeren – daha demokratik bir yaklaşım getirilmesinin yolları konusunda, okulun aileler ve topluluk üyeleri de dahil, farklı paydaşlarıyla, bir dizi çalıştay düzenlemeyi ve bu çalıştayları yürütecek eğiticileri sağlamayı önerdi.

Bu fikrin temelini, okul kurallarının gereğince kabul ve saygı görmesi için, kuralların belirlenmesine okulun tüm "paydaşlarının" – öğretmenler, okul yönetimi, diğer personel, ebeveynler ve en önemlisi öğrencilerin – katılmasının oldukça önemli olduğu görüşü oluşturuyordu.

BM Çocuk Haklarına dair Sözleşme

Çocuk Hakları Sözleşmesi, Kasım 1989'da Bileşmiş Milletler Genel Kurulu'nda oy birliği ile kabul edildiğinden bu yana 190'ın üzerinde ülke tarafından onaylanmıştır. Sözleşmeyi onaylamak ülkeyi çocuklar konusunda bir dizi bağlayıcı hükme uyma yükümlülüğü altına sokar.

Sözleşme'nin 12. maddesi yetişkinler kendilerini etkileyen kararları alırken, çocuklar, ne olması gerektiğine ilişkin düşüncelerini söyleme ve görüşlerinin dikkate alınması hakkına sahip olduğunu vurgular.

Proje

Bu ön görüşmeler temelinde, Vakıf ve okul düşüncelerini uygulamaya koymak için bir araya geldi. Uygulama süreci bir dizi adımı içeriyordu:

1. Farklı paydaş grupları ile çalıştılar

Yeni okul kurallarının neler olabileceğiyle ilgili öneriler üzerinde çalışmaya başlanması amacıyla okul paydaşlarından farklı gruplarla, 5. sınıflarla (6. yıl) yapılan öğrenci çalışmaları da dahil, bir dizi çalıştay düzenlendi.

2. Demokratik diyalog ve müzakere

Farklı paydaş gruplarının temsilcileri tartışılması istenen konulara ilişkin önerileri toplarken, katılımcılara görüşlerini ve bunların temelini oluşturan gereksinim ve duygularını açıklama, başkalarının görüş, gereksinim ve duygularını öğrenme olanağı veren bir diyalog ve müzakere biçimi kullandılar. Daha katılımcı ve demokratik bir sorun çözme biçimi kullanarak, tartışmalı konulara yönelik daha yaratıcı çözümler geliştirilebileceği ve katılımcılar arasında daha derin bir anlayış düzeyinin yakalanabileceği düşünülmüştü. Oylama, sadece, ortak bir karar alınmasının mümkün olmadığı durumlarda son çare olarak kullanıldı.

3. Geribildirim

Müzakere süreci aracılığıyla üzerinde anlaşma sağlanan kurallar farklı paydaş gruplarına iletildi. Öğrenci temsilcileri kuralları okuldaki bütün sınıflarla tartıştılar ve gerektiğinde değişiklikler yapıldı.

4. Resmi anlaşma ve kuralların koyulması

Son adım, kuralları okulu yöneten birime onaylatmak oldu.

Yeni yaklaşımın yararları

Proje sona erdiğinde, bu yeni ve katılımcı yaklaşımı kullanarak okuldaki işlerin çeşitli yönlerini kapsayan 40 yeni kural oluşturulmuş oldu. Yaklaşımı olumlu karşılayan çalışanlar ve öğrenciler, okul topluluğu içindeki – hem çalışanlar ve öğrencilerin kendi içlerindeki hem de çalışanlar ve öğrenciler, okul ve geniş çevre arasındaki – ilişkilerin iyileşmesine katkıda bulunduğunu bildirdiler. Projenin başarısındaki en önemli noktanın, çocuk haklarının, özellikle çocukların okulda kendilerini ve günlük yaşamlarını etkileyen kararlara katılma ve danışılma haklarının vurgulanması olduğunu söylediler. Projenin sonucunda, çocuk hakları düşüncesi okulların hem vizyonuna hem de uygulama programına iyice yerleşmiş oldu. Kurallar ve haklar arasındaki ayrımı kavramakta genellikle zorluk çeken küçük çocukların kural oluşturma ve hakların belirlenmesi sürecine katılmasının yararlarından biri, bu ayrım konusunda gelecekte şekillenecek kavrayışlarının temelini atılmasıdır.

Özet

Ülke	Almanya
Öncü kuruluş	Amadeu Antonio Vakfı
Yaklaşım	Çocuk hakları
Odak noktası	Çocuk haklarının kollektif kural yapma süreci bağlamında okula tanıtılması
Yaş grubu	6-12 yaş

İletişim

Amadeu Antonio Vakfı (Amadeu Antonio Stiftung)

Linienstrasse 139, 10115 Berlin, Almanya

Tel: +49 30 2408 8610

Faks: +49 30 2408 8622

info@amadeu-antonio-stiftung.de

www.amadeu-antonio-stiftung.de

A.3 Bir demokratik cumhuriyet olarak okul Polonya

Öğrencilerinizi demokratik toplum yaşamına hazırlamanın en iyi yolu nedir? Tabii ki okulunuzu demokratik bir cumhuriyete dönüştürmek! Varşova'daki Spoleczne Lisesi No. 20'nin çalışanları ve öğrencileri bu fikri uygulamaya çalışırken, işin sonunda okulun çok gereksinim duyduğu mali kaynağı sağlayacak ve okul demokrasisi fikrini ve tüm Avrupa'ya tanıtacak olan Evens Vakfı Kültürlerarası Eğitim Ödülü'nü alacaklarını hiç düşünmemişlerdi.

Spoleczne Lisesi No. 20

Spoleczne Lisesi No. 20 bir Bednarka okuludur. II. Dünya Savaşı sırasında Sovyet bölgesinden kaçan Polonyalı yetimlere kurtaran Hindu'nun adını taşıyan Bednarka okulları, "Solidarnosz" hareketinin ruhuna uygun bir biçimde bağımsızlığa tutkundur. Bednarka okulları komünist yönetimin yaralarını halen taşıyan bir ülkede, demokratik toplum yaşamına hazırlanma, başkalarına hizmet ve kültürlerarası alışveriş

Demokratik cumhuriyet olarak okul

"Demokratik cumhuriyet olarak okul" yaklaşımının temel fikri, bir okulun kendisini, bütün okul mensuplarının – öğrenciler, öğretmenler, aileler ve personel – birer "yurttaş"ı olduğu, faal bir demokratik cumhuriyet olarak görmesi ve olabildiğince böyle çalışması gerektiğidir.

konularına odaklanmaktadır. Spoleczne Lisesi'nin 1990 yılında kurulurken, dikkatle belirlenmiş demokratik hatlar doğrultusunda örgütlenmeye özen göstermiş olması pek şaşırtıcı değildir.

Başlarken: Anayasa

Okulun 20 Ekim 1990 tarihinde kabul edilen, sonra defalarca değiştirilen anayasasının girişi şöyledir:

"Biz, öğrenciler, öğretmenler ve ebeveynler, eğitim ve gençlerin yetiştirilmesi ile ilgili amaç ve özlemlerimizi gerçekleştirmek düşüncesiyle, İki Bölgeli Okul Cumhuriyeti'ni kuruyoruz. Cumhuriyet bilgiyi, işbirliği yeteneğini ve insan haklarına saygıyı destekleyecektir."

Demokratik kurumların ve yetkili birimlerin oluşturulması

Anayasanın kabulünden sonra sırada, okul topluluğunda demokratik kurumlar ve yetkili birimlerin, özellikle parlamento, hükümet ve mahkemelerin, kurulması vardı.

Okul "cumhuriyetinin" "yurttaşları" kendilerine bir anayasa hazırlar; parlamento, hükümet ve bağımsız mahkeme gibi demokratik kurum ve yetkili birimleri kurarlar. Seçimler her yıl yapılır ve tüm seçilmiş birimlerde orantılı sayıda öğrenci, öğretmen ve ebeveyn yer alır.

1 Okul Parlamentosu

Parlamento yıl içinde birçok kez toplanır. Okul yaşamının önemli yönlerini düzenleyen yasa tasarıları ve kurallar hazırlar ve oylar, yönetmelikleri uygulamaya koyar, sıkıntılı ve tartışmalı konuları görüşür.

Örnek

Bir okul yönetmeliği olan Uyuşturucuya Karşı Yasa, okul yetkililerinin okul binalarında uyuşturucu saptama kontrolü yapmasına izin vermektedir. Yetişkin parlamento üyeleri ve öğrenciler, uyuşturucusuz bir ortam yaratma olanağına kavuşmak için okuldaki özgürlüklerinin sınırlandırılmasından yana oy kullanmıştır. Birkaç yıldır uygulanmakta olan yönetmeliğin iyi işlediği düşünülmektedir. Öğrencilerin çoğunluğu, kontrol riskini bilmenin uyuşturucu satıcılarına karşı koymayı kolaylaştırdığını söylemektedir.

2 Okul Hükümeti

"Okul Konseyi" olarak bilinen Okul Hükümeti tüm okul yılını ve yapılacak etkinlikleri (yardım amaçlı, eğitimle ilgili veya eğlence amaçlı) düzenlemekle sorumludur. Okuldaki günlük yaşamla ilgilenir. Konsey üyeleri, farklı "bakanlıklara" ve görevlere atanır; örneğin Başbakan, Asayiş Bakanı, Maliye Bakanı, İstihdam Bakanı, Kültür Bakanı, vb. Başbakan yılda bir kez Parlamento'ya yürütülen tüm çalışmalara ilişkin rapor vermek zorundadır; raporun kabul veya ret edilmesi Parlamento'nun kararına bağlıdır.

Örnek

Okul Konseyi şu etkinliklerin sorumluluğunu üstlenmiştir: Çocuk Günü, Varşova'daki mülteci kamplarındaki yüzlerce mülteci çocuk için Noel kutlaması, yoksul Polonyalı aileler için Noel yardım etkinlikleri, Bilim ve Sanat Festivali, Spor Günü ve okula giriş sınavları.

3 Okul Mahkemesi

Okul Mahkemesi'nde verilen her karar, adalet ve sorumluluğun intikama üstünlüğünü ifade etmektedir. En ağır suçlarda, okul müdürünün suçluyu okuldan atma hakkı bulunmaktadır. Ancak, öğrencilerin öğretmenleri dava ettiği ve kazandığı örnekler olmuştur. Bir davada, atılan bir öğrenci müdürün kararına karşı temyize başvurmuş ve davayı kazanarak okula geri dönmüştür.

Örnek

Okul Mahkemesi'nde görülen davaların çoğu zorbalık, fiziksel taciz, derslerde kötü davranış, okul malına zarar verme ve okulda alkol kullanma gibi konularla ilgilidir.

Evens Kültürlerarası Eğitim Ödülü

Spolecczne Lisesi'ne okul demokrasisi konusunda yaptığı öncü çalışmalar için 2007 yılında Evens Kültürlerarası Eğitim Ödülü verilmiştir. Evens Vakfı'nın sponsorluğunu yaptığı Evens Ödülleri, tüm Avrupa'daki okulların kültürlerarası eğitim girişimlerinin duyurulmasını ve gelişmesini desteklemek üzere tasarlanmıştır.

Ödül 4.125 Avro'ydu ancak okul için önemli olan sadece para değil, yaklaşımının ulusal ve uluslararası çapta kabul görmesi ve başkalarının izleyebileceği bir örnek oluşturmasıydı.

Her bakımdan daha iyi bir topluluk

Spolecczne Lisesi'nde çalışanlar, öğrencilerin birbirine ve okul topluluğunun diğer üyelerine gerçekten saygı duyduğunu, özgürlüklerinin değerini bildiğini, görüşlerini serbestçe açıklayabildiğini, kendi haklarını ve başkalarının haklarını koruma konusunda duyarlı olduğunu belirtmektedir. Etkinlik ne olursa olsun, hem ailelerde hem de öğretmenler ve öğrencilerde önceliğin insanda olduğuna ilişkin belirgin bir duyarlılık olduğu ve topluluğun her bakımdan

daha iyi olmasını sağlayanın bu olduğu ifade edilmektedir.

Ne dediler ...

"Okul Anayasası'nı yazanlardan biriydim ve birkaç dönem boyunca hem Okul Parlamentosu'nda hem de Okul Konseyi'nde yer aldım. Sorumlu kararlar vermeyi ve görüşlerimi savunmayı öğrendim. Ayrıca, çok da eğlendim!"

Mezun

"Kanımca, okulun en önemli özelliği öğrencilerin görüşlerine alışılmamış ölçüde açık olması... okulda değiştirilebilecek, iyileştirilebilecek şeyler ile ilgili görüşlerine. Okul, her şeyin yetişkinler tarafından yürütüldüğü öbür okullardaki gibi değil, gerçek bir demokraside yaşama olanağı veriyor."

Öğrenci

"Demokratik bir çalışmada yer almak beni bir siyasetçiye dönüştürmedi ... [ama] ... Okul demokrasisi bana çok yararlı oldu ... Demokratik okul deneyimi sayesinde, hiçbir şeyin demokratik özgürlükler kadar değerli olmadığını öğrendik."

Mezun

Evens Vakfı

1996 yılında kurulmuş olan Evens Vakfı, Paris ve Varşova'da şubeleri bulunan, Belçika Antwerp merkezli bir yardım kuruluşudur. Bireysel ve kollektif farklılıklara, fiziksel ve psikolojik bütünlüğe saygı, "öteki"ne özel ilgi gösteren barışçıl bir Avrupa'da yurttaşların ve devletlerin uyum içinde bir arada yaşamasına önyak olan projeleri destekler, girişimler yapar ve geliştirir.

Özet

Ülke	<i>Polonya</i>
Öncü kuruluş	<i>Evens Vakfı</i>
Yaklaşım	<i>"Demokratik Cumhuriyet" olarak okul</i>
Odak noktası	<i>Tüm-okul demokrasisinin geliştirilmesi</i>
Yaş grubu	<i>Ortaöğretim düzeyi</i>
Süre	<i>1990-</i>

İletişim

Spolecczne Lisesi No. 20 (Spolecczne Gimnazjum nr 20)

Zespół Społecznych Szkół Ogólnokształcących 'Bednarska'

Ul Raszýska 22

02-026 Varşova, Polonya

Tel: +48 22 822 25 15

Faks: +48 22 822 66 20

gimnazjum@rasz.edu.pl

www.bednarska.edu.pl

www.rasz.edu.pl

A.4 İlham veren okullar İngiltere

Karar alma süreçlerine öğrenci katılımını artırmak isteyen okulları desteklemenin en iyi yolu nedir? Carnegie Gençler Girişimi İlham Veren Okullar Projesi ile İngiltere'de bu sorunun yanıtını aradı. Bulduğu yanıt, okullarının kendine özgü gereksinimlerine uygun katılım türlerinin neler olabileceğini derinlemesine düşünmek üzere öğrencileri öğretmenleri ile bir araya getirmek oldu.

Öğrenci katılımına daha stratejik bir yaklaşım

İngiltere'de gençlerin okulların karar alma süreçlerine katılımını desteklemek üzere sağlanan kaynaklarda artış vardır. Carnegie Gençler Girişimi "tekerleği yeniden icat etmektense", okullarında öğrenci katılımını iyice yerleştirmenin yollarını daha stratejik bir biçimde planlama konusunda öğretmenlere yardımcı olarak mevcut kaynaklara artı değer katacak bir projeye girişmiştir.

Carnegie Gençler Girişimi

Carnegie Gençler Girişimi, Carnegie İngiltere Vakfı'nın çocukların ve gençlerin kendilerini etkileyen kararlar üzerinde etkisini artırmak amacıyla başlattığı bir programdır. İngiltere ve İrlanda'da çalışan Vakıf, araştırma, yeni fikirler ve yenilikçi projeleri deneme konularında uzmanlaşmıştır.

İlham Veren Okullar Projesi

Carnegie Gençler Girişimi, İlham Veren Okullar Projesi'ni Esmée Fairbairn Vakfı'nın desteğiyle 2005 yılında başlattı. Projenin amacı, iyi uygulama örneklerinin öğrenci katılım biçimlerini ilk kez uygulayacak okullarda denemesi, uygulama sonuçlarının ve yararlarının kaydedilmesi, okullarda öğrenci katılımına yönelik engellerin ve nasıl aşılabileceklerinin belirlenmesiydi.

Esmée Fairbairn Vakfı

Bağımsız bir bağışçı vakıf olan Esmée Fairbairn Vakfı, İngiltere'de iyiye doğru değişim yaratmayı hedefleyen kuruluşların yardım etkinliklerine mali kaynak sağlar. Başlıca ilgi alanları İngiltere'de kültürel yaşam, eğitim, doğal çevre ve dezavantajlı insanların topluma tam anlamda katılımının sağlanmasıdır.

Deneysel araştırmanın değeri

Proje, işe Birmingham Üniversitesi'ni araştırma için görevlendirerek başladı. Zaman zaman politikaların kanıtlara saygı kadar varsayım ve iddialarla yönlendirildiği izlenimini uyandıran, gençlerin katılımı gibi bir alanda, ampirik araştırmanın değeri göz ardı edilemez.

Literatürün gözden geçirilmesini, katılımın öğrenciler, okullar ve geniş çevreleri üzerindeki olası etki ve sonuçlarının incelenmesini ve

örnek uygulama incelemelerinin derlenmesini kapsayan araştırmanın önemli bulgularından biri, okulların çoğunda karar alma sürecine katılımın çok az sayıda öğrenci ile sınırlandığı oldu. Bu bulgu, İngiltere'de Eğitim Araştırmaları Ulusal Vakfı tarafından yapılan araştırmayı doğruluyordu (Cleaver ve arkadaşları, 2005). İngiliz okullarında öğrenci katılım olanaklarının stratejik olarak planlanmadığını gösteren bir resim ortaya çıkmaktaydı.

Pilot çalışma

Proje, araştırmanın bulgularına dayanarak, okullarda küçük çaplı bir pilot çalışma başlattı. Amacı, farklı okullardaki öğrenci katılım stratejisi geliştirme süreçlerini ve bu süreçte karşılaşılan güçlükleri daha iyi anlamak ve elde edilen veri ve bilgileri kullanarak diğer okullardaki öğretmenlere yardımcı olacak bir araç veya kaynak paketi oluşturmaktı.

Gönüllü altı okul belirlendi ve dışarıdan iki rehber eğitici görevlendirildi. Her okul, bir koordinatör öğretmen verecek ve öğretmenin beş gününü projeye ayırmasını sağlayacaktı. Londra'da yapılacak başlangıç seminerine ve çalışma sonunda yapılacak değerlendirme seminerine katılan öğretmenlere proje kapsamında ödeme yapılacaktı. Okullar ayrıca rehber eğiticilerin, koordinatörler, okul liderleri ve öğrenciler ile çalışmak üzere yapacağı ziyaretler için üç gün ayıracaktı. Ziyaretlerin programı şöyledir:

- ▶ 1. gün Okulların isteklerini ayrıntılı olarak düşünmesi ve bunları eylem planlarına dönüştürmesi.
- ▶ 2. gün Planların okul paydaşlarına – öğrenciler, ebeveynler, yöneticiler, yerel yetkililerin danışmanları ve topluluk temsilcilerine – sunulması.
- ▶ 3. gün Rehber eğiticiden bilgi alınması.

Okullardan beklenen yepyeni yaklaşımlar geliştirmeleri değil, mevcut malzemeleri ve rehberliği kullanarak kendi özel durumlarına uygun bir öğrenci katılım modeli seçip geliştirmeleriydi.

Çalıştay yöntemi

Okullarda, gençleri yetişkinlerle birlikte çalışmaya özendirilen ve okul personelinin kendi gereksinimlerine en uygun öğrenci katılım yaklaşımını seçmesine olanak veren bir çalıştay yöntemi kullanıldı.

Öğrenci katılım modelleri, okul çalışmalarının dört farklı alanı ile bağlantılı olarak oluşturuldu:

- ▶ Değerlendirme
- ▶ Müfredat
- ▶ Sınıf
- ▶ Topluluk

Okulların bu alanların her birinde, farklı düzeylerde - birebir, küçük gruplar, kendi seçtikleri gruplar, sınıf grupları, yıl grupları, tüm okul grupları ve gençler-yetişkinler gruplarını da içeren – öğrenci katılım biçimleri geliştirmesine yardım edildi.

“Öğrenci söz hakkı çalışmasına katılan personel ve öğrencilerin duyduğu gurur, öğretmenler ve öğrenciler arasında güvenin artması, okuldaki davranışların iyileşmesi, okul ve çevresi arasındaki ilişkilerin gelişmesi bizi etkiledi ve yüreklendirdi.”

Proje görevlisi

Yeni bir kaynak kitap

Pilot okullardan edinilen bilgiler ve deneyimler süzülerek tüm ülkede dağıtılabilecek, diğer okulların da özdeğerlendirme çalıştay yaklaşımını uygulamasına olanak sağlayacak yepyeni bir kaynak kitap oluşturuldu: İlham Veren Okullar – Eylem için Kaynaklar (Hunjan ve arkadaşları, 2006). Amaç, var olan kaynakları yinelemek değil,

bunların içerdiği düşünce ve tavsiyeleri bir araya getirmek ve ilişkilendirmektir.

Çıkarılan dersler

Okullarda yapılan çalışmadan önemli dersler çıkarıldı. İlk olarak, tüm-okul yaklaşımının öğrenci katılımına uyarlanmasına yönelik çalışma sürecinin, başlangıçta öngörüldüğünden daha büyük belirsizlikler içerdiği ve daha fazla zaman aldığı anlaşıldı. Okul personelinin çalıştaylara birlikte katılımının lojistiğinin düzenlenmesinde ve bazı personellerin okul karar alma sürecinde öğrencilere yer verilmesinin erdemlerine ikna edilmesinde ciddi güçlüklerle karşılaşıldı.

Önemli etkenler

Proje, öğrenci katılımının okulun kültüründe başarıyla yer edinebilmesinde önemli olan dört etken belirledi:

- ▶ Vizyon: Öğrenci katılımının neden önemli olduğuna ve okulda nasıl bir fark yaratacağına ilişkin ortak kavrayış
- ▶ Durum: Öğrenci katılımını okulun önceliklerinden biri yapma
- ▶ İnsanlar: Öğrencileri, personeli ve diğerlerini böyle bir çalışma için donanımlı hale getirme
- ▶ Düzenleme: Öğrenci katılımının okul yapılarına iyice yerleştirmenin yollarını bulma

İkinci olarak, pilot çalışmalarda yer alan okulların tümü dışarıdan görevlendirilen rehber eğitimcilerden önemli ölçüde yararlandı. Rehber eğitimciler, öğretmenlerin yalnız bırakılmışlık duygusuna kapılmasını önlemek ve çalışmalarının daha genel sonuçlarını fark etmesine yardımcı olmakla kalmadılar, okulda ortak bir çabanın parçası olma duygusu yarattılar. Şüphesiz, dışarıdan ortakların varlığı bu tür tüm-okul girişimlerinin başarısı açısından önemli fark yaratabilmektedir.

Bundan sonra?

Kaynak kitabın 2.000'in üzerinde kopyası okullara dağıtılmış olsa da, proje bunun sadece tekil bir müdahale olduğunun ve bir kaynak kitabın kendi başına ancak bu kadar yol alabileceğinin bilincindedir. Ancak, ampirik araştırma ve eylem araştırması birleşimine dayanan bu çalışmanın değeri, bu alanda daha etkin bir rol oynamak için hükümete yönelik lobicilik faaliyetleri, ilgilenen öğretmenler ve okullardan bir ağ oluşturulması veya daha fazla araştırma ve kaynak geliştirme için görevlendirme yapılması gibi ileride gerçekleştirilebilecek etkinlikler için sağlam bir temel oluşturmasındadır.

Özet

Ülke	İngiltere
Öncü kuruluş	Carnegie Gençler Girişimi
Yaklaşım	Ampirik araştırma, eylem araştırması ve kaynak geliştirme
Odak noktası	Öğrencileri okul karar alma sürecine dahil ederek daha stratejik bir tüm-okul yaklaşımı geliştirilmesi
Yaş grubu	Ortaöğretim düzeyi
Süre	2005-07

İletişim

Carnegie İngiltere Vakfı (Carnegie United Kingdom Trust)

Comely Park House, 80 New Row
Fife KY12 7EJ, Dunfermline, İngiltere
Tel: +44 1383 721 445
www.carnegieuktrust.org.uk

A.5 Öğrenci katılımı

Belçika

Öğrenci katılımını nasıl hayata geçirebilir, öğrenciler için anlamlı olacak, okul sonrası yaşamlarında gerçekten demokratik tutum ve ilişkiler geliştirmelerini sağlayacak katılım biçimlerini nasıl geliştirebilirsiniz? Bu, muhtemelen, öğrencilerin kendi katılım olanakları yaratma ve değerlendirme sürecine katılmasını sağlayarak yapılabilir. King Baudouin Vakfı tarafından Flanders'teki ortaöğretim okullarında yürütülen beş yıllık bir projede benimsenen yaklaşım budur.

Öğrenci katılım olanaklarından kronik yoksunluk

King Baudouin Vakfı personeli 1980'lerin sonlarında ve 1990'ların başlarında Belçika'nın Flanders bölgesinde yürüttüğü çalışmalar sırasında, gençlerden okullarında aktif katılım olanağı yokluğu konusunda sık sık şikayetler dinlemişti. Vakfın 20.000 gence yaşamları ve gelecekleri konusunda konuşma fırsatı veren 1990-91 yılları arasında yürütülen Gençlerden bir mesaj – gelecek için bir gündem kampanyasının en çarpıcı bulgularından biri, okul ortamında öğrencilerle diyalog ve öğrenci katılımına daha fazla olanak tanınması talebiydi. 1993 yılında 25 Flaman okulunda katılım kültürü üzerine yapılan ve hem öğrenci katılımı için olanak bulunmadığını hem de araştırmada yer

alan gençlerin bu olanaklara talebinin büyük olduğunu gösteren küçük çaplı bir araştırma bu durumu doğruladı.

King Baudouin Vakfı

1976 yılında kurulan King Baudouin Vakfı, Belçika'da, Avrupa'da ve uluslararası düzeyde adalet, demokrasi ve farklılıklara saygının yaşama geçmesinin sürdürülebilir yollarını araştırmaktadır.
www.kbf-frb.be

Değişim için kampanya

Bu durum karşısında King Baudouin Vakfı, Flanders'deki ortaöğretim okullarında öğrencilere daha fazla katılım olanağı sağlanmasına yönelik bir kampanya (1994-98) başlattı. Kampanyanın iki unsuru vardı: Birincisi, alanda oluşturulacak yeni yasal düzenlemeler ve kurumlara ilişkin hükümete yönelik lobicilik yapmak ve tavsiyelerde bulunmak; ikincisi, öğrenciler ve öğretmenlerin okullarındaki durumu iyileştirmelerine yardım etmek için bir dizi çalıştay düzenlemek. Bu kampanyanın temelinde, demokrasinin sadece örgün eğitimdeki derslerle öğretilmeyeceği, okulun günlük yaşamında da deneyimlenmesi gerektiği görüşü yatmaktaydı.

Üç etkinlik alanı

Vakfın öğretmenler ve öğrencilerle yaptığı çalışma üç etkinlik alanına odaklandı:

- ▶ Öğrenciler ve öğretmenlerin okullarındaki öğrenci katılımına ilişkin durumu değerlendirmesi için olanaklar yaratılması ve bir dizi eğitim çalıştayının temelini atılması;
- ▶ Sadece okul konseyleri gibi resmi birimler biçiminde değil, farklı türlerde öğrenci katılım olanakları geliştirme konusunda öğrenciler ve öğretmenler için ortak çalıştaylar başlatılması;
- ▶ Bilgi ve deneyim alışverişi ve destek ağları kurulması için okulların bir araya getirilmesi.

Süreçteki aşamalar

Okullardaki çalışma programı birkaç farklı aşamaya ayrıldı:

1 Tüm-okul denetlemesi

Her okulun var olan öğrenci katılım olanakları konusunda denetleme yapması, öğrenciler ve öğretmenlerin birlikte çalışarak olanakların yapısını ve düzeyini irdelemesi, güçlü ve zayıf yönlerini değerlendirmesi istendi. Bunun için özel olarak hazırlanan bir araç kullanıldı (Bakınız Ek 3).

2 Öğrenci ve öğretmen çalıştayları

Okullara, denetimin sonuçlarına ve sunulmakta olan katılımın boyutuna bağlı olarak üç farklı çalıştay seçeneği sunuldu:

Öğrenci katılımı deneyimi az olan veya hiç olmayan okullar için bir günlük çalıştay

Bu çalıştayın amacı, öğrencilerin ve öğretmenlerin okullarındaki katılım olanaklarını belirlemesine, güçlükler ve bu güçlüklerin nasıl aşılabileceği üzerinde düşünmesine yardımcı olmaktır. Bir okuldan 60-80 öğrenci ve 3-5 öğretmen için tasarlanan çalıştayda rol yapma ve doğaçlama gibi yöntemler kullanıldı. Üzerinde çalışılacak konuları belirlemek için, çalıştay öncesinde denetleme sonuçlarını kullanarak bir hazırlık tartışması yapıldı. Çalıştay sonunda katılımcılar ileriye dönük amaçlarına ilişkin ortak bir bildirge hazırladılar. Bildirge birkaç ay sonra yapılan bir izleme-değerlendirme tartışmasında yeniden uyarlandı.

Okul konseyi olan okullar için üç yarım günlük çalıştay

Bu çalıştayın amacı, öğrenci konseyinin daha demokratik çalışmasına ve okulda daha benimsenmesine yardım etmektir. 12-15 öğrenci konseyi üyesi ve 3-5 öğretmen için tasarlanmıştır. İlk çalıştay öncesinde, üzerinde çalışılacak konuları denetleme sonuçlarını kullanarak belirlemek üzere okul müdürü ve öğrenci konseyi üyelerinin katıldığı bir hazırlık tartışması yapıldı. Katılımcıların öğrendiklerini uygulamaya geçirmeleri için ikinci ve üçüncü çalıştay arasında bir süre bırakıldı.

Daha ileri düzeydeki okullar için haftasonu çalıştayları

Uygulama üzerine derinlemesine düşünülmesi ve deneyim alışverişi yapılmasını amaçlayan çalıştay, her biri üçer temsilci – bir öğretmen ve iki öğrenci – gönderen 40 okul için tasarlandı. Çalışmada yer alanlar farklı katılım, rol ve yapı türlerini tartıştı ve sonuçta okulları için bir eylem planı hazırladı.

3 Öğrenci Destek Merkezi

Vakıf, dönemin Flaman Eğitim Bakanı'nın desteğiyle okullar arasında fikir ve bilgi alışverişi için platform görevi üstlenecek bir Öğrenci Destek Merkezi kurdu.

4 Bir etkinlik, bir kolokyum ve bir yayın

Okulların programı gençler için özel bir etkinlik, politika yapımcılar için bir kolokyum ve okullar için Okulda Katılım başlıklı bir yayınlı sonuçlandırdı.

Okulların çalışmaya katılımı

Program süresince çalışmaya yaklaşık 400 ortaöğretim okulu, yani tüm Flaman ortaöğretim okullarının kabaca yüzde 45'i katıldı. Katılımcı okullar programın, hem King Baudouin Vakfı gibi sivil toplum kuruluşlarıyla çalışmaktan neler kazanabilecekleri, hem de programın öğrenci katılımının daha anlamlı ve etkili biçimlerinin geliştirilmesine yönelik uzun vadeli amacı açısından değerini açıkça gördüler.

Projeden çıkan derslerden biri, öğrenci konseyleri gibi öğrencileri temsil eden birimlerin asla yeterli olmadığıdır. En başarılı okullar forumlar, açık diyalog ve temalı gruplar ve komiteleri de içeren, bir dizi farklı katılım biçimleri sağlayanlar oldu. Bu tür okulların daha fazla kişisel yeterlilik duygusuna sahip olduğu, demokratik katılıma genelde daha olumlu yaklaştığı ve derslerde daha başarılı öğrenciler yetiştirdiği görüldü.

Özet

Ülke	Belçika
Öncü kuruluş	King Baudouin Vakfı
Yaklaşım	Öğrenci katılımı
Odak noktası	Okul yaşamında öğrenci katılım olanaklarını artırmak için öğrenciler ve öğretmenlerin bir araya getirilmesi
Yaş grubu	Ortaöğretim düzeyi
Süre	1994-99

İletişim

King Baudouin Vakfı (King Baudouin Foundation)

Rue Brederodestraat 21
B-1000 Brüksel, Belçika
Tel: +32 2 511 18 40 Faks: +32 2 511 52 21
info@kbs-frb.be www.kbs-frb.be

Canlı, gelişen, sürdürülebilir demokrasilerin yaratılması açısından en önemli nokta – ister sadece orada yaşayıp çalışsın ister bilfiil o toplumun yurttaşı olsunlar – toplumun üyeleri arasında etnik, kültürel, dini, toplumsal farklılıklardan veya cinsiyet farklarından bağımsız bir ortak yurttaşlık bilinci olmasıdır. Herkesçe paylaşılan eşit yurttaşlık duygusu, sadece bireylerin kimlikleri bakımından kendilerini güvende hissettiği ve diğerlerinin kimliklerine saygı gösterdiği koşullarda var olabilir. Dolayısıyla farklılıklar ve kimlik konularına ilişkin hoşgörü ve farkındalığın geliştirilmesi, demokratik eğitimin vazgeçilmez bir unsurudur ve okulöncesi eğitimden başlayarak tüm okullar bu konuda önemli roller üstlenebilir.

Bu bölümde yer alan örnek uygulama incelemeleri, çeşitli Avrupa ülkelerinde okullarla ortak çalışmalar yürüten vakıf ve sivil toplum kuruluşlarının kimlik ve farklılıklar konusunda hoşgörü ve farkındalığa dair benimsedikleri bazı farklı yaklaşımları yansıtmaktadır. Fransa, Almanya ve İtalya'dan alınan örnek uygulama incelemeleri şunlardır:

- ▶ Öğrencilerin kimlik duygusunu ve demokratik yurttaşlar olarak eşit değer taşıdıkları bilincini olumlayarak özsaygı ve motivasyonlarının yükseltilmesi (Avrupa Musevi Bilgi Merkezi, Evens Vakfı, Bernheim Vakfı);
- ▶ Gençlerin akran eğitimi projeleri başlatma ve uygulama konusunda eğitilmesi (Eğitim, Entegrasyon ve Demokrasi Bölgesel Merkezi, Berlin);
- ▶ Hoşgörü geliştirme konusunda öğrenci çalıştayları yapılması (Bertelsmann Vakfı, Avrupa Gençlik Eğitim ve Toplantı Merkezi (EJBW), Uygulamalı Politika Araştırmaları Merkezi, Münih);
- ▶ Göçmen öğrencilerde olumlu bir özkimlik ve ortak yurttaşlık bilinci geliştirilmesi (San Paolo Compagnia Okul Vakfı);
- ▶ Kültürlerarası akran eğitimi ve okul-aile entegrasyonu yoluyla göçmen öğrencilerin desteklenmesi (San Paolo Compagnia Okul Vakfı, Gelişmekte Olan Ülkelerde Gelişimin Desteklenmesi için İtalyan Merkezi).

Farklılıklara ve Kimliğe İlişkin Hoşgörü ve Farkındalık Geliştirme

B.1 Farklılıklar Sınıfı™ Fransa

Öğrencilerin özsaygısını ve motivasyonunu yükseltmek her zaman kolay değildir, özellikle de toplumsal açıdan dezavantajlı bir bölgede, öğrencileri kültürel ve dini farklılıklar barındıran bir okulda. Toulouse yakınlarındaki Louis Querbes Lisesi bu sorunu, öğrencilerin daha olumlu bir özkimlik bilinci geliştirmesine ve demokratik yurttaşlar olarak eşit değer taşıdıklarını fark etmesine yardımcı olmak üzere tasarlanmış özel bir program yoluyla çözmeye çalıştı.

Louis Querbes Lisesi

Güney Fransa'da Toulouse yakınlarındaki küçük bir kasabada bulunan Louis Querbes Lisesi'nin kültür, din ve dil bakımından oldukça farklı kökenlerden gelen yaklaşık 700 öğrencisi vardır.

Okulda davranış ve motivasyon standartlarında bir süredir gerileme vardı; Yaşanan çok sayıda saldırı ve şiddet olayı bunu gösteriyordu. Öğrencilerin özsaygısını yükseltmenin ve daha olumlu bir öğrenme ortamı yaratmanın yollarını arayan okul müdürü, Pierre Vanpouille, bu konuda adım atabilmenin yolunun öğrencilerin kendi kültürel ve dini kimlik bilinçlerinden geçtiği inancındaydı. Bu nedenle, Avrupa Musevi Bilgi Merkezi (CEJI) tarafından yürütülen Farklılıklar Sınıfı™ eğitim programını inceleyerek işe başladı.

Avrupa Musevi Bilgi Merkezi

1991 yılında Brüksel'de kurulan CEJI kâr amacı gütmeyen uluslararası bir kuruluştur. Amacı, önyargılar ve ayrımcılıkla mücadele etmek ve eğitim, diyalog ve savunuyu yoluyla toplumsal uyuma katkıda bulunmaktır.

Farklılıklar Sınıfı™

Farklılıklar Sınıfı™ öğretmenler, yöneticiler ve diğer okul personelinin, çokkültürlü okul topluluğundaki zorluklarla baş etmeye hazırlanmasına yardımcı olmak amacıyla tasarlanmış önyargılarla mücadele ve farklılık konu alan bir eğitim programı ve müfredat kaynak kitabıdır. Program, katılımcıların kalıp yargılar ve önyargı, kültürlerarası ilişkiler, kurumsal ayrımcılık ve müdahale stratejilerini de içeren belirli konuları okuldaki görevleri bağlamında inceledikleri 12 saatlik bir öğretmen eğitimi modülü üzerine kurulmuştur. Bu eğitime, öğretmenlerin eğitim deneyimlerini doğrudan öğrencileriyle yaptıkları çalışmalara aktarmasını sağlayan bir müfredat programı aracı, Önyargıyla Mücadele Çalışma Rehberi eşlik eder. Ana eğitim sonrasında öğretmenlerin, rehberi uygularken ve farklılıklar ve ayrımcılık konularını ele alan diğer okul projelerinde, kendilerine yardımcı olacak ek eğitim programlarına katılması mümkündür.

Evens Vakfı ve Bernheim Vakfı'ndan yardım

Program Avrupa Komisyonu'nun desteğiyle denendi, sonra Evens Vakfı ve Bernheim Vakfı'nın yardımlarıyla gerekli değişiklikler yapılarak yaygınlaştırıldı.

Evens Vakfı

1996 yılında Belçika'da Antwerp'te kurulan Evens Vakfı bir yardım kuruluşudur. Yurttaşların ve devletlerin, bireysel ve kolektif farklılıklara, fiziksel ve psikolojik bütünlüğe saygı gösteren, "öteki"ne özel ilgi gösteren, barışçıl bir Avrupa'da uyum içinde bir arada yaşamasına katkıda bulunan projeleri destekler, girişimler yapar ve geliştirir.

Bernheim Vakfı

Bernheim Vakfı, ekonomik ve toplumsal konular, eğitim, kültür, araştırma ve barışı desteklemek amacıyla Emile Bernheim tarafından 1974 yılında Brüksel'de kurulmuştur.

Entegrasyon Günleri

Louis-Querbes Lisesi yönetimi ve öğretmenleri Farklılıklar Sınıfı™ programına katıldıktan sonra, okullarında "Entegrasyon Günleri" adı verilen yeni bir kültürlerarası girişim uygulamaya başladılar.

Okul yılı başında iki gün boyunca, öğretmenler ikili gruplar halinde çalışarak okula yeni gelen öğrencilere Farklılıklar Sınıfı™ eğitimi verdi. Amaç, öğrencilerin kısa zamanda birbirini tanımalarına ve eşit yurttaşlık kimliklerini vurgulayarak okul yaşamıyla bütünleşmesine yardım etmek, sınıfta olumlu bir ortam yaratmaktır. Bu aynı zamanda, Yüksek Atlaslar'ın ücra yerlerinde bir okulu veya Fas'taki kadınların halı dokuduğu bir kooperatifi destekleme gibi

kültürlerarası dayanışmanın geliştirilmesini amaçlayan diğer sınıf projeleri için de temel oluşturur.

Entegrasyon Günleri, sınıfta iyi bir ortam olmasının akademik başarının önkoşulu olduğu ve bunun ancak, öğrencilerin olumlu bir bireysel kimlik bilinci geliştirmesine katkıda bulunarak başarılabileceği önermesinden yola çıkar.

“Atölyeler”

Okulun geliştirdiği bir başka fikir “atölyeler” kavramıdır. Okul, ders saatlerini kısaltarak okul gününün sonunda 15:00-17:30 arasında özel dersler ve projeler için boş zaman kazanır. Bu saatlerde, öğrenciler istedikleri etkinliği seçmekte özgürdür; örneğin, bilgi ve becerileri pekiştirmek üzere tasarlanmış uygulamalı çalışmalar, öğrenme metodolojisi konusunda yardım, eğitim ve uygulama konularında destek, iletişim ve anlatımın geliştirilmesi veya öğrencilere kendi projelerini yürütme olanağı verilmesi gibi. Bu etkinlikler, öğrencilerin kişisel gereksinim ve ilgilerine cevap verecek, kişisel gelişimlerini teşvik edecek ve çeşitli alanları kesen yeterlikler oluşturmalarına katkıda bulunacak şekilde hazırlanmıştır.

Her öğrenci ilgilendiği atölyelere kayıt olur. Bu atölyeler arasında öğrenciler tarafından akranları için açılmış olanlar da vardır. Sistem, öğrencilerden ileri ölçüde özerklik ve sorumluluk beklemektedir. Kesinlikle rahat bir seçenek olarak görülmez ve devamsızlık yapan öğrencilere sıkı yaptırımlar uygulanır.

Öğrencilerin motivasyon ve davranışında iyileşme

Louis Querbes Lisesi'ndeki öğretmenler, bu yaklaşımın uygulandığı dönemde öğrencilerin motivasyon ve davranışında önemli iyileşmeler olduğunu aktarmaktadır. Saldırı ve ayrımcılık

olaylarının sayısı çok azalmıştır. Özsaygı duygusu güçlenen öğrenciler, sınıfta farklılıklara karşı daha olumlu bir tutum sergilemekte, çoğu kez kültürel çeşitlilik içeren veya farklı cinsiyet ve yaşlardan öğrencileri bir araya getiren gruplarda çalışmayı özellikle seçmektedir. Çatışmalar eskisinden daha yapıcı şekilde, çoğunlukla öğretmen müdahalesi olmadan çözülmektedir. Öğrenciler, kendilerine tanınan ekstra özgürlüğün değerini çok iyi bilmekte ve bunu sorumlu bir şekilde kullanmaktadır.

Kültürlerarası Eğitim Ödülü

Okulun 2007 yılında kazandığı Evens Kültürlerarası Eğitim Ödülü, projelerini daha da geliştirmesine ve daha geniş bir uluslararası kitleye tanıtmasına yardımcı oldu.

Farklılıkları benimsemenin yararları

Louis Querbes Lisesi'nin deneyimi, bir okulun öğrencilerinin farklılıklarını kucaklayarak ve farklı çevrelerden gelen bireylere kendi kimliklerini açıkça ifade etme ve geliştirme olanağı vererek neler başarabileceğini göstermektedir.

Ne dediler ...

“Program, öğrenciler ve öğretmenler arasında karşılıklı anlayış oluşturdu.”

Öğretmen

“Entegrasyon Günleri, sorunları gözler önüne sererek farklılıkların kabul edilmesini doğrudan ele almamızı sağladığı için beğenildi.”

Öğretmen

“Entegrasyon Günleri, kendimizi ve birbirimizi daha iyi tanımamıza ve öğretmenlere farklı bir gözle bakmamıza olanak sağladı.”

Öğrenci

Özet

Ülke	<i>Fransa</i>
Öncü kuruluş	<i>CEJI – Evens Vakfı ve Bernheim Vakfı'nın desteğiyle</i>
Yaklaşım	<i>Farklılık Sınıfı™</i>
Odak noktası	<i>Farklı kültürlerden ve dezavantajlı çevrelerden öğrencilerin kimlik bilincini ve demokratik yurttaşlar olarak eşit değerde olduklarını olumlama yoluyla özsaygı ve motivasyonlarının yükseltilmesi</i>
Yaş grubu	<i>Ortaöğretim düzeyi</i>
Süre	<i>Sürmektedir</i>

İletişim

Avrupa Musevi Bilgi Merkezi (Centre Européen Juif d'Information – CEJI)

Avenue Brugmann 319
1180 Brüksel, Belçika
Tel: + 32 2 344 34 44 Faks: + 32 2 344 67 35
E-posta: ceji@ceji.org www.ceji.org

Bernheim Vakfı (Bernheim Foundation)

Place de l'Albertine 2
1000 Brüksel, Belçika
Tel: +32 2 213 14 99 Faks: +32 2 213 14 95
E-posta: michmardulyn.bernheim@online.be
www.fondationbernheim.be

Evens Vakfı (Evens Foundation)

Van Breestraat 14
2018 Antwerp, Belçika
Tel: +32 3 231 39 70 Faks: +32 3 233 94 32
E-posta: antwerp@evensfoundation.be
www.evensfoundation.be

B.2 Akranlar arası liderlik eğitimi

Almanya

Gençler bazen yetişkinlerden değil de, kendi yaşitlarından daha iyi öğrenir. Bunun en açık görüldüğü alan yurttaşlık beceri ve değerlerinin öğrenilmesidir. Bu nedenle, Berlin'de yerleşik bir STK olan RAA eV, Alman okullarından bir grup genç için akranlar arasında liderlik eğitimi üzerine bir programı modeli oluşturdu.

Gençler için gençler tarafından başlatılan projeler

Öğretmenler genellikle öğrencilerin dünyasına uzak oldukları için sınıfta şiddet ve ırkçılık gibi sorunları ele almakta zorlanabilirler. Bazın gençlere kendi projelerini başlatma ve öğrendiklerini yaşitlarıyla paylaşma konusunda cesaret vermek, bu tür sorunlara yönelik daha etkili bir strateji olabilir. Ancak, gençlerin bunu hazırlıksız yapması kolay değildir; eğitim ve bireysel yönlendirme tabii ki gereklidir.

Akranlar arasında liderlik eğitimi

Akranlar arasında liderlik eğitiminin amacı, yaşitlarını kendi okullarında ve toplumlarında daha proaktif roller almaya yönlendirebilen gençlerden oluşan ağlar kurmaktır. Akranlar arası liderler kendi yaş gruplarından saygı gören, doğal otoriteye sahip gençlerdir.

Örnek bir program

RAA tarafından 2000 yılında tasarlanan program, yurttaşlık eğitimi ve kültürlerarası yeterlikleri geliştirme konularına odaklandı. Program kapsamında her okuldan iki ila dört öğrenciye iki yıl eğitim verilerek, kendi okul topluluklarında kendi projelerini başlatıp yürütmelerine yardımcı olunacaktı. Öğrencilerden beklenen, bu süreçte okullarında yaklaşımı yaygınlaştırmayı üstlenerek hoşgörü ve demokrasi düşüncelerini diğer gençlere tanıtmaları ve okuldaki kültürü ve ortamı yavaş yavaş değiştirmeleriydi.

RAA

Almanya'da yerleşik bir STK olan RAA (Eğitim, Bütünleşme ve Demokrasi için Bölgesel Merkez), demokratik okul gelişiminin ve kültürlerarası girişimlerin teşvik edilmesi konularında uzmanlaşmıştır. Okullar, gençler ve toplum çalışma arasında etkileşime yol açan projeler geliştirir ve destekler.

Benzer dünyalarda yaşadıkları ve aynı "dili" konuştukları için yaşitları arasında güvenilirlikleri vardır. Doğal yeteneklerini kullanarak kendi projelerini başlatmak ve başka gençleri katılmaya teşvik ederek etkiyi çoğaltmak için gerekli bilgi ve becerileri eğitimlerle edinebilirler.

Öğrencilerin ve destekleyici yetişkinlerin seçimi

Projenin ilk aşamasında, RAA programa katılmak isteyen uygun öğrenciler bulmak için daha önceden ilişkide olduğu okullara gitti. Gönüllülerin iki yıl daha aynı okulda kalması gerektiğinden yaş grupları 8 ve 9. sınıflar (9 ve 10. yıllar) ve lise için 11. sınıf (12. yıl) olarak seçildi. Meslek okulu öğrencilerine de gidildi. Akranlar arası liderlerin ekip olarak çalışabilmesi için her okuldan en az iki öğrenci isteniyordu. Programa, ayrıca, her okuldan destek verecek bir yetişkin alındı. Beş farklı eyaletteki (Länder) okullardan toplam 70 genç seçildi.

Üç düzey

Eğitim birbiriyle bağlantılı üç düzeyde gerçekleştirildi.

1 Ulusal

Gençler için yılda üç veya dört ulusal çalıştay yapıldı. Gençlere deneyimlerini paylaşma ve değerlendirme olanağı veren çalıştaylarda akranlar liderliğinde etkinlikler için konu ve yöntemler üzerine eğitim verildi; özellikle ırkçılık ve yabancı düşmanlığına ilişkin sorunlara odaklanıldı. Tartışılan konular arasında çokkültürlülük ve kültürlerarasıcılık; plan ve politikalarda toplumsal cinsiyet eşitliği; aşırı sağcılık ve ideolojileri; iltica ve göç; gruplar, çatışmalar ve şiddet; ayrımcılık ve ırkçılık; demokrasi ve sivil toplum; küreselleşme ve adalet yer aldı. Beceri eğitiminde kültürlerarası yeterlikler, kolaylaştırıcılık ve iletişim, etkileyici konuşma becerileri, arabuluculuk, karar alma süreçlerinin yapılandırılması, kavrama becerileri, grup dinamiklerini yönetme, ekip çalışması ve proje yönetimi becerileri, sunum ve araştırma becerileri vurgulandı.

2 Bölgesel

Bir eğitimci tarafından desteklenen aylık bölgesel toplantılar, akranlar arası liderleri ekipler haline getirmeye, ağlar kurmaya yardımcı oldu; fikir ve deneyim alışverişi yapmalarına ve yeni gelişmeleri birlikte planlamalarına olanak sağladı.

3 Yerel

Yerel düzeyde ana amaç, profesyonel danışmanlık ve kişisel teşvik yoluyla akranlar arası liderleri kendi projelerini başlatma ve gerçekleştirme konusunda desteklemektir. Projeleriyle kendi kişisel alanlarının ötesine geçebilmeleri, kendi okul ve semtlerindeki demokratik yaşam kalitesinde belirgin bir fark yaratmaları hedeflendi. Eğitimci, akranlar arası liderlere yeterlikler ve özsaygı bakımından olgunlaşma, projelerini halka sunma, deneyimlerini yansıtmaya ve etkinliklerini ilgili RAA çalışanlarıyla koordine etme konularında katkıda bulundular.

Yerel proje örnekleri

Berlin

Okullarında tekrarlanan sorunlar olarak ırkçılık ve yabancı düşmanlığını belirleyen Berlin'deki akranlar arası liderler, 7. sınıf (8. yıl) öğrencileri için bir anket hazırladılar. Sorunların en ağır olduğu sınıfı seçerek durumu iyileştirme çabasıyla stratejiler tasarladılar. Proje, okulda bu sorun üzerine ileride yapılacak çalışmalar için pilot uygulama işlevi gördü.

Hoyerswerda – Brandenburg

Hoyerswerda'daki akranlar arası liderler, okullarındaki çete rekabeti konusunda bir şeyler yapmak istediler. Bir simülasyon oyunu buldular, bunu kendi okullarına uyarlayıp 7. sınıf (8. yıl) öğrencileri ile denediler. Bu proje ile ilgili bir PowerPoint sunum ve kaynak paketi artık

öğretmenlerin ve başka sınıfların oyunu kendi başlarına kullanmasına yardımcı oluyor.

Hagen – NRW

Kentde aşırı sağcılıkla ilgili sorunlar yaşandığına gören Hagen'deki bir akranlar arası lider, gençlerin bu konuda bir şeyler yapmasına yardımcı olmak üzere yerel gençlik merkezi ile RAA Hagen arasında bir ortaklık başlattı.

Rostock – Mecklenburg-Vorpommern

Rostock'taki akranlar arası liderler, topluluklarında daha fazla barış ve hoşgörü talebiyle bir kampanya başlattılar. Projelerini yörelerindeki halka açık etkinliklerde tanıtarak binlerce gencin yanı sıra yetişkinlerin, politikacı ve sanatçıların desteğini aldılar.

“Gerçekten bir şeyleri değiştirmek ve sonra, belki milletvekili olduğumuzda ... doğru olanı yapmak istiyoruz. Bizim kuşağımız, şu anda iktidarda olan kuşak gibi ulaşılamaz olmak istemiyor.”
Akranlar arası lider

Olumlu sonuçlar

Bu tür örnekler, uygun destek ve eğitim olanaklarıyla akranlar arası liderlerin neler başarabileceğinin kanıtıdır. Programda yer alan okullar, eğitime katılan gençlerin olgunlaştığını ve çevresine karşı daha anlayışlı olduğunu; yaşlılarıyla ve yetişkinlerle konuşurken hoşgörüyü ve demokrasiye ilişkin konuları gündeme getirebildiğini ve gençler tarafından yürütülecek projelerin planlanması ve yürütülmesi konusunda etkili hale geldiğini bildirdi.

En dinamik akranlar arası liderlerden bazılarının akademik bakımdan çok başarılı olmaması öğreticidir ve bu çalışma çerçevesinde geniş bir yelpazede yer alan gençleri teşvik etmenin önemini göstermektedir.

Özet

Ülke	Almanya
Öncü kuruluş	RAA Berlin
Yaklaşım	Demokrasi ve kültürlerarası beceriler için akranlar arası liderlik eğitimi
Odak noktası	Gençlerin akranları ile birlikte ve akranları için demokratik eğitim projeleri başlatma ve yürütme becerileri konusunda eğitilmesi
Yaş grubu	Üst ortaöğretim düzeyi
Süre	2000-05

İletişim

Okulöncesi, Okul ve Gençlik Çalışmalarında Eğitim, Entegrasyon ve Demokrasi için Bölgesel Merkez (Regional Center for Education, Integration and Democracy in Pre-School, School and Youth Work – RAA Berlin)

İlgili kişi: Britta Kollberg
Chausseestr 29, 10115 Berlin, Almanya
Tel: +49 30 2404 5100
Faks: +49 30 2404 5509
britta.kollberg@raa-berlin.de
www.raa-berlin.de

B.3 Hoşgörü ve demokrasi

Almanya

Hoşgörü vazgeçilmez bir demokratik erdemdir, ama öğretilbilir mi? Bertelsmann Vakfı tarafından Münih Uygulamalı Politik Araştırmalar Merkezi ve Weimar Avrupa Gençlik Eğitim ve Toplantı Merkezi'nin ortaklığında Alman ortaöğretim okullarını kapsayan üç yıllık bir projede yanıtı aranan soru buydu.

Hoşgörü – çatışmaların demokratik yoldan çözümü için bir önkoşul

Bertelsmann Vakfı'nın öncülük ettiği, Almanya'nın Weimar kenti ve çevresindeki ortaöğretim okullarında hoşgörü ve demokrasinin geliştirilmesine yönelik üç yıllık bir projenin çıkış noktası çatışmaların demokratik yoldan çözümü için hoşgörünün bir önkoşul olduğu düşüncesiydi.

Bertelsmann Vakfı

1977 yılında Almanya'da kurulan Bertelsmann Vakfı, kâr amacı gütmeyen özel bir vakıftır. Toplumsal değişimin sağlanmasında rekabetin ve yurttaş katılımının esas olduğu düşüncesini temel alan çalışmalar yapar.

Hoşgörü nasıl öğretilir?

Projede, Münih Uygulamalı Politik Araştırmalar Merkezi'nde Bertelsmann Vakfı tarafından geliştirilen veya uyarlanan, üç tür öğretme ve öğrenme yöntemi bir araya getirildi.

1 Betzavta

Betzavta – kelime anlamı "birlikte" – Kudüs merkezli Demokrasi ve Barış Enstitüsü'nde (ADAM) geliştirilmiş bir yaklaşımdır ve bir bütün olarak insan odaklı yaratıcı çatışma çözme alıştırmalarından oluşur. Dış çatışmalar, iç ikilemlere dönüştürülür. Problem çözme alıştırmaları kişiyi demokrasiyi ve demokratik süreci daha iyi anlamaya ve daha hoşgörülü olmaya teşvik eder.

2 Farklılıklar Dünyası™

Farklılıklar Dünyası™ New York Karalama ile Mücadele Birliği'nin, katılımcılara azınlıklarla ilişki kurmanın yolları konusunda duyarlılık kazandırmayı amaçlayan alıştırmalardan oluşan programdır. Bireylerin kendi değerleri ve kültürel sosyalleşmeleri üzerine derinlemesine düşünmesini sağlar, farklılıklar konusunda olumlu tutumları teşvik eder ve farklı ayrımcılık biçimlerini ayırt edip, bunlarla mücadele becerilerini geliştirir.

3 Saygı (+) Tolerans

Toleransı tanımlayan bir model etrafında oluşturulmuş bir programdır. Bu model, kendi kendini analiz aracı olarak çalışır ve çatışma durumlarında yönlendirme yapar. Program, çatışma durumlarında yararlı olacak iletişim becerileri geliştirmeyi de amaçlamaktadır.

Uygulamalı Politika Araştırmaları Merkezi (CAP)

1995 yılında Münih'te kurulan CAP, üniversite bünyesinde yer alan bir düşünce kuruluşudur. Başka çalışmalarının yanı sıra, karar alıcı ve uygulayıcılarla çatışma yönetimi, katılım, Avrupa politikası, demokrasi ve hoşgörü konularında çalışmalar yürütmektedir.

Genel yaklaşım

Projenin genel yaklaşımı, toplumsal algı, iletişim becerileri, işbirliği yeteneği, çatışma çözümü ve hoşgörülü davranabilme kapasitesini de kapsayan belirli toplumsal becerilerin geliştirilmesini temel alıyordu. Amacı, öğrencilere demokratik ve hoşgörülü davranışı teorik olarak öğrenmenin yanı sıra, deneysel alıştırmalarla uygulamada deneyimleme olanağını vermektir. Bu deneyimler öğrencilerin öğrendiklerini günlük yaşamda uygulamasına yardım edecek, projenin öğretmen eğitimi odaklı ikinci kolu olan, okul topluluğunda daha demokratik bir kültürün geliştirilmesi de bunu pekiştirecekti.

Amaç, yerel bir okul dışı eğitim kurumu olan Avrupa Gençlik Eğitim ve Toplantı Merkezi (EJBW) ile işbirliği yaparak, üç yıl içinde bölgedeki okulların öğrencileri ve öğretmenleriyle uzun vadeli bir ortaklık kurmaktır.

Avrupa Gençlik Eğitim ve Toplantı Merkezi (EJBW)

Weimar'da yerleşik olan EJBW, siyaset eğitimi, kültürlerarası öğrenme, tiyatro ve pedagoji alanlarında aktiftir.

İşe başlarken

EJBW ile üç yıllık bir ortaklık çalışması için anlaşma yapıldı ve bazı okullarla temasa geçildi. Projeye farklı türlerde okulların – alt ortaöğretim kademesi (Regelschule, Hauptschule,

Realschule), üst ortaöğretim kademesi (Gymnasium), mesleki eğitim (Berufsschule) 8. sınıftan (9. yıl), mesleki eğitim kurslarına kadar (13-35 yaş) farklı yaş gruplarının katılması isteniyordu.

Öğrenci çalıştayları

Her okuldan öğrenci ve öğretmen gruplarıyla yılda bir defa olmak üzere toplam üç kez beşer günlük ardışık çalıştaylar düzenlendi:

1 Birinci seminer: Demokrasi ve hoşgörü eğitimine giriş

Bu seminerde katılımcıların bireysel kişilikleri ve sınıfta birlikte yaşama ve çalışma yollarının incelenmesine odaklanıldı. İşbirliğinin, karar alma ve çatışma çözme stratejilerinin geliştirilmesi hedeflendi ve deneyime dayalı öğrenme yöntemleri temel alındı.

2 İkinci seminer: Hoşgörü

Bu seminer "Saygı (+) Tolerans" programının, tolerans kavramı, toleransın anlamı ve sınırları, şiddet içermeyen davranış seçenekleri konusundaki alıştırmalarına odaklandı. Alıştırmaları tamamlayıcı olarak iletişim psikolojisi kavramları öğretildi, işbirliğine dayalı diyalog becerileri geliştirildi.

3 Üçüncü seminer: "Birlikte"

Bu seminerde katılımcılar daha demokratik bir biçimde birlikte yaşamının yollarını araştırdı. Özgürlük ve eşitlik kavramlarının ve bunların demokratik toplum ile ilişkilerinin araştırılması üzerine odaklanan Betzavta alıştırmaları seminerin büyük bölümünü oluşturdu.

İsteğe bağlı etkinlikler

Seminerleri tamamlayıcı bir dizi isteğe bağlı etkinlik düzenlendi. Bunlar arasında tüm personelin eğitimi, okulda izleme çalıştayları, öğrenciler için Türkiye'de bir kültürlerarası çalıştay ve yaygınlaştırma eğitimi yer aldı.

Değerlendirme

Seminerlerin ve tamamlayıcı faaliyetlerin etkileri konusunda Jena Uygulamalı Bilimler Üniversitesi işbirliğiyle niteliksel ve niceliksel, bir bilimsel değerlendirme yapıldı. Değerlendirmede çeşitli öğrenme düzey ve alanları – bilişsel ve duygusal bilgi, beceri ve tutumlar – bireysel düzeyde ve akran grubu düzeyinde incelendi. Odak noktası öğrencilerin çatışmaları duygusal olarak nasıl deneyimlediği, bilişsel olarak nasıl değerlendirdiği ve uygulamada nasıl etkilediği oldu. Burada katılımcı değerlendirme önemli bir rol oynadı, katılımcıların desteklenmiş içebakış yoluyla yaptıkları özdeğerlendirme, dışarıdan yapılan bütüne ilişkin değerlendirmeyi tamamladı.

Umut verici sonuçlar

Değerlendirme sonuçları, projeye katılan öğrencilerin kişisel gelişim ve çatışmaların barışçıl çözümü için gerekli sosyal becerileri geliştirmede

Özet

Ülke	<i>Almanya</i>
Öncü kuruluşlar	<i>Bertelsmann Vakfı, EJBW, CAP</i>
Yaklaşım	<i>Çatışmaların demokratik çözümü ve hoşgörü eğitimi</i>
Odak noktası	<i>Hoşgörü ve demokratik çözüm becerileri ve yeterlikleri geliştirmek üzere okullar ve okul dışı eğitim kurumlarıyla uzun vadeli çalışma ortaklığı</i>
Yaş grubu	<i>Ortaöğretim düzeyi</i>
Süre	<i>2002-04</i>

büyük adımlar attığını göstermektedir. Bu öğrenciler akranlarıyla sınıf içi çatışmalar hakkında konuşma konusunda çok daha açık ve kendinden emin, çatışmaların üstesinden gelmenin demokratik yollarıyla genellikle daha ilgili ve bunların daha farkındadır. Bu deneme sadece sınırlı sayıda genci kapsamış olmakla birlikte, bir okulda hoşgörüyle geliştirmenin ciddiye alınması halinde, neler başarılabilceğini göstermektedir.

İletişim

Avrupa Gençlik Eğitim ve Toplantı Merkezi (European Youth Education and Meeting Centre – EJBW)

İlgili kişi: Ulrich Ballhausen
Jenaer Str 2/4, 99425 Weimar, Almanya
Tel: +49 3643 8270 Faks: +49 3643 827 111
kontakt@ejbweimar.de
www.ejbweimar.de

Bertelsmann Vakfı (Bertelsmann Foundation)

İlgili kişi: Ulrich Kober
Carl-Bertelsmann-Str 256
33311 Gütersloh, Germany
Tel: +49 5241 818 11 47
Faks : +49 5241 8168 1396
info@bertelsmann-stiftung.de
www.bertelsmann-stiftung.de

Uygulamalı Politik Araştırmalar Merkezi (Centre for Applied Policy Research Center – CAP)

İlgili kişi : Susanne Ulrich, Florian Wenzel
Geschwister-Scholl-Institut für Politische Wissenschaft
Ludwig-Maximilians-Universität München
Maria-Theresia-Str 21, 81675 Münih, Almanya
Tel: +49 89 2180 1300
Faks: +49 89 2180 1329
cap.office@lrz.uni-muenchen.de
www.cap-lmu.de

B.4 OASI projesi İtalya

Göçmen öğrencilerin okulu terk etmesini nasıl önlersiniz? Cenova'da ortaklaşa çalışma yürüten iki meslek okulu, bunu öğrencilerinde ortak yurttaşlık bilinci gelişmesine yardımcı olarak başardı.

IPSIA Odero ve IPSSAR Bergese

IPSIA Odero ve IPSSAR Bergese Batı Cenova'daki sanayi bölgesinin merkezinde bulunan iki meslek lisesidir. Kentin bu bölgesi büyük miktarda göç almıştır; bu okullardaki öğrencilerin yaklaşık yüzde otuzu göçmen, göçmen öğrencilerin de yüzde yetmişinden fazlası Latin Amerikalı'dır.

Bu iki okul 2002 yılında, göçmen öğrencilerin İtalyan akranları ile kaynaşmasına yardımcı olmanın daha etkili yollarını araştırmak üzere bir araya geldi. Özellikle okulu terk eden göçmen öğrenci sayısını azaltmak istiyordu. OASI projesi böyle başladı.

OASI Projesi

OASI projesi veya Göçmen Öğrenciler için Yardımlı Rehberlik, öğrencilerin bir yandan birbirlerinin farklı kimliklerine saygı gösterirken ortak yurttaşlık bilinci geliştirmesine yardımcı olmayı hedefleyen bir dizi girişimden oluşuyor. Proje; Cenova bölge yönetimi tarafından ve göçmen nüfusun yüksek olduğu

belirli bölgelere tahsis edilmiş bakanlık kaynaklarından finanse ediliyor.

Bir psiko-pedagojik yaklaşım

OASI projesinin temeli, öğrencilerin yeni ülkelerindeki yaşama başarılı bir biçimde entegre olması için göç tarihlerinin dikkate alınmasının zorunlu olduğu fikridir. Öğretmenlerin ve göçmen öğrencilerin yüzleri çoğunlukla iki ayrı yöne dönüktür: Öğretmenler İtalya'daki geleceğe, öğrenciler ise ülkelerinde geride bıraktıklarına bakmaktadır. Öğrencilerin geçmişleri ile İtalya'daki gelecekleri arasında bağ kurmaya başlaması için kendileri hakkında konuşabilmeleri ve tarihlerinin anlaşılmasını sağlamaları önemlidir.

Akran eğitimi

Akran eğitimi yaklaşımı projenin bütününde sistematik olarak kullanılmaktadır. Okula uyum sağlamış İtalyan ve İtalyan olmayan gönüllü öğrencilerden kurulan beş mini-ekip birinci sınıflara eklenir. Bu ekipler yeni öğrencilerin okulla ve birbirleriyle kaynaşmasına yardımcı olur ve onların sosyal ve eğitsel gelişimlerinde rol-modeli görevi üstlenir.

Adım adım

OASI projesi bir dizi ardışık adımdan oluşur:

1 Karşılama ve rehberlik

Bir psikolog veya kültürel aracı, öğrencileri karşılamak, haklarında bilgi toplamak, İtalyan okul sistemini ve OASI projesini açıklamak ve psikolojik testler yapmak için öğrenci ile tek başına ve ailesi ile birlikte bir dizi toplantı yapar.

2 Akran eğitimi

İtalya'ya zaten alışmış olan büyük öğrencilere, bir dizi seminer ile akran eğitimi eğitimi verilir. Ekipler halinde çalışan bu öğrenciler yeni öğrencilerden bilgi toplamak ve onları tanımak için anketler hazırlar; sınıf öğretmenleri ve projenin görevli elemanı ile düzenli iletişim içinde olur.

3 "Şehri tanıma" rehberliği

Göçmen öğrenciler İtalyan öğrencilerle ve kültürel araçlarla geziler yaparak Cenova'yı tanıma, toplu taşıma araçlarını kullanma ve alışveriş yapma gibi konularda bilgi edinme olanağı bulur.

4 Özgeçmişler

Öğrencilere küçük karışık gruplarda anı ve deneyimlerini paylaşma olanağı verilir. Bu çalışma sonunda öğrencilerin kendi özgeçmişlerini yazarlar. Bunun temeli, insanın kendi dilini konuşmasına izin verilmemesinin travmatik bir deneyim olabileceği ve göçmen öğrencilerin hayatlarına devam edebilmek için önce kişisel tarihlerini anlatma yoluyla kimliklerini bir kez daha teyit edebilmesinin gerektiği fikridir.

5 Sosyal etkinlikler

Oyunlar, spor, tiyatro ve müzik gibi öğrencilerin ilgilerine göre her yıl değişen sosyal etkinlikler düzenlenir. Etkinlikler genellikle okul saatlerinde ve iki okulun öğrencilerini bir araya getirerek gerçekleştirilir.

6 Geribildirim ve yaygınlaştırma

Projenin son adımı kaydedilen ilerlemenin tartışılması ve başarıların kamuoyuna duyurulmasıdır. Düzenli toplantılar yapılarak sınıf öğretmenleri ile deneyimler paylaşılır ve psikolog hizmetinden yararlanır. Etkinliklerin eşgüdümü için her okulda proje ekibi haftada bir toplanır. Öğrencilere ve ailelerine projeye ilgili bir DVD gösterimi yapılır. Bu DVD aynı zamanda, öğretmenler için göçmen öğrencilerle ilgili konulara yararlı bir giriş işlevi görür. Projeye ve projenin arkasındaki fikirlere Rai Eğitsel TV programlarının yayınlarında yer verilmiş, genel düşünce, Genova ve başka yerlerde yapılan çeşitli seminer ve konferanslarda tartışılmıştır.

Concorso Centoscuole Ödülü

Projeye, 2007 yılında yurttaşlık eğitimi alanında aktarılabildi ve belgelenmiş iyi uygulama örneği olarak San Paolo Compagnia Okul Vakfı tarafından ödül verildi. Bu ödül projeye aktivitenin devamına yardımcı olacak para desteği sağlamakla kalmadı; proje yaklaşımının değerinin aleni biçimde tanınmasını sağladı.

San Paolo Compagnia Okul Vakfı

Okul Vakfı, merkezi Torino'da olan ve kâr amacı gütmeyen özel İtalyan Vakfı Compagnia di San Paolo'nun eğitimle ilgili koludur. Okulların öz yönetimin sunduğu olanaklardan yararlanmasına ve iyi uygulamaların – özellikle kültürlerarası diyalog ile ilgili olanların – paylaşılmasına ve yaygınlaştırılmasına yardımcı olarak kaliteli eğitimi desteklemeyi amaçlamaktadır.

Sonuçlar

Bir arada ele alındığında, bu girişimlerin birçok olumlu sonucu olmuştur. İtalyan ve İtalyan olmayan öğrenciler artık birbirleri konusunda daha bilgili ve birbirlerine daha saygılıdır. Öğretmenler sınıftaki yabancı öğrencilere yaklaşım tarzlarını değiştirmiştir ve bu süreçte kendilerine yardımcı olacak bir eğitim talep etmektedir. Göçmen öğrenciler ve aileleri sisteme daha fazla güven duymaya başlamış ve kültürel araçlarla konuşma talebinde bulunanların sayısı artmıştır. Öğrencilerin okulu terk oranlarında çarpıcı bir iyileşme gerçekleşmiş, göçmen öğrencilerin yüzde beş ile altısı düzeyine düşmüştür. Yeni öğretim yılında projeye Genova'dan iki meslek enstitüsü daha katılacaktır.

Ne dediler ...

“Buraya ilk geldiğimde tek bir sözcük bile anlayamıyordum ve bir ay boyunca dışarıya çıkmadım. Sonra okula geldim ve beni gerçekten çok hoşuma giden bir projeye soktular. Kendi dilimi konuşabiliyor ve ne hissettiğimi ifade edebiliyordum...”

Öğrenci

“Buraya ilk geldiğinizde neler hissettiğinizi kimse kendi ülkenizden biri kadar iyi anlayamaz. Bütün bunlar benim başımdan da geçti.”

Akran eğitici

“Bu çocukların öyküleri sayesinde bilmediğim bir dünyayı keşfettim.”

Öğretmen

Özet

Ülke	<i>İtalya</i>
Öncü kuruluş	<i>San Paolo Compagnia Okul Vakfı</i>
Yaklaşım	<i>Psiko-pedagoji ve akran eğitimi</i>
Odak noktası	<i>Göçmen öğrencilerin olumlu bir özkimlik ve ortak yurttaşlık bilinci geliştirmelerine yardımcı olarak okul yaşamı ile bütünleşmelerini sağlamak</i>
Yaş grubu	<i>Üst ortaöğretim kademesi</i>
Süre	<i>2002 –</i>

İletişim

Profesyonel Sanayi ve Zanaat Enstitüsü “Attilio Odero” (Istituto Professionale di Stato per l’Industria e l’artigianato “Attilio Odero”)

Via Briscata 4, 16154 Genova, İtalya
Tel +39 010 601 12 34 Fax +39 010 601 12 04
scuola@ipsiaodero.it
www.ipsiaodero.it

Profesyonel Turizm ve Otelcilik Enstitüsü “Nino Bergese” (Istituto Professionale per i Servizi Alberghieri e Turistici “Nino Bergese”)

Via Giotto, 8
16153 Genova, İtalya
Tel +39 010 650 38 62 Fax +39 010 650 63 85
gerh020006@istruzione.it
www.istitutobergesse.it

San Paolo Compagnia Okul Vakfı (Fondazione per la Scuola della Compagnia di San Paolo)

Corso Ferrucci, 3 10138 Torino, İtalya
Tel +39 011 430 65 11 Fax +39 011 555 07 40
fondazione.scuola@fondazione.scuola.it

B.5 Kültürlerarası akran eğitimi

İtalya

Göçmen öğrencilerin okulla başarılı bir şekilde bütünleşmesi için ne yapmanız gerekir? Bir İtalyan sivil toplum ortaklığının soruya Torino'daki deneysel programda verdiği yanıt şudur: Okulu ailelerine açmak ve entegrasyon sürecine katılmalarını sağlamak.

Torino'da göçmenlik

Son yıllarda Torino'daki göçmen çocuk sayısı önemli ölçüde artmıştır. Göçmen çocuklar çoğunlukla, geçmiş başarılarına veya eğitimlerine bakılmaksızın sıklıkla akrabalarının veya arkadaşlarının çocuklarının devam ettiği okullara yerleştirilmekte, bu hem okul hem de söz konusu çocuk açısından çeşitli sorunlara yol açabilmektedir.

Eğitim ve toplumsal içirme

Göçmen çocukların okulla bütünleşmesi ile ilgili daha kapsayıcı ve eşitlikçi yollar bulunması gerektiğini gören Torino merkezli bir STK olan Pianeta Possibile'nin kültürlerarası eğitim bölümü (Gelişmekte Olan Ülkelerde Kalkınmanın Desteklenmesi için İtalyan Merkezi – CICSENE) bölgede bazı deneysel projeler yürütmekteydi. Bu projelerin temelinde, eğitsel içirme girişimlerinin etkili olabilmeleri için öğretmen ve öğrenciler – İtalyan ve İtalyan olmayan – kadar aileler, idari personel ve okul liderleri gibi bir dizi

aktörü de işin içine katması gerektiği düşüncesi yatıyordu.

“Öğrenciler ve Yurttaşlar”

2007'de CICSENE'nin deneyim ve uzmanlık birikimini kullanan San Paolo Compagnia Okul Vakfı, Torino liselerinin yabancı öğrencilerin okul yaşamı ile bütünleşmesine ve demokratik yurttaşlık beceri ve tutumlarını geliştirmesine yardımcı olmak için “Öğrenciler ve Yurttaşlar” adında bir proje hazırladı.

Kültürlerarası akran eğitimi

CICSENE projelerinin çıkarı açıcı yaklaşımlarından biri, kültürlerarası akran eğitimidir. İtalyan okul sistemine uyum sağlamış ancak halen kendi dillerinde konuşup yazabilen göçmen öğrenciler arasından seçilir. Bu yaklaşımda belirli göçmen öğrenciler öğretmen rolü üstlenmek üzere seçilir. Böylelikle bu göçmen kökenli genç eğitimciler, göçmen ebeveynlerin toplantılarında ailelere sadece okulla ilgili bilgi vermekle kalmaz, başarının İtalyan olmaya bağlı olmadığını da göstermiş olurlar.

Kültürlerarası akran eğitimi eğitimcileri kendilerini bu role hazırlayacak uygulamalı

San Paolo Compagnia Okul Vakfı

Okul Vakfı, merkezi Torino'da olan ve kâr amacı gütmeyen özel İtalyan vakfı Compagnia di San Paolo'nun eğitimle ilgili koludur. Okulların öz yönetimin sunduğu olanaklardan yararlanmasına ve özellikle kültürlerarası diyalog ile ilgili olmak üzere, iyi uygulamaları paylaşım yaygınlaştırmasına yardımcı olarak kaliteli eğitimi desteklemeyi hedefler.

Proje, farklı bir dizi girişimi kapsıyordu:

1 “Okul Alanı”

“Okul Alanı”, öğretmenler, okul yöneticileri, idari personel ile İtalyan ve İtalyan olmayan öğrenciler ve göçmen öğrencilerin ailelerine yönelik kişiselleştirilmiş, doğrudan ve internet üzerinden erişilebilir bir danışmanlık hizmetidir. Hizmet kapsamında değişik dillere çevrilmiş materyal, dil konusunda aracılık, ailelerin birleşmesi konusunda öneriler, çocuk yetiştirme desteği, yönlendirme ve yeniden yönlendirme kursları, akran eğitmen yetiştirilmesi, okul

eğitilmeye katılırlar. Drama, rol oynama ve etkileşimli öğrenme türlerine ağırlık veren eğitimlerde, özellikle çoklu kimliklerinin ve bunun göçmen aileler ile okul arasında köprü görevi görmelerine nasıl yardımcı olabileceğinin bilincine varmaları üzerine odaklanılır. Eğitimin içerdiği temel konular şunlardır:

- ▶ Torino ve özellikle yabancılara yönelik kamu hizmetleri ile ilgili bilgi;
- ▶ İtalyan yurttaşlığı ve AB üyeliği ile birlikte gelen hak ve ödevler;
- ▶ İtalyan okul sistemi;
- ▶ Eleştirel düşünme ve başkalarıyla çalışma becerileri.

yönetmeliklerine ilişkin tavsiyeler ve bir belge işlem merkezi yer almaktadır.

2 Çok dilli rehber

Geleceğimizi yönetme: Ebeveyn ve çocuklar için rehber (Directing our future: vademecum for parents and children), İtalyan okullarında çocukları olan göçmenleri desteklemek amacıyla hazırlanmıştır; Arapça-İspanyolca-İtalyanca, Romence-Portekizce-İtalyanca ve Çince-Arnautça-İtalyanca olmak üzere üç baskısı vardır. Torino'daki tüm ortaöğretim kurumlarına ve kütüphaneler gibi diğer kurumlara dağıtılan bu rehberlere internet üzerinden de erişilebilir. Birleşmiş aileler için düşünceler (Thoughts for reunited families) başlıklı broşürün biri ebeveynler diğeri çocuklar için iki ayrı versiyonu, yedi dilde yayımlanmıştır.

3 Okulda ek destek

Göçmen lise öğrencilerinin, yaz tatili ve Noel tatili dönemlerinde, en çok zorluk çektikleri konularda ek eğitim alabilmeleri için olanaklar yaratıldı.

4 Öğretmen eğitimi planları

Yabancı öğrencilerin okul topluluğunun parçası haline gelmesini sağlamaktan sorumlu lise öğretmenleri için kültürlerarası konularda, öğrencilerin ve ailelerinin geldikleri ülkelerdeki okullar ve eğitim sistemleri hakkında bilgi de veren özel yoğun eğitim kursları düzenlendi. Eğitim materyalleri hem internette hem de CD-ROM'lar halinde hazırlandı; ayrıca Pianeta Possibile internet sitesinde bir forum sayfası da açıldı.

5 Bilgilendirme toplantıları

Farklı eğitim ve meslek seçenekleri arasında seçim yapma zamanı gelen lise ikinci ve üçüncü sınıf öğrencilerinin göçmen ebeveynleri için toplantılar düzenlendi. Toplantılarda birer rol

model olan kültürlerarası akran eğitimcileri çevirmenlik de yaptı.

6 Destek toplantıları

Göçmen ebeveynlerin, akranları ve aileleriyle ilişkilene biçimi çoğunlukla İtalyan ergenlerinkinden farklı olan çocuklarının İtalya'daki yeni yaşamlarında karşılaştığı bazı ergenlik sorunları ile başa çıkmasına yardımcı olmak için destek toplantıları düzenlendi. Bu toplantılar göçmenlik uzmanları, psikologlar, öğretmenler ve kültürel araçlardan oluşan ekipler tarafından yürütüldü.

7 Sosyal etkinlikler

Son olarak, öğrencilerin okul dışı zamanları için eğlence ve spor etkinlikleri, rehberli turlar ve drama kursları gibi çeşitli sosyal etkinlikler düzenlendi.

Başarı belirtileri

Torino'da projeye katılan tüm liseler, üçü göçmen ailelerden olmak üzere dört öğrenciden oluşan, birer kültürlerarası akran eğitimcileri ekibi kurmuş durumdadır. Programa yetersiz İtalyancaları ve uzun mesai saatlerine rağmen çok sayıda ebeveyn katılmaktadır. Genel yaklaşımın sergilediği duyarlılık, öğretmenleri, öğretme yöntemlerini, gittikçe daha fazla farklılaşan öğrenci yapısını dikkate alarak uyarlamaya hazır duruma getirmiştir.

Bir "okul-aile" yaklaşımı

Hem ailelerin hem de okulun tüm süreçlere katılımı proje çalışmaları açısından belirleyici önem taşıyordu. Etkili eğitsel ve toplumsal katılımın sağlanmasında okul-aile bütünleşmesi temel önem taşıdığı için, projenin eğitimle ilgili birçok girişiminde okulların göçmen ailelerin durumunu ve göçmen ailelerin İtalyan okulların durumunu anlamasını sağlamak hedeflenmiştir.

Özet

Ülke	İtalya
Öncü kuruluş	Compagnia di San Paolo, CICESNE
Yaklaşım	Kültürlerarası akran eğitimi ve okul-aile bütünleşmesi
Odak noktası	Göçmen öğrencilerin İtalyan okullarına entegrasyonunun desteklenmesi
Yaş grubu	Ortaöğretim düzeyi
Süre	2006 –

İletişim

Gelişmekte Olan Ülkelerde Kalkınmanın Desteklenmesi için İtalyan Merkezi (Centro Italiano di Collaborazione per lo Sviluppo Edilizio delle Nazioni Emergenti - CICESNE)

via Borgosesia, 30, 10145 Torino, İtalya
Tel +39 011 741 24 35 Fax +39 011 771 09 64
info@pianetapossibile.it
www.pianetapossibile.it

Pianeta Possibile tarafından kazanılmış deneyim, Ekim 2008'den beri eski projeyi geliştiren Il Nostro Pianeta adında yeni bir kurum tarafından sürdürülmektedir.

Il Nostro Pianeta

via Bligny 11, Torino, İtalya
Fax +39 011 1970 2568
info@ilnostropianeta.it
giani@ilnostropianeta.it
www.ilnostropianeta.it

Compagnia di San Paolo

Settore Progetti Speciali
C so Vittorio Emanuele II, 75, 10128 Torino, İtalya
Tel +39 011 559 69 11 Fax +39 011 559 69 76
info@compagnia.torino.it

Kendini toplumun diğer yurttaşlarla eşit hak ve sorumluluklara sahip bir yurttaş olarak görmek ile; toplumda olumlu bir fark yaratabilme yeteneğine güvenen etkili bir yurttaş olmak farklı Şeylerdir. Bu nedenle, bazen “demokratik yeterlikler” olarak da bilinen demokratik beceri ve tutumların geliştirilmesi demokratik yurttaşlığın temel koşullarındandır. Okullar okulöncesi ğretim kurumlarının başlayarak bu konuda önemli roller üstlenebilir.

Bu bölümde yer alan örnek uygulama incelemeleri, çeşitli Avrupa lkelerinde okullarla ortak çalışma yapan vakıf ve sivil toplum kuruluşlarının uygulanabilir demokratik yeterlikler geliştirilmesi konusundaki farklı yaklaşımlarını yansıtmaktadır. Türkiye, Almanya, İngiltere ve Polonya’dan alınan örnek olay incelemeleri şunlardır:

- ▶ Eleştirel düşünmenin geliştirilmesi (Eğitim Reformu Girişimi, Sabancı Üniversitesi)
- ▶ Münazara becerileri öğretmenin çığır açıcı yöntemleri (Hertie Vakfı)
- ▶ Siyasal okuryazarlık eğitimi (Yurttaşlık Vakfı)
- ▶ Seçmen katılımının ğrenci kampanyaları yoluyla teşvik edilmesi (Yurttaşlık Eğitimi Merkezi, Varşova)

Yurttaşlık Beceri ve Tutumlarını Geliştirme

30

C.1 Eleştirel düşünme* Türkiye

Eleştirel düşünme becerisi, demokratik yurttaşlığın temel unsurlarındandır. Okullar bu önemli beceriyi geliştirmek için neler yapabilir? Türkiye'deki Eğitim Reformu Girişimi (ERG), öğrencilerin eleştirel düşünme beceri ve tutumları geliştirilmesine müfredat programının her alanında yardımcı olacak yeni öğretim materyal ve yöntemleri üretmiştir.

Başlatılan yeni projeler

Eğitim Reformu Girişimi (ERG) 2007 yılında, öğretmen eğitim programlarında ve yardımcı kaynak olarak sınıflarda kullanılacak materyaller oluşturarak öğrencilerin eleştirel düşünme kapasitelerini örgün eğitim sistemi yoluyla artırmayı amaçlayan birbirine bağlı iki proje başlattı.

Eğitim Reformu Girişimi

Eğitim Reformu Girişimi, eğitim politikaları ve karar alma süreçlerinin araştırma, savunu ve izleme yoluyla geliştirilmesi amacıyla Sabancı Üniversitesi İstanbul Politikalar Merkezi bünyesinde uygulamaya konulan bir projedir. İlgili sivil toplum grupları ile devlet kurumlarını bir araya getirerek çağdaş bir demokratik çerçevede politikalara ilişkin diyalogun nasıl yürütülmesi gerektiğine örnek oluşturmaya çalışır.

*Çevirenin notu: ERG tarafından, Akbank'ın mali desteği ve Millî Eğitim Bakanlığı'nın ortaklığıyla yürütülen Düşünme Gücü: Soran ve Sorgulayan Gençlik için Öğretmen Eğitimi Destek Projesi Mayıs 2010'da sona erdi. Proje ile ilgili detaylı bilgiye www.dusunmegucu.org adresinden ulaşabilirsiniz.

Daha çok içeriğe yönelik olan ilk proje kapsamında, 60 farklı metni içeren bir "Kaynak Dosyası" oluşturulacak ve Açık Toplum Enstitüsü'nün Eleştirel Düşünme için Okuma ve Yazma programının Düşünen Sınıf için Öğretmen ve Öğrenme Yöntemleri kitabı Türkçeye uyarlanacaktı. Kitap, sınıfta eleştirel düşünmeyi geliştirmenin farklı yöntemleri ile düşünme ve öğrenmenin diğer boyutları konusunda rehber kitap olarak kullanılmak üzere hazırlandı. "Kaynak Dosyası" ise sınıfta eleştirel düşünme yöntemlerinin uygulanması ve öğrencilerin aktif katılımı için yardımcı öğretmen materyali olarak kullanılacak.

Eleştirel düşünme

Eleştirel düşünme, bireylerin amaçlı olarak ve kendi kontrolleri altında yaptıkları, alışılmış olanın ve kalıpların tekrarının engellendiği, önyargıların, varsayımların ve sunulan her türlü bilginin sınındığı, değerlendirildiği, yargılandığı ve farklı yönlerinin, açılımlarının, anlamlarının ve sonuçlarının tartışıldığı, fikirlerin çözümlenip değerlendirildiği, akıl yürütme, mantık ve karşılaştırmanın kullanıldığı ve sonucunda belirli fikirlere, kuramlara veya davranışlara varılan düşünme biçimidir. (Gürkaynak ve arkadaşları, 2004).

İkinci proje, 2009 yılında uygulanacak kapsamlı öğretmen eğitimi programları ve etkinlikleri sırasında her iki materyali de Türkiye'de yaklaşık 6.600 öğretmene dağıtmayı hedeflemektedir. Bu proje, Türkiye'nin en büyük

bankalarından Akbank'ın mali katkısıyla ve Millî Eğitim Bakanlığı Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü'nün işbirliğiyle uygulanacaktır.

Projelerin arka planı

Türkiye'de 2004 yılında yapılan müfredat programı reformu, okullarda eleştirel düşünmenin geliştirilmesi için yeni olanaklar sundu. Yeni müfredat programında kazanımlardan biri olarak eleştirel düşünme becerilerine yer verildi. Dolayısıyla bu amacın güçlendirilmesi ve müfredatın tamamına yaygınlaştırılarak daha tutarlı bir hale getirilmesi olanağı doğdu.

Bu, aynı zamanda, düşünme becerileri konusunda seçmeli bir dersin 6, 7 ve 8. sınıfların (12, 13 ve 14 yaş) programına dahil edilmesine olanak tanıdı. Bu ders 2007 yılında açıldı fakat ders için herhangi bir resmi öğretim materyali geliştirilmedi.

Daha demokratik bir yaklaşım geliştirme stratejileri

ERG, bu girişimlerle ilgili bir dizi stratejik yaklaşım benimsedi.

1 Sivil toplum ile kamu kurumlarının bir araya getirilmesi

ERG, müfredat programı, ders kitapları ve öğretim yöntemlerinde sürdürülebilir iyileşmenin ancak Türkiye'deki sivil ve kamu kurum ve kuruluşlarının ortak diyalog sürecinde bir araya getirilmesiyle başarılabilirliğini gördü.

2 Yeni ders malzemeleri oluşturulması

ERG'nin yaklaşımının temel dayanaklarından biri ders malzemelerinin oluşturulması ve yaygınlaştırılması oldu. "Kaynak Dosyası" için geliştirilen malzemeler kullanımda esneklik ile çokdisiplinli öğrenmeyi teşvik eden ve revizyona açık 60'ın üzerinde birbiriyle ilişkili metin şeklinde düzenlendi. Bilim, siyaset-ekonomi ve kültür-

sanat gibi üç farklı alanda altı ana başlık altında gruplanan metinlerin içeriği birbiriyle ilişkilidir ve öğretmenlere ekleme yapma olanağı tanımak için özellikle esnek bir biçimde tasarlanmıştır.

Bu malzemelerin en önemli özelliklerinden biri, küresel konulara dikkat çekmesi ve öğrencilerin Türkiye merkezli varsayımlarını sorgulamalarına yardımcı olmasıdır. Farklı muhakeme türlerini vurgulayan materyaller, kapsamlı bir bibliyografya ve sınıfta eleştirel düşünme beceri ve tutumlarının geliştirilmesine yönelik uygulamalı etkinlik önerileri aracılığıyla farklı kaynakları kullanmaya teşvik eder.

3 Yeni öğretim yöntemlerinin yaygınlaştırılması

Demokratik yurttaşlık için uygun öğretim yöntemlerinin önemini vurgulayan ERG, Düşünen Sınıf için Öğretim ve Öğrenme Yöntemleri'ni Türkiye bağlamına uyarlayarak bunları yaygınlaştırmaya başladı.

4 Öğretmen eğitiminin vurgulanması

Öğretime yönelik daha demokratik bir yaklaşım geliştirilmesinde öğretmen eğitiminin çok önemli bir rol oynadığını gören ERG, "Kaynak Dosyası" ve öğretmen kılavuzu ve yöntem kitabı eğitim yapmadan dağıtmayacaktır. Eğitim, "Kaynak Dosyası" ve yöntem kitabı arasındaki bağlantıların vurgulanması açısından da yararlı olacaktır. Eğitimler, öğretmen-merkezli öğrenmenin yerine öğrenci-merkezliliği geçiren, öğretim ve öğrenmede yapılandırmacı modeli benimseyen yeni müfredat programının öğretmenler için öngördüğü yeni rolleri de destekleyecek, böylelikle Milli Eğitim Bakanlığı'nın getirdiği yeni öğretmen yeterliklerinin geliştirilmesine katkıda bulunacaktır. Eğitim programları farklı okul ve illerde, öğretmenlerin sınıf deneyimlerini paylaşabilecekleri destek grupları oluşturmayı da

hedeflemektedir.

Bugüne kadar alınan yol

Eğitim malzemelerinden "Kaynak Dosyası" ve bu Kaynak Dosyası'nın öğretmen kılavuzu tamamlanmıştır. Metinler, önde gelen akademisyen ve uzmanlar tarafından yazılmıştır. Mantiği ve tasarımı açısından geleneksel ders kitaplarından farklı olduğu için "Kaynak Dosyası" olarak adlandırılan materyalde altı ana konu ele alınmıştır:

- ▶ Ayrımcılık
- ▶ Çevre
- ▶ Genetik
- ▶ Kültürel miras
- ▶ Küreselleşme
- ▶ Savaş

Her konu için 11 kart vardır. Her grubun ilk kartında, sonraki kartlarda ele alınan başlıca konuların ve tartışma alıştırmalarının neler olduğu açıklanmaktadır. En önemli özelliği, malzemenin esnek olması ve doğrusal bir sıralama içinde olmayan yapısıyla farklı konular altında yer alan metinlerin birlikte kullanılmasına olanak vermesidir.

Öğretim yöntemlerine ilişkin yöntem kitabı da tamamlanmış ve basılmıştır. 12-18 yaş grubu için tüm konu ve derslerde kullanılacak yeni teknikleri tanıtan kitabın bölüm başlıkları şunlardır:

- ▶ Aktif Öğrenme ve Eleştirel Düşünme İlkeleri
- ▶ Öğretim Yöntem ve Teknikleri
- ▶ Ders Planlama ve Değerlendirme
- ▶ Belirli Bir Disiplinde ve Disiplinlerarası Öğretim
- ▶ Türkiye Uyarlaması için Hazırlanan Yan Dersler

20 uzman eğiticinin eğitimi tamamlandı. Bu uzmanlar, yöntem kitabında tanıtılan öğretim teknikleri ve "Kaynak Dosyası"nın içeriği ve

öğretim yöntemleri konularında eğitim gördü. 20 uzman eğitici, 160 öğretmenin eğitiminden sorumlu olacak; bu öğretmenler de söz konusu yöntemleri Türkiye'nin sekiz farklı ilindeki yaklaşık 6.600 öğretmene aktaracaktır.

Bir sonraki aşama

Projelerin bir sonraki aşaması şunları kapsayacaktır:

- ▶ Öğretmen eğitimleri
- ▶ Pilot uygulama
- ▶ Uygulama
- ▶ Etki değerlendirme

Özet

Ülke	Türkiye
Öncü kuruluş	Eğitim Reformu Girişimi
Yaklaşım	Eleştirel düşünme
Odak noktası	Öğretmenleri yeni malzemeler ve öğretim yöntemleriyle destekleyerek öğrencilerin eleştirel düşünme beceri ve tutumlarının geliştirilmesi
Yaş grubu	Ortaöğretim düzeyi
Süre	Temmuz 2007'den beri sürmektedir.

İletişim

Education Reform Initiative (Eğitim Reformu Girişimi)

Bankalar Caddesi, No: 2, Minerva Han
34420 Karaköy / İstanbul, Türkiye

Tel: +90 212 292 50 44

Faks: +90 212 292 02 95

erg@sabanciuniv.edu

www.erg.sabanciuniv.edu

C.2 Münazara Almanya

Bir iddiayı tartışma ve savunma beceri ve güvenine sahip olmak demokratik yurttaşlığın temel unsurlarından biridir. Almanya'daki Hertie Vakfı, hem ulusal hem de uluslararası alanda okullarda münazara becerilerinin öğretilmesinde yeni yöntemlere öncülük etmektedir.

Okullarda münazara becerilerinin desteklenmesi

Hertie Vakfı, 2002 yazında Alman okullarındaki öğrencilerin münazara becerilerinin geliştirilmesine yardımcı olacak bir proje başlattı. Projenin iki ögesi vardı:

1 *Öğretmenler ve öğrenciler için eğitim*
İlk olarak, öğretmenlere öğrencilerini nasıl eğitecekleri konusunda eğitim vermeden önce, kendilerinin münazara hakkında bir fikir edinip, deneyim kazanması için bir münazara kursu yapıldı. Her yıl tekrarlanacak modüller halinde tasarlanan kurstan sonra öğretmenler öğrencilerine münazara eğitimini 8. sınıf (9. yıl) Almanca derslerinde verecekti.

2 *Okullar için ulusal yarışma*
İkinci olarak, biri 9-11. yıllar (13-15 yaş) diğeri 12-14. yıllar (17-19 yaş) olmak üzere iki ayrı yaş grubunda, ülke çapında her yıl yapılan okullar

arası münazara yarışmasıydı. Bu çerçevede önce okul içinde sınıf yarışmaları yapılır, her sınıftan seçilen iki öğrenci bölgesel yarışmaya katılır. Bölge yarışmasını kazananlara, bir sonraki aşama olan federal eyalet (Land) yarışması öncesinde üç günlük ek eğitim verilir. Bu aşamayı geçenler, ulusal finallere hazırlık için üç günlük bir ek eğitim daha alır. Ülkedeki en iyi altı öğrenci, bir haftalık özel bir eğitim kursuna katılır ve Hertie Vakfı'nın mezunlar programının üyesi olur.

Ülke çapındaki ilk yarışma 2003 yazında düzenlendi. 2007 yılına gelindiğinde, programa tüm ülkeden bölgesel gruplar halinde 450 okul – yaklaşık 50.000 öğrenci – katılmaktaydı.

Hertie Vakfı

1974 yılında Almanya'da kurulan Hertie Vakfı nörolojik bilimler, Avrupa'ya entegrasyon ve demokrasi öğrenme alanlarında çalışmalarına öncülük eder ve destek verir.

Sınırlar ötesi münazara

Ülke çapındaki yarışmanın başarısı sonrasında Hertie Vakfı, diğer bazı Avrupa ülkelerinde Almanca yapılacak uluslararası bir münazara yarışmasını desteklemek amacıyla Goethe Enstitüleri ve "Hatırlama, Sorumluluk ve Gelecek" Vakfı ile işbirliği yapmaktadır. Prag'daki Goethe Enstitüsü yarışmanın bir versiyonunu Çek Cumhuriyeti'nde

düzenlemektedir. Çek ve Alman öğrencileri ulusaşırı konulara ilişkin çalıştay ve halka açık münazaralarda bir araya getiren ulusaşırı bir tartışma projesi fikri buradan doğmuştur.

Münazara

Münazara, tartışmalı bir düşünce veya eylem tarzına ilişkin lehte vealeyhte düşünceleri temsil eden iki grup arasında biçimsel bir demokratik müzakere yöntemidir. Parlamentolarındaki tartışmalar genellikle münazara biçiminde yürütülen Anglosakson ülkelerinde doğmuştur. Kimin, ne kadar süreyle konuşacağı sıkı kurallara bağlıdır ve konuşmalar genelde iki taraf arasında dönüşümlü yapılır. Münazaranın kalitesi katılımcıların bilgi, analitik derinlik ve anlatma ve inandırma becerilerine bağlıdır ve sonuç her zaman oylamayla belirlenir.

Goethe Lisesi

Almanya'nın güneydoğusunda Çek sınırı yakınındaki Sebnitz kasabasında bulunan Goethe Lisesi, Hertie Vakfı projesinde yer alan Alman okullarından biridir.

Her şey lisenin öğretmenlerinden birinin münazara eğitimine katılmasıyla başladı. Yöntem ilgil gösteren öğretmen sayısı zamanla arttı ve tüm okul için bir hizmetiçi eğitim kursu düzenlendi. Kurstan şimdiye kadar yararlanan 18 öğretmen arasında, münazarayı ders programı içine katan Almanca öğretmenlerinin tamamı da bulunmaktadır.

Yöntem, resmi olarak 8. sınıfta (9. yıl) programa dahil edilir. Ancak, bazı öğretmenler işe daha az karmaşık alıştırmalarla 6 ve 7. sınıflarda (7 ve 8. yıllar) başlamaktadır. 9. sınıfta (10. yıl) yöntem daha derinlemesine öğretilir ve sınıf yarışmaları düzenlenerek bölgesel turlara

katılacak iki öğrenci seçilir. Münazara, 10. sınıfta (11. yıl) tüm derslerde, özellikle fen bilimleri ve sosyal bilimlerde kullanılmaktadır.

İlgilenen öğrenciler, haftada bir gün öğleden sonraları toplanan münazara kulübünde tartışma becerilerini kullanabilmektedir. Münazara yönteminin öğrenci konseyi toplantılarında da kullanılması planlanmaktadır.

Uluslararası İşbirliği

Goethe Lisesi öğrencileri, münazara becerilerine ilişkin bilgilerini Çek Cumhuriyeti'nde ortaklık yaptıkları iki okulla paylaşmaktadır.

Münazara kulübünde aktif olan 11 ve 12. sınıf (12 ve 13. yıllar) öğrencileri, Prag Goethe Enstitüsü'nün desteğiyle Çek Cumhuriyeti'ne giderek ulusal münazara yarışmasında hakemlik yapmıştır. Öğrenciler, Çek öğrenciler için bir münazara eğitimi etkinliği düzenlenmesine de yardımcı olmaktadır.

Sınırlar ötesi münazara projesine katkı olarak, Alman ve Çek öğrencilerle yılda bir kez, Çek ve Alman gündemlerini ilgilendiren konularda üç

günlük münazara çalıştay düzenlenmektedir.

Demokratik beceriler ve kültürlerarası anlayış

Okuldaki öğretmenler, okul müfredat programında münazaraya yer verilmesinin demokrasiye ilgiyi artırdığını aktarmaktadır. Münazara, öğrencilerin özgüven kazanmasına, eleştirel düşünme becerilerinin gelişmesine, toplumsal ve siyasal konuları daha ciddiye almasına ve sözlü sınavlar gibi bir konuyu tartışmak zorunda kalabilecekleri ortamlara hazırlanmasına yardımcı olmaktadır. Projenin uluslararası boyutu, Alman öğrencilerin kültürlerarası anlayışını geliştirmiş ve Çek akranlarına karşı daha olumlu tutumlar içine girmelerini sağlamıştır.

Özet

Ülke	<i>Almanya</i>
Öncü kuruluş	<i>Hertie Vakfı</i>
Yaklaşım	<i>Münazara</i>
Odak noktası	<i>Demokratik beceri ve tutumların, toplumsal ve siyasal konularda bilginin ve kültürlerarası anlayışın münazara yoluyla geliştirilmesi</i>
Yaş grubu	<i>Ortaöğretim düzeyi</i>
Süre	<i>2002 -</i>

İletişim

Goethe Lisesi (Goethe Gymnasium)

İlgili kişi: Anke May

Weberstr 1, 01855 Sebnitz, Almanya

Tel: +49 35971 537 79 Faks: +49 35971 521 61

E-posta: gymnasium-sebnitz@web.de

Hertie Vakfı (Gemeinnützige Hertie Stiftung)

İlgili kişi: Ansgar Kemmann

Grüneburgweg 105, 60323 Frankfurt, Almanya

Tel: +49 69 660 756 163

Faks: +49 69 660 756 303

E-posta: KemmannA@ghst.de

Goethe Enstitüsü Prag (Goethe Institute Prague)

Masarykovo náměstí 32

11000 Prag 1, Çek Cumhuriyeti

Tel: + 420 221 962 111

Faks: + 420 221 962 250

E-posta: info@prag.goethe.org

www.goethe.de/prag

“Anma, Sorumluluk ve Gelecek” Vakfı (Foundation “Remembrance, Responsibility, and Future”)

Markgrafenstrasse 12-14 10969 Berlin, Almanya

Tel: +49 30 259 297 80

Faks: +49 30 259 297 42

E-posta: info@stiftung-evz.de

Ne dediler ...

“Biz öğrenciler için münazara, bizi toplumumuz hakkında daha derinlemesine düşünmeye başlatan bir etkinliktir.”

Öğrenci, 9. sınıf

“Münazara, dilin nasıl kullanılacağını, konulara ilişkin araştırmanın nasıl yapılacağını ve nasıl tartışılacağını öğrenmenin iyi bir yoludur.”

Öğrenci, 9. sınıf

“Bir biyoloji ve kimya öğretmeni olarak, ‘gençlik münazara yapıyor’ projesinde proje öğretmeni olmaktan mutluyum... Fen bilimlerinde, öğrencilerin insan sorumluluğu konusunda

düşünmesini sağlayacak çok geniş, yeni olanaklar var.”

Öğretmen

“Tarih derslerinde münazara, öğrencilerin tarihi olay ve kişilikler hakkında daha derinlemesine bilgi edinmesini sağlayabilir. Münazarada gündeme getirilen savlar, öğrenciyi tarihi daha derinlemesine ele almaya teşvik edebilir. Bir konuya ilişkin lehte ve aleyhte önermelerin bulunması, tarihi olaylara farklı açılardan bakılması anlamına gelir. Bu, bir durumu başkasının bakış açısından görme ve belirli eylemleri kavrama becerisini geliştirir.”

Öğretmen

C.3 Siyasal okuryazarlık İngiltere

Gençlerin gerçek bir demokrasi kavrayışı kazanmasına, sadece ülkelerinin demokratik kurumlarına ilişkin bilgilerini zenginleştirmekle kalmayıp, demokratik yurttaşlar olarak düşünmeyi ve davranmayı öğrenmesine nasıl yardım edebilirsiniz? İngiltere'deki Yurttaşlık Vakfı tarafından geliştirilen özel bir sınıf içi öğretme kaynağı, bu sorunun yanıtlanmasına yardımcı olabilir.

“Siyasal okuryazarlık” düşüncesi

1970'lerin başında İngiltere'de ortaya çıkan “siyasal okuryazarlık” düşüncesi, bazı İngiliz okullarında o dönemde uygulanan olgu aktarımına dayalı yurttaşlık eğitiminden radikal bir kopuşa işaret etmekte, gençlerin sadece hükümetin resmi kurumlarını değil, aynı zamanda demokratik bir yurttaş olarak düşünme ve davranmanın ne anlama geldiğini öğrenmesini sağlayan yeni bir öğretim biçimi önermekteydi.

Siyasal okuryazarlık

“Siyasal okuryazarlık, insanların siyasal farkındalık sahibi olmasına ve etkili hale gelmesine katkıda bulunmaya dair bir iştir. İnsanlara meseleleri ve olayları siyasal olarak okuma becerisi kazandırmakla ilgilidir. Bu, kamusal bir meseleyi ele alırken, yurttaşlara özgü fikirler ve dil ile düşünme ve tartışma biçimleri kullanmak anlamına gelir.”

Yurttaşlık Vakfı

Fikir sonunda rüşünü ispat ediyor

Bu fikir neredeyse bir kuşak boyunca uykuda kaldı. Hükümet politikaları, okullarda siyaset bağlantılı müfredat programı girişimlerine karşıydı ve bu tür programları savunanlar siyasi telkinlerde bulunmakla suçlanıyordu.

Siyasal okuryazarlığın rüşünü ispat etmeye başlaması için 1990'larda uzlaşma politikası döneminin gelmesi ve “yurttaşlık” konusunun İngiltere'nin siyasal gündemine girmesi gerekti. Yurttaşlık adı verilen belirgin bir siyasal boyuta sahip yeni bir ders İngiliz Ulusal Müfredatı'na eklendi.

Ancak sorun, yeni ders hakkındaki resmi uygulama esaslarında, sınıfta siyasetin nasıl ele alınacağı konusunda okullara fazla yol gösterilmemiş olmasıydı. Öğretmenlerin kafası karıştı. Pek çoğu sınıfta “siyasal okuryazarlığın” neyi kapsayabileceğini anlamak bir yana, bu terimi daha önce hiç duymamıştı.

Siyasal Okuryazarlık Projesi

Yurttaşlık Vakfı Eğitim ve Beceriler Dairesi'nin mali katkısıyla, ders uygulamaya konulmadan yeni bir siyasal okuryazarlık kaynağının geliştirilerek okullarda denenmesini amaçlayan iki yıllık bir proje başlattı.

Yurttaşlık Vakfı

İngiltere'de eğitim alanında çalışan bağımsız bir yardım kuruluşu olan Yurttaşlık Vakfı, bireyleri hukuk, demokrasi ve toplum konularında eğitim yoluyla topluma katılmak üzere güçlendirmeyi amaçlar.

Pilot okullar

Projenin ilk işlerinden biri, yerel yönetim danışmanları aracılığıyla taslak malzemeleri deneyecek gönüllü okullar bulmak oldu. Asgari koşul, okulun malzemeyi ayrı zamanlarda beş kez denemesi ve her seferinde birer sayfalık değerlendirme formları doldurmasıydı.

“Herhangi bir müfredat kaynağı geliştirme projesinde, öğretmenleri en başından itibaren işin içine katmak önemlidir. Bu, kaynağımıza güvenilirlik kazandırmakla kalmaz, sonuçta elde edeceğimiz ürünün kullanışlı ve uygulanabilir olmasını da sağlar. Proje yürürken bir yandan da gerekli düzeltmeleri yapabilmemiz gerekir, çünkü projenin sonuna gelindiğinde çok geç olacaktır!”
Proje Yöneticisi

Hem değerler ve ilkeler hem de eylem

Yurttaşlık Vakfı tarafından öngörülen öğretim biçiminin esası, demokratik yurttaşlığın eylem kadar değerler ve ilkeler ile ilgili olduğu düşüncesiydi. Bu nedenle, kaynak materyal beceriler değil, örneğin adalet, eşitlik, özgürlük ve hoşgörü gibi kavramlar etrafında yapılandırıldı.

Değerler ve ilkeler, gerçekte çoğunlukla birbirleriyle çelişen farklı biçimlerde tezahür eder (örneğin, fırsat eşitliği ve sonuç eşitliği). Dolayısıyla, Yurttaşlık Vakfı'nın projesinde farklı kavramlarla ilgili meseleler, öyküler, örnek uygulama incelemeleri ve gerçek durumlarla ilgili kurgu senaryolar içine öğrenenlerin “çözmesi”

gereken ikilemler biçiminde yerleştirildi. Her durum, öğrenenleri farklı bir soruyu araştırmaya teşvik ediyordu; örneğin: Her istediğimizi yapma özgürlüğümüz olmalı mı? Bir toplumu adil kılan nedir? Eşit her zaman adil midir?

Kamusal bir forum olarak sınıf

Projenin bir başka esası siyaset okuryazarlık öğretmenin doğal aracının grup tartışması olduğu fikriydi. İnsanlar, bir savı tartışma, başkalarının görüşlerini dinleme ve etkileşim içine girme, ortak bir hareket tarzını müzakere etme becerilerini ancak bunları yapma olanağı bulunduğu zaman kazanabilir. Bu nedenle proje, “kamusal bir forum” olarak sınıf – sadece öğrencilerin becerilerini uygulayabilecekleri bir forum olmakla kalmayacak, gençlerin bağımsız yurttaşlar olarak tartışabileceği gerçek bir forum – düşüncesini geliştirdi.

Öğretmenlerin gereksinimlerini karşılamak

Bir ders kaynağını geliştirirken, öğrenenler kadar öğretmenlerin gereksinimlerinin de göz önüne almak önemlidir. Siyasal Okuryazarlık Projesi için bunun çeşitli anlamları vardı. Kaynak, öğretmene sınıfta uygulanacak etkinlikleri – tartışılacak temel sorular da dahil – adım adım gösteren birkaç ayrı derse bölündü. Her derste işlenen konu ile ilgili bilgi notları vardı. Genel giriş, siyasal okuryazarlık fikrini ve kapsadığı öğretme yöntemlerini açıklıyordu. Dersler, öğretmenlerin bunları kullanarak kendi derslerini yaratmasını veya var olan programla bütünleştirmesini kolaylaştırmak için bağımsız olarak tasarlandı.

Bunların tümü fotokopi ile çoğaltılabilecek tek ciltte toplandı, yayımlanıp dağıtılmak üzere ticari bir yayıncıya sunuldu.¹

Bağımsız değerlendirme

Proje, York Üniversitesi'ne son bir değerlendirme raporu ısmarladı. Bu raporda, pilot okullardan alınan bir örneklem gruptaki öğretmenlerle yüz yüze ve telefonla yapılmış görüşmelere ve ayrıntılı metin analizine yer verildi. Bu tür raporlar, müfredat projelerine politika yapımcılar nezdinde güvenilirlik kazandırmakta, lobicilik için yararlı olmakta ve eğitim programlarını uygulayanları artırmaktadır.

Eleştirilerde övgü ve öğretmen onayı

Pilot okullardaki istisnasız tüm öğretmenler, projenin yaklaşımını ve ders malzemelerinin yüksek kalitesini doğruladı. Kaynağın, demokratik yurttaşlıkla ilgili meseleleri yaş grubu için erişilebilir ve anlamlı hale getirmesini ve sınıf tartışmasına kattığı amaç duygusunu beğendiklerini söylediler.

“Hukuk kavramı ve hukukun amacının ne olduğuna ilişkin gerçekten iyi bir tartışma yaptık. Evet, hukukun üstünlüğü düşüncesi burada yazılı olan yararlı kavramlardan biriydi.”
Öğretmen görüşmesi

Yayın büyük beğeniyle karşılandı. Projenin siyasal okuryazarlık konusunda uygulamaya yönelik benzersiz yaklaşımı okullara önerildi. Hatta bir grup Japon eğitimci, kaynağı Japonya'daki okullarında kullanmak üzere uyarlamaya başladı.

Bir sonraki adım

Büyük övgüler almak ile okullarda uygulama başlatmak farklı şeylerdir. İngiltere'de okullar için müfredat kaynakları serbest piyasadadır: Öğretmenler sınıfta kullanacakları materyal konusunda – ister ücretsiz ister ticari yayıncılardan olsun – tamamen özgürdür. Ayrıca, dağıtılan veya satılan kitap sayısı durumu tam olarak anlatmaz. Bu nedenle projenin bir sonraki adımı, yaklaşımının tüm ülkedeki okullar üzerindeki etkilerini belirlemek olacaktır.

1 Yurttaşlar ve Toplum. Detaylar Yurttaşlık Vakfı internet sitesinin kaynaklar bölümünde bulunmaktadır (www.citizenshipfoundation.org.uk).

Özet

Ülke	<i>İngiltere</i>
Öncü kuruluş	<i>Yurttaşlık Vakfı</i>
Yaklaşım	<i>Okul müfredat programı için kaynak geliştirme</i>
Odak noktası	<i>Sınıfta politik düşünme ve tartışmayı teşvik edecek tartışma materyali geliştirilmesi</i>
Yaş grubu	<i>Üst ortaöğretim düzeyi</i>
Süre	<i>2002-04</i>

İletişim

Yurttaşlık Vakfı (Citizenship Foundation)

63 Gee Street

Londra EC1V 3RS, İngiltere

Tel: +44 20 7566 4141

info@citizenshipfoundation.org.uk

www.citizenshipfoundation.org.uk

C.4 Gençler oy kullanıyor Polonya

Yurtaşları parlamento seçimlerinde oy kullanmaya teşvik etmek için ne yapabilirsiniz? Polonya'da bir okul, Yurtaşlık Eğitimi Merkezi tarafından tasarlanan, kasaba ve bölge yerel yönetimleri ve yerel basın tarafından desteklenen, oy kullanma ve seçim odaklı bir yurtaşlık eğitimi projesi yoluyla, sadece öğrencilerinin yurtaşlık bilgisini ve bilincini geliştirmekle kalmamış, eyalet seçimlerindeki yerel seçmen katılımının artmasını sağlamayı da başarmıştır.

Kędzierzyn-Koğle

Kędzierzyn-Koğle, Polonya'nın güneybatısındaki Silesia bölgesinde yaklaşık 60.000 nüfuslu bir kasabadır. İkinci Dünya Savaşı öncesinde Almanya'nın parçası olan bölgeye, savaş sonrasında Polonya'nın doğusundan gelen mülteciler yerleşmiştir. Bölge bugün, kendisini Almanya ile özdeşleştiren önemli bir azınlık da dahil, büyük çeşitlilikler barındıran bir nüfusa sahiptir.

1. Meslek Lisesi

Kędzierzyn-Koğle'deki 1. Meslek Lisesi'nin 16-19 yaşları arasında 600'den fazla öğrencisinin çoğu mezun olduktan sonra üniversiteye veya diğer yüksek okullara devam etmektedir. Bu okula kabul edilmek kolay değildir; ilköğretimden

sonra yapılan sınavda yüksek not almış olmak gerektiği için eğitim standardı yüksektir.

Yine de öğrencilerin kültürel bileşimi kasabanın genel bileşimini yakından yansıtır. Çoğu geleneksel yaşam tarzının hâlâ yaygın olduğu çevre köylerden gelen öğrenciler, içlerine kapanık ve başkalarına karşı kuşkucu, hatta zaman zaman yabancı düşmanı olma eğilimindedir ve kendilerini bölge ile fazla özdeşleştirmezler. Birçoğu yakın gelecekte, ailelerinden birilerinin yaşadığı Almanya'ya gidip oraya yerleşmeyi planlamaktadır. Öğrenciler ve genel olarak yerel halk arasında siyasete karşı kayıtsızlık çok yaygındır. Seçimlere düşük katılım, oy kullanma ve demokratik süreçlere ilginin az olduğunu göstermektedir.

Sivil toplum kuruluşlarıyla bağlantılar

Öğrencilerinin bakış açısını biraz genişletmek ve topluma duyarlı hale gelmelerine yardımcı olmak amacıyla okul, aralarında Polonya'daki Yahudi Mirasını Koruma Vakfı ile Uluslararası

Af Örgütü'nün ulusal şubesinin de bulunduğu bazı sivil toplum kuruluşlarıyla bağlantı kurmuştur. Öğrenciler Uluslararası Af Örgütü okul grubu kanalıyla, demokratik yurtaşlık ve insan hakları konularında bazı projelere katılma seçeneğine sahiptir. Öğrenciler haftada iki kez bir koordinatör öğretmen ile toplantı yaparak atölye çalışması, sergi, münazara, yarışma ve gezi, yürüttükleri çalışmalara ilişkin kitapçık ve el ilanları basılması gibi etkinlikleri planlar.

Gençler Oy Kullanıyor

Okuldaki en önemli girişimlerden biri, Gençler Oy Kullanıyor programına katılmak üzere Polonya'daki Yurtaşlık Eğitimi Merkezi ile bağlantıya geçilmesi olmuştur. Ülke ve Avrupa seçimlerine katılımı yükseltmeyi amaçlayan Gençler Oy Kullanıyor programı, henüz seçmen yaşına gelmemiş olan gençlere, ülkedeki seçimlere paralel ve onları model alan seçimlere – cumhurbaşkanlığı, parlamento ve belediye seçimleri ve Avrupa seçimleri de dahil – katılma

Yurtaşlık Eğitimi Merkezi

1994 yılında kurulan Yurtaşlık Eğitimi Merkezi (YEM) hükümet dışı bir Polonya eğitim vakfıdır. YEM hukukun üstünlüğü ile sivil toplumu temel alan demokratik bir ülkenin inşasında gerekli olan yurtaşlık bilgisi ile pratik beceri ve tutumları

destekler. Ayrıca, Eğitim ve Spor Bakanlığı'na kayıtlı kâr amacı gütmeyen bir öğretmen eğitim enstitüsüne de sahiptir. Esas olarak okullara yönelik olan YEM projeleri, gençleri etkin ve sorumlu yurtaşlığa hazırlamayı amaçlar.

ve sonuçları yerel medyada yayınlama fırsatı verir. Gençlerin kendilerini ve bölgelerini etkileyen önemli toplumsal ve siyasal konularda bilgi edinmesini ve bunlara ilişkin düşüncelerini açıkça ifade etmesini sağlar.

Yurttaşlık Eğitim Merkezi ile birlikte çalışmak, 1. Meslek Lisesi'ne yeni kaynaklara, profesyonel rehberliğe ve diğer okullarla bilgi alışverişinde bulunabildiği bir internet platformuna erişim olanağı sağladı. Ayrıca kasaba ve bölge yönetimleri ile yerel basının mali ve teknik yardımlar geldi.

Başlangıç

Okul Gençler Oy Kullanıyor programına resmen kaydolduktan sonra gönüllü öğrencilerden oluşan çalışma grubu, bir eylem planı hazırlamaya ve işleri bölüşmeye başladı. Tüm etkinlikler kaydedilerek yerel medyada duyuruldu. Öğrenciler şunları yaptı:

Posterler

Grup, halkı seçimlere katılmaya teşvik eden bir poster tasarlamak amacıyla, okulun tüm öğrencilerine açık bir yarışma düzenledi. Posterler ana salonda sergilendi ve en iyi üç tasarım kasabadaki resmi poster ve el ilanlarında kullanıldı. Öğrenciler, bu posterleri ve Yurttaşlık Eğitim Merkezi tarafından hazırlanan bazı ek posterleri kasabada ve yerleşim alanlarında dağıttı. Posterler kısa sürede her yerde görünür oldu. .

Sloganlar ve el ilanları

Öğrenciler, kendi seçim sloganları üzerinde de çalıştılar ve yerel gazeteleri bunları el ilanlarına basmaya ikna ettiler.

Bir anket

Öğrenciler, yapılacak seçimlerde oy kullanmayı düşünen yerel halkın oranını saptamak amacıyla bir anket çalışması yapıp, sonuçları okul salonunda sundular.

Gösteri

Grup, seçimlerden birkaç gün önce kasaba merkezinde doğaçlama bir gösteri düzenledi. "Oy pusulası" ve "yürüyen oy sandığı" biçimindeki renkli kostümleriyle öğrenciler halkın ilgisini çekerek hazırladıkları el ilanlarını dağıttılar.

Okulda kurmaca seçim

Gençler Oy Kullanıyor grubu, Okul Avrupa Kulübü ile birlikte oy kullanma yerleri, oy sandıkları ve oy listeleri hazırlayarak okuldaki arkadaşları için kurmaca seçim düzenledi.

Ne dediler ...

"Hem eğlenceli hem de çok önemliydi – içinde yer aldığım için mutluyum."

"Eylem bana insanlarla, özellikle işyerleri ve kurumlardakilerle müzakere yürütmeyi öğretti."

"Bir oy kullanma hakkım olduğu zaman kesinlikle kullanacağım."

1. Meslek Lisesi öğrencileri, Kędzierzyn-Koźle

Oy kullananların sayısı yüzde 20 arttı

Seçimler sonrasında öğrenciler, kendi çalıştıkları ve bir etki yarattıkları tahmin edilebilecek seçim bölgelerinde 2005 ve 2007 yıllarındaki seçmen katılımını karşılaştırdılar. Sonuçlar tüm beklentilerin üstündeydi: Bazı sandıklarda katılım yüzde 20 artmıştı.

Bu artışın ne kadarının öğrencilerin çabalarından kaynaklandığını söylemek güç olsa da, yerel yetkililerin okulun seçmen katılım düzeyini kesinlikle etkilemiş olduğu konusundaki

ısrarı, okulun – özellikle resmi kurumlar ve yerel medya ile ortaklık içinde hareket edildiğinde – topluluğun demokratik faaliyetinde nasıl bir fark yaratabileceğini gösteriyor. Aynı zamanda, yerel topluluğunun gerçek meseleleri içinde yer almanın gençlerin topluma karşı daha duyarlı, demokratik süreçlere daha saygılı olmasına ve Polonya ve Avrupa siyasal sistemleri hakkında fikir edinmesine yardımcı olabileceğini gösteriyor.

Özet

Ülke	Polonya
Öncü kuruluş	Yurttaşlık Eğitimi Merkezi
Yaklaşım	Toplulukta aktif yurttaşlık
Odak noktası	Seçimlerde oy kullanmanın öğrenci kampanyası yoluyla özendirilmesi
Yaş grubu	Üst ortaöğretim düzeyi
Süre	Eylül – Ekim 2007

İletişim

Yurttaşlık Eğitimi Merkezi (Centre for Citizenship Education)

ul Noakowskiego 10, 00-666 Varşova, Polonya
Faks: +48 22 875 85 40
ceo@ceo.org.pl www.ceo.org.pl

Demokratik eğitimde örgün öğretimin yeri ayrı olmakla birlikte, mesele sadece örgün öğretimle değil, insanların okullarının nasıl yönetildiği hakkında söz sahibi olabildiklerini ve okul yaşamının çeşitli yönleri ile ilgili sorumluluk üstlenebildiklerini hissettiği bir ortamın oluşturulması ile ilgilidir. Demokratik okul kültürü, demokratik öğrenimin önkoşuludur. İnsanlar demokratik bir toplumda etkili yurttaşlar olmanın gerektirdiği beceri ve tutumları, demokrasiyi yaşam içinde uygularken oluşturur.

Böyle bir kültür tesadüfen ortaya çıkmaz; planlanması ve üzerinde çalışılması gerekir. Burada temel faktörlerden biri, öğretmenlerde ve diğer okul personeline demokratik tutumların ve gerekli mesleki becerilerin geliştirilmesidir. Bu bölümde yer alan örnek uygulama incelemeleri, çeşitli Avrupa ülkelerinde okullarla ortak çalışmalar yürüten vakıf ve sivil toplum kuruluşlarının daha demokratik bir okul kültürü oluşturulması konusunda benimsediği farklı yaklaşımlarını yansıtır. Almanya, İsveç ve Belçika'dan alınan örnek uygulama incelemeleri şunlardır:

- ▶ Okulöncesi eğitimde demokratik kültür oluşturulması (Eğitim, Bütünleşme ve Demokrasi için Bölgesel Merkez, Berlin Özgür Üniversitesi Bağlamsal Yaklaşım Enstitüsü, Bernard van Leer Vakfı, Linden Vakfı)
- ▶ Öğretmen eğitiminde ve öğretmenlerin mesleki gelişiminde demokratik yaklaşımların geliştirilmesi (Stockholm, Uppsala ve Växjö üniversiteleri)
- ▶ Barış ve demokrasi kültürünün akran arabuluculuğu yoluyla desteklenmesi (Bernheim Vakfı, Barış Üniversitesi)
- ▶ Kamu hizmetleri ile yurttaşların yerel eğitimi iyileştirmeye yönelik ortak bir çaba etrafında bir araya getirilmesi (RAA Berlin, Freudenberg Vakfı, Karl-Konrad-ve-Ria-Groeben-Vakfı, Berlin Senatosu Eğitim, Bilim ve Araştırma Bölümü)

Demokratik Bir Okul Kültürü Yaratma

30d

D.1 Demokrasiyi yaşamak

Almanya

Demokratik eğitim hangi yaşta başlayabilir? Almanya'da bir sivil toplum kuruluşu, çocukların, kendilerine okul topluluğunda rol sahibi bireyler olarak değer verildiğini hissetmelerini sağlayan ortam yaratarak, Doğu Almanya'nın bir kasabasındaki okulöncesi eğitim kurumlarındaki çocukların, temel demokratik yetkinlik ve tutumları edinmesini sağladı ve Berlin duvarının yıkılmasından sonra Doğu Almanya'da görülen aşırı sağcılık ve şiddet artışının önlenmesine yardımcı oldu.

Eberswalde

Eberswalde, Berlin'in kuzeydoğusunda eski Demokratik Almanya Cumhuriyeti bölgesinde küçük bir kasabadır. Berlin duvarı yıkıldıktan sonra, Doğu Almanya'da 1990'lar boyunca işsizlikte ve işgücü göçünde hızlı bir tırmanış ve kalanlar arasında hayal kırıklıkları ve istifalarda artış yaşandı. Yeni eyaletin (länder) birçok bölgesinde yaygınlaşan şiddet yanlı aşırı sağcılık, politikacıların acizliği ve halkın büyük bölümünün bu gelişmeler konusundaki cehaleti ile birleşerek korkutucu bir olgu haline geldi. Eberswalde'de özellikle gençler arasındaki bu sorunların üstesinden gelebilmek için birçok toplumsal girişim başlatıldı.

Eski Demokratik Almanya'da okulöncesi eğitim kurumlarında uygulanan otoriter

yöntemler ile aşırı sağcılığın artışı arasındaki olası bağlantılara ilişkin bir tartışma başladı. Eberswalde halkının da katıldığı tartışmada, Berlin Özgür Üniversitesi'ndeki ISTA ve RAA Berlin çalışanlarının yardımlarıyla, okulöncesi eğitime daha demokratik yaklaşımlar geliştirme olanağının yaratılmasına yönelik fikirler geliştirildi.

ISTA, Berlin Özgür Üniversitesi Uluslararası Akademisi

Berlin Özgür Üniversitesi'ndeki Uluslararası Akademi'nin bir enstitüsü olan Bağlamsal Yaklaşım Enstitüsü (ISTA), demokratik eğitim alanında çalışıyor.

RAA

Almanya'da yerleşik bir STK olan RAA (Eğitim, Bütünleşme ve Demokrasi için Bölgesel Merkez), demokratik okulların gelişiminin ve kültürlerarası girişimlerin desteklenmesi konularında uzmanlaşmıştır. Okullar, gençler ve toplumsal çalışmalar arasında etkileşim yaratan projeleri geliştirir ve destekler.

Kendi çevrelerini biçimlendiren çocuklar

Demokrasiyi Yaşamak girişiminin amacı, okulöncesi eğitim kurumlarındaki çocukların kendilerine birey olarak değer verildiğini hissedebildiği ve kendi çevrelerini şekillendirmede etkin rol üstlenmek istediği bir ortam yaratmayı, böylelikle kişisel öznellik

bilinci ve temel demokratik yetkinlik ve tutumlar geliştirmelerine yardımcı olmayı amaçlar – bu bazen “bağlamsal” yaklaşım olarak da adlandırılır.

“Bağlamsal” yaklaşım

Demokratik eğitim açısından, bağlamsal yaklaşım, farklı çevrelerden gelen çocukların çevrelerini anlamasına ve yetkinlikle, sorumlu ve kendi belirledikleri bir tarzda biçimlendirmesine yardımcı olmayı amaçlayan kişi odaklı bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım çocukları kendi gelişim ve eğitimlerinin öznesi olarak görür, öğretmenler ve bakkıncılar da çocuklarla bunu mümkün kılacak bir biçimde etkileşime girmenin yolları konusunda eğitim alır.

Proje

ISTA ve RAA Berlin'deki proje ekibi, erken çocukluk gelişimi üzerine uzmanlaşmış– Bernard van Leer Vakfı ve Linden Vakfı dahil – bazı vakıfların mali desteğiyle üç yerel ilköğretim okulunda küçük ölçekli fakat yöntem bakımından önemli bir proje yürüttü:

1 İlişkiler kurulması

İlk olarak temel görev, öğretmenlerle güven ilişkileri kurulmasıydı. Proje ekibi, çocukları ve öğretmenlerini ziyaret ederek okullardaki günlük yaşam hakkında bilgi aldı ve öğretmenlerle birlikte çalışarak değişime açık olabilecek günlük uygulamaları belirledi.

2 1. çalıştay

Yaklaşık dokuz ay sonra proje ekibi özel bir çalıştay düzenleyerek öğretmenlerle okullarındaki çocuklar hakkındaki görüşlerini ve çocukların demokratik ilişki biçimleri konusunda sahip olabileceği bakış açılarını tartıştı. Öğretmenler tartışılan konuları düşünmeyi sürdürmeye ve bunları mesleki uygulamalarıyla bütünleştirmeye teşvik edildi.

3 Ana alanların belirlenmesi

Sonraki aşamada proje ekibi, öğretmenlerle çalışarak, öğrencileriyle çalışmak istedikleri üç ana alanı belirledi ve pratik stratejiler geliştirmelerine yardımcı oldu. Seçilen alanlar şunlardı:

- ▶ Dil yeterliklerinin geliştirilmesi;
- ▶ Öğrencinin aile geçmişi ile ilgili düşünme ve konuşmaya teşvik edilmesi;
- ▶ Kimlik ve farklılıklar konularının sınıfta derinlemesine ele alınması.

4 2. çalıştay

Kısa bir süre sonra, öğretmenlere “bağlamsal yaklaşım” hakkında daha geniş bilgi veren ve projeleri çocuklarla birlikte nasıl daha katılımcı bir biçimde planlayıp yürütebileceklerini ele alan ikinci bir çalıştay düzenlendi.

5 “Gelişimsel” çalıştaylar

Son olarak, öğretmenlere ilgilendikleri konular üzerinde üniversiteyi andıran bir ortamda düzenli bir biçimde birlikte çalışma ve yaklaşımın uygulanmasına ilişkin deneyimleri paylaşma olanağı veren bir dizi “gelişimsel” çalıştay yapıldı.

Yaygınlaştırma

Üç okulda yapılan çalışmanın sonuçları yerel bir konferansta sunuldu. Bu konferans temelinde, 35 ilköğretim okulu daha programa dahil edildi ve öğrenilenler, bunu izleyen üç yıl içinde uygulama, tüm Barnim ve Uckermark bölgesine yayıldı.

Sonuçlar

Demokrasiyi Yaşamak girişimi, katılan öğretmenler tarafından büyük bir başarı olarak nitelendi. Öğretmenler, girişimin okullarındaki ortamda ve günlük yaşam deneyiminde önemli değişiklikler yarattığı

kanısındaydı. Özellikle, normal uygulamalarını değiştirerek çocuklara okuldaki çevreleri –örneğin, dersliklerin düzenlenmesi, ne zaman yiyecekleri veya uyuyacakları – üzerinde daha çok söz hakkı verdiklerinde, çocukların dış görünüşünde ve davranışlarında kesin bir değişiklik gözlemlediklerini bildirdiler. Çocuklar, kendilerine daha çok kulak verildiğini ve kendi düşünceleri ve gereksinimleri olan bireyler olarak davranıldığını söyledi. Öğretmenler ise yetişkinler arasında daha meslektaşlar arası işbirliğine dayalı bir ortam oluştuğunu hissetti.

Daha genel düzeyde, proje demokratik eğitime bu tür bir yaklaşımın başarılı olması için öğretmenlerle olumlu ilişkiler kurulmasının önemini göstermiştir. Öğretmenler, çocuklar için daha demokratik bir ortamı ancak kendilerine ve yaptıkları işe değer verildiğini, fikirleri ve gereksinimleriyle birer birey olarak kabul edildiklerini hissettikleri zaman yaratabilirler. Bu bir çalıştay ile başarılabilir veya dayatılabilecek bir şey değildir; zaman ve çaba gerektirir.

“Çocuklar projenin yönünü şekillendirme ve düşüncelerini bir plan dahilinde gerçekleştirme olanağı bulunca daha bağımsız hale geldiler. Yaptıkları işe bilgilerini katmayı ve uygulamayı öğrendiler. Yaptığımız tüm konuşmalarda birbirleri ile daha fazla etkileşim içine girdiler. Kendilerinin ve başkalarının beceri ve yetkinliklerinin daha fazla farkına vardılar... Çocuklar daha akli başında, odaklanmış ve birbirine karşı daha sevecen hale geldiler.”
İlköğretim okulu öğretmeni

Özet

Ülke	Almanya
Öncü kuruluşlar	Bağlamsal Yaklaşım Enstitüsü (ISTA), Uluslararası Akademi (INA) - Berlin Özgür Üniversitesi; Eğitim, Bütünleşme ve Demokrasi Bölgesel Merkezi (RAA)
Yaklaşım	“Bağlamsal” bir yaklaşım
Odak noktası	Çocukların kendi okul çevrelerini biçimlendirmeye teşvik edilmesi
Yaş grubu	Okulöncesi eğitim ve ilköğretim düzeyi
Süre	2002-07

İletişim

Eğitim, Bütünleşme ve Demokrasi Bölgesel Merkezi (Regionalstelle für Bildung, Integration und Demokratie eV – RAA)

İlgili kişi: Sascha Wenzel
Chausseestr 29, 10115 Berlin, Almanya
Tel: +49 30 2404 5100
www.raa-berlin.de

Bağlamsal Yaklaşım Enstitüsü (Institut für Situationsansatz – ISTA), Uluslararası Akademi (INA) – Özgür Berlin Üniversitesi

İlgili kişi: Evelyne Höhne-Serke
Königin-Luise-Str 29, 14195 Berlin, Almanya
Tel: +49 30 8385 2031
www.ina-fu.org/ista

D.2 Yükseköğretimde demokrasi

İsveç

Yükseköğretimin çoğunlukla katı zaman çizelgeleri, standartlaştırılmış ders programları ve geleneksel iktidar yapılarının egemenliği altında olduğunu gören İsveçli üniversite araştırmacıları, gerek öğretmen eğitimi ve meslek eğitimi programları gerekse üniversite öğretim üyeleri için düzenlenen kurslarda daha demokratik bazı öğretim yöntemlerini deneyerek ileride vakıflar ve diğer sivil toplum kuruluşları tarafından yapılabilecek girişimlere yol gösterdiler.

Yeni öğretim yöntemleri arayışı

Yükseköğretimdeki geleneksel öğretim tarzından memnun olmayan, İsveç'teki Stockholm, Uppsala ve Växjö üniversitelerinden bir grup araştırma görevlisi, okutmanlar ve öğrenciler arasında daha demokratik bir ilişkiye dayalı yeni öğretim yöntemleri arayışına girmiştir. Araştırmacılar, geçmişteki üniversitelere özgü katı zaman çizelgelerinin, standartlaştırılmış ders programlarının ve hiyerarşik iktidar ilişkilerinin, öğrenciler üzerinde olumsuz etkisi olduğu ve onları modern dünyada demokratik yurttaşlık için gerekli beceri ve tutumlarla donatmakta başarısız kaldığı düşüncesindeydi.

Bir profesör, sekiz kıdemli okutman ve bazı doktora öğrencilerinden oluşan grup, İsveç Araştırma Konseyi'nin mali desteğiyle, yeni

öğretim yöntemlerini, özellikle öğretmen eğitimi ve öğretmenler için sürekli mesleki gelişim ve hizmetiçi eğitim kursları bağlamında araştırmak üzere üç yıllık bir proje başlattı.

Proje, bilgi konusunda öğrenen konumunda olanların, işyerlerine taşıdıkları uygulama bilgisini ortaklaşa inşa etmek üzere bir araya gelmesine dayanan daha demokratik bir bakış oluşturma fikri üzerine odaklanacaktı. Bu düşüncenin altında, tüm yurttaşların içinde yaşadıkları ve çalıştıkları toplumu etkileyebilme olanağına sahip olduğu katılımcı demokrasi anlayışı yatıyordu.

Projenin hedefleri

Projenin hedefleri şunlardı:

- ▶ Farklı katılımcı ve deneyime dayalı uygulama modellerinde yer alan süreçler hakkında daha fazla bilgi edinmek ve bu süreçleri anlamak;
- ▶ Bu süreçlerde karşılaşılan güçlük ve engelleri aydınlatarak teorik belgelerde ifade edilen demokratik hedefler ile yükseköğretimdeki uygulamada şu anda yaşananlar arasındaki tutarsızlığı azaltmak;
- ▶ Sorgulayabilmek ve geliştirebilmek için, "bilgi" kavramını ve günümüzde üniversitelerdeki egemen iktidarı anlamak.

Üç yaklaşım

Projeyi tasarlama sürecinde grup, üniversite öğretimi konusunda birtakım yeni yaklaşımlar geliştirdi. Bunlar şöyle sıralanabilir:

1 Yaşam öyküleri (Dominicé, 1990)

Bu yaklaşımda, öğrenciler aldıkları dersin konusuna duydukları ilgiyi merkeze alarak yaşam öykülerini yazarlar. Bu öyküler, öğrencilerin deneyim, anı ve duygularını aldıkları dersler ile bağdaştırarak onlara hem yaptıkları iş konusunda güven vermek, hem de işyerindeki demokratik olmayan yapılanmaları eleştirmelerine yardımcı olmak için kullanılır.

2 Demokratik bilgi süreçleri

(Holmstrand & Härnsten, 2005; Härnsten & Holmstrand, 2008)

Bu yaklaşımda bilgi, öğrenciler ve okutmanları arasında diyalog yoluyla inşa edilir. Bir kişinin diğerlerine bilgi aktarması yerine, derse tüm katılanların bakış açıları, deneyim ve bilgileri, bilginin ortaklaşa oluşturulmasında hareket noktası işlevi görür. Katılımcılar, bilgilerinin inşasına etkin olarak katıldıkları için, bu bilginin temelini oluşturan yapılanmaları daha iyi anlayabilmekte, bu da onlara daha yüksek mesleki güven ve işyerindeki iktidar ilişkilerine daha eleştirel bir bakış açısı kazandırmaktadır.

3 Araştırma çevreleri

(Härnsten, 1994; Holmstrand & Härnsten, 1995; Lundberg & Starrin, 2006)

Bu yaklaşımda, katılımcılar ve araştırmacılar eşit koşullar altında bir araya gelir. Katılımcıların acil gördüğü bir sorun ile başlanır. Bilginin ortaklaşa inşası sürecinde, tüm katılımcılar kendi görüş ve deneyimlerini tartışma ve bunları başkalarının bakış açıları ışığında değiştirebilme olanağını bulur. Araştırmacı, tartışmayla kritik mesafesini koruyarak ve katılımcıların problemi sistematik

bir biçimde yapılandırmasını sağlamak için katalizör görevi yaparak araştırmayla ilgili bilgi aktarır. Bu yaklaşım, İsveç'te yaklaşık 30 yıl önce üniversiteler ile sendikalar arasında işbirliği yoluyla uygulamaya koyulan, eski "tartışma çevresi"nden geliştirilmiş "araştırma çevresi" fikrine dayanır.

Yaklaşımların uygulanması ve araştırılması

Yeni yaklaşımlar aşağıda sayılan çeşitli yükseköğretim programları ve derslerinde denenmiştir:

- ▶ Öğretmen eğitimi programları, örn: Siyaset bilimi – Stockholm Üniversitesi;
- ▶ Öğretme uygulamalarını geliştirmek isteyen üniversite araştırmacısı ve öğretim üyeleri için kurslar – Stockholm, Växjö ve Kalmar'daki üniversiteler;
- ▶ Öğretim üyeleri için hizmetçi eğitim – Stockholm Üniversitesi;
- ▶ Kaynaştırma eğitimindeki öğretim üyeleri için sürekli mesleki gelişim programı – Stockholm Üniversitesi.

Engellilerin öğretmenleri

Kurslardan biri engelli çocukların öğretmenleri için mesleki gelişim programıydı. Program başlamadan iki ay önce, katılımcılarla birlikte "yaşam öyküleri" yaklaşımının açıklandığı bir toplantı yapıldı. Kurs katılımcılarından özel ihtiyaçları olan çocuklara duydukları ilgiyi merkez alarak kendi yaşam öykülerini yazmaları istendi. Bu öyküler, program boyunca ve daha sonra katılımcılar yeni işlerine başladıklarında üniversite öğretmeniyle iletişimlerinde kullanıldı.

Ne dediler ... (Siljehag, 2007)

"'Evi' sıcak ve rahat bir hale getirmek bizim etkin katılımımıza ve insanlığa bakışımıza bağlıdır. Yıllar içinde çürümemesi için 'evin' bakımı önemlidir. Bu, okulöncesi ve okul döneminde özel eğitim görevlerinde çalışan bizler için de geçerlidir. Bizler de her zaman yeterliklerimizi ilerleterek çalışma yöntemlerimizi çocuklara yararlı olacak biçimde geliştirebiliriz."

Engelli çocuklar öğretmeni

"Bu kurs bana bağımsızlık ve sorumluluk dünyasında deneyim kazandırdı."
Üniversite öğretmenleri kursunda bir katılımcı

Araştırmanın bulguları (Härnsten ve Wingård, 2007)

Farklı yaklaşımların ne ölçüde uygulanabileceği, kullanılacak program ve kursların yapısına bağlıydı. Çok katı ve dar biçimde düzenlenen öğretmen eğitimi kursları, katılımcılar "yaşam öyküleri" yaklaşımı ile çalışmaya çok istekli olsalar da, fazla çeşitliliğe izin vermiyordu.

Bununla birlikte, araştırma grubu genel olarak, öğretime daha demokratik yaklaşımlar getirilmesinin katılımcılar arasında kurslar konusunda daha yüksek seviyede işbirliği ve diyaloglu çalışmayı sağladığını, kendi mesleki faaliyetleri hakkında öz farkındalığı daha yüksek ve daha sorumlu bir anlayış geliştirmelerine yardımcı olduğunu bildirmiştir.

Kendi deneyimleri, anıları ve duyguları ile çalışmak mesleki açıdan katılımcıların kendilerine olan inancını artırmış ve onlara, işlerine ve işlerini sürdürdükleri kurumsal yapılara ilişkin daha eleştirel bir demokratik yaklaşım kazandırmıştır.

Bilgiyi değişik bakış açılarından görme ve bilginin inşa sürecine daha fazla katılım olanağı, öğretim üyelerinin sınıf uygulamaları üzerinde olumlu etki yaratarak onları öğretirken daha demokratik bir yaklaşım benimsemeye ve her zaman mesleki uygulamalarını geliştirecek yollar aramaya teşvik etmiştir.

Özet

Ülke	İsveç
Öncü kuruluşlar	Stockholm, Uppsala ve Växjö üniversiteleri
Yaklaşım	Yükseköğretimde demokratik öğretim yöntemleri
Odak noktası	Öğretmen eğitimi ve öğretmenler için mesleki gelişim kurslarında yeni yaklaşımların etkililiğinin araştırılması
Yaş grubu	Yetişkin
Süre	2003-06

İletişim

İlgili kişi: Gunilla Härnsten
Profesör, Växjö Üniversitesi
SE-352 46 Växjö, İsveç
gunilla.harnsten@vxu.se

D.3 Akran arabuluculuğu

Belçika

Şiddetin norm sayıldığı koşullarda, okullar barış ve demokrasi kültürünü teşvik için neler yapabilir? Belçika okullarında Bernheim Vakfı ve Barış Üniversitesi işbirliği ile desteklenen bir akran arabuluculuğu projesi bu konuda umut verici sonuçlar vermektedir.

Şiddet kültürü

Bugün Avrupa'da birçok çocuk şiddetin norm sayıldığı bir kültürde yaşıyor. Şiddet farklı şekillerde olabilir, sözel veya fiziksel, hatta kurumsal olabilir. Çocuklar; yetişkinler arasında, diğer çocuklar arasında ve yetişkinlerle çocuklar arasında yaşanan şiddeti görüyor.

Bu konuda okullar ne yapabilir? Sadece daha sıkı yaptırımlar getirmek yeterli değildir. Çocukların, çatışmaların barışçıl çözümü fikrini gerçekten ciddiye alması için çevrelerinde tanık oldukları şiddetin nedenleri ve sonuçları üzerine derinlemesine düşünme fırsatına sahip olması ve yapıcı alternatiflerle tanıştırılması gerekir.

Bu durumun kavranması, Bernheim Vakfı ve Namur'daki Barış Üniversitesi tarafından yürütülen, akran arabuluculuğu yöntem ve uygulamalarının Belçika okullarında tanıtılması amacıyla tasarlanmış bir projenin hareket noktası olmuştur.

Bernheim Vakfı

Emile Bernheim tarafından 1974 yılında Brüksel'de kurulan Bernheim Vakfı, ekonomik ve toplumsal konularda, eğitim, kültür, araştırma ve barış alanlarında destek sağlamayı amaçlar.

Barış Üniversitesi

1960 yılında Nobel Barış Ödülü sahibi Dominique Pire tarafından kurulan Barış Üniversitesi, çatışmaların barışçıl yollarla çözümlenmesi konusunda çalışan bir eğitim merkezidir.

Akran arabuluculuğu

Akran arabuluculuğu programı, 1992 yılında Barış Üniversitesi tarafından bazı eğitimcilerin benzer girişimleri ziyaret amacıyla Quebec'e gidişinden sonra geliştirildi. Vakf'ın Belçika okullarındaki deneyiminin yanı sıra Quebec'e daha sonra yapılan geziler – özellikle 2003'te okullardaki şiddet konulu dünya konferansına katılım – programın geliştirilmesine yardımcı oldu.

Pedagojik bir araç

Programın merkezinde, Barış Üniversitesi tarafından 2000 yılında oluşturulan pedagojik bir araç yer almaktadır. Öğretmenler ve okullardaki diğer yetişkinler tarafından kullanılmak üzere tasarlanmış "Arabulucular için Tohumlar,

Geleceğin Arabulucuları" isimli bir kitap ve iki açıklayıcı videodan oluşan araca çocukların kullanımı için düşünme alıştırmalarının yer aldığı bir kitap eşlik etmektedir.

Uygulayıcılar ağı

Öğretmenlere görüşlerini, deneyimlerini ve sorunlarını paylaşma ve gelecekteki etkinlikler için fikir üretme olanağı sunan bir internet sitesi kurulmuştur. Bu sitede, ilişki kurulacak kişilerin ve katılımcı okulların bilgileri, programın ayrıntıları, uygulama ve değerlendirme konusunda rehberlik, kaynaklar, bir "blog" ve tartışma forumu vardır.

Programın uygulanması

Akran arabuluculuğu programı, çatışmaların barışçıl çözümü için gerekli yeterliklerin geliştirilmesi konusunda ilgili herkese yardımcı olmak amacıyla özenle tasarlanmış öğretmenler ve okuldaki diğer yetişkinler ile öğrenciler için eğitim, aileler için bir bilgilendirme bileşimidir.

Program bir dizi aşamada uygulanır:

1 Motivasyon kontrolü

Okul müdürünün programı gerçekten desteklediğinden ve yeterli sayıda öğretmenin programı doğru biçimde uygulamak için yeterince istekli olduğundan emin olunması son derece önemlidir. Okul ile programı başlatanları bir araya getiren bir hazırlık toplantısı yapılır ve katılımı kesinleştiren bir anlaşma imzalanır.

2 Tüm eğitim personeline genel eğitim

Tüm eğitim personeli – öğretmenler, yöneticiler ve bakıcılar – için çatışmalar karşısında ne yapılacağı ve çatışmaların demokratik bir biçimde nasıl çözümlenebileceği konusunda üç günlük bir çalıştay düzenlenir.

3 Sınıf öğretmenlerine uzmanlık eğitimi

Bir diğer üç günlük çalıştayda, sınıf öğretmenlerine uzmanlık eğitimi verilir. Bu çalışmada öğretmenler, çatışmalarla başa çıkmakta kullandıkları yollar ve kendi yaklaşımlarını nasıl geliştirebilecekleri üzerine derinlemesine düşünme olanağı bulurlar. İlk örnekte bu, iki farklı yıl grubu – 3 ve 4. yıl – için yapıldı.

4 Ailelere bilgilendirme

Programın uygulanacağı yıl gruplarının aileleri, program ve amaçları konusunda daha fazla bilgi edinmelerine yardımcı olmak için okulda özel bir toplantıya davet edilir.

5 Öğrencilere eğitim

Öğrencilere, farklı çatışma durumlarında akran arabuluculuğu tekniklerini nasıl uygulayacaklarını öğrenmelerine yardım eden her biri 1 saat 40 dakika süren ve on oturdandan oluşan bir eğitim verilir.

6 Öğretmenlere antrenörlük

Sınıftaki her etkinlik sonrasında, öğretmenler bir antrenör ile görüş ve deneyimlerini paylaşma olanağı bulur. Bu, program araçlarını günlük çalışmaları ile giderek bütünleştirmelerini sağlar.

Ne dediler ...

“Öğrenciler ve öğretmenler için olumlu bir ortam oluştu. Öğretmenlerin arabuluculuk ve yurttaşlık yeterliklerini daha özerk bir biçimde geliştirmesini sağlamak için birinci yıldaki çalışmaları ikinci bir yılın izlemesi gerekir. Üçüncü yıl kesinlikle bir domino etkisi yaratacak, araç ve yöntemlerin her sınıfta uygulanmasından bütün okul yararlanacaktır.”

Müdür

“Ortaya çıkan bir çatışma ile doğrudan ilgilenmekten artık korkmuyorum. Etkinlikler, öğrencilerimi farklı gözle görmeme ve onları daha iyi anlamama yardım etti.”

Öğretmen

“Başkalarıyla alay etmemeyi ve herkesin diğerlerinin bakış açısını anlamaya çalışması gerektiğini öğrendim.”

Öğrenci – 8 yaş

Güven ortamı

Programın etkisi, niteliksel araştırma yöntemleri kullanılarak değerlendirildi. Programa katılan öğretmenler, sınıflarında program süresince daha büyük bir güven ortamı oluştuğunu anlattı. Öğrencilerini daha iyi tanıdıklarını, öğrencilerinin ise birbirini daha iyi anladığını ve olası çatışmaları daha yapıcı bir biçimde ele alabildiğini söylediler. Programın yaşam içindeki yararlarının görülmesi, katılımcı okullarda eğitimlere katılmak için gönüllü olan öğretmen sayısını artırdı.

Özet

Ülke	<i>Belçika</i>
Öncü kuruluşlar	<i>Bernheim Vakfı, Barış Üniversitesi</i>
Yaklaşım	<i>Akran arabuluculuğu</i>
Odak noktası	<i>Öğretmenlerin ve öğrencilerin akran arabuluculuğu yöntemleri konusunda eğitilmesi</i>
Yaş grubu	<i>İlköğretim</i>
Süre	<i>2000–</i>

İletişim

Bernheim Vakfı (Fondation Bernheim)

İlgili kişi: Micheline Mardulyn
Place de l'Albertine 2, 1000 Brüksel, Belçika
Tel: +32 2 213 14 99 Faks: +32 2 213 14 95
michmardulyn.bernheim@online.be
www.fondationbernheim.be

Paix Üniversitesi (Université de la Paix)

Boulevard du Nord, 4, 5000 Namur, Belçika
Tel: +32 81 554 148
www.universitedepaix.org

Bir okulun iletişim bilgileri:

Direktör: Mme. de Fays
Le jardin des écoliers
37, rue de la Croix, 1050 Ixelles, Belçika
Tel: +32 2 511 24 59

D.4 Bir kilometrekare eğitim Almanya

Parçalanmış ve bölünmüş bir topluluğa yurttaşlık ve toplumsal dayanışma duygusunu nasıl verebilirsiniz? Bir Kilometrekare Eğitim Projesi, kamu hizmetleri ile yurttaşları ortak bir çaba ruhuyla bir araya getirerek Almanya'da bir şehrin yoksul bölgesinde bir kilometre karelik bir alan içinde yaşayan tüm çocukların eğitim olanaklarını iyileştirme yoluyla tam olarak bunu yapmaya çalışmaktadır.

Reuterkiez

Neukölln'de bulunan Reuterkiez, nüfusu dil bakımından, kültürel ve sosyal açılardan farklılıklar barındıran kentsel bir yerleşim alanıdır. Bölgede yaşayanların çoğu Türkiye ve Lübnan'dan gelmiş göçmen ailelerdir. İşsizlik oranı yüksektir ve halkın büyük bölümü sosyal yardım almaktadır. Sosyal hizmetler ile eğitim hizmetleri çok parçalıdır ve iki hizmet arasında işbirliği genellikle zayıftır. Birçok çocuk, özellikle göçmen kökenli olanlar, okulda zorluk çekmekte ve sonuçta okul yaşamını başarısız birer vaka olarak noktalamaktadır.

Bir Kilometrekare Eğitim Projesi

Bir Kilometrekare Eğitim Projesi'nin, bir kilometre karelik bir alanda yaşayan tüm çocukların eğitim olanaklarını iyileştirmeyi amaçlar. Bunu, yerel sosyal hizmetler ile eğitim hizmetlerini bölgede yaşayan yurttaşlarla bir araya getirip

Stratejik yaklaşım

Bir Kilometrekare Eğitim Projesi'nin özü işbirliğidir. Aslında, projenin kendisi dört farklı ortaktan oluşan bir koalisyon tarafından yürütülmektedir. Bu ortaklar RAA Berlin, Freudenberg Vakfı, Karl-Konrad-ve-Ria-Groeben-Vakfı ve Berlin Senatosu Eğitim, Bilim ve Araştırma Bölümü'dür. Ortaklık uzun vadeli bir bakış açısına sahiptir: İstenen sistem değişikliğini başarmak için en az 10 yıl zamana gereksinim olduğu düşünülmektedir. Hazır çözümlere dayanmayıp, paydaşları kendi bağlamlarına uygun yaklaşım ve yöntemleri oluşturmaya teşvik eden bir tümevarım süreciyle çalışan bu ortaklık bunu esas olarak destek ve eğitim verme yoluyla yapmaktadır. Bu kapsamda öğretmenlere göçmen kökenli çocuklar ve çeşitlilik barındıran sınıflarla çalışma yöntemleri konusunda mesleki gelişim desteği de yer almaktadır. Proje çalışmaları dört düzeyde gerçekleşmektedir:

1 Beceriler

Öğretmenlerin ve diğer görevlilerin farklı çevrelerden gelme çocukların bulunduğu

eşgüdümleyerek ve gençlerin eğitiminde ortak sorumluluk üstlenme konusunda güç vererek yapmayı hedeflemektedir. Belirgin bir biçimde süreç ve katılım odaklı olan proje, ilgili herkeste demokratik yurttaşlık ve ortak sorumluluk bilinci yaratmaktadır.

sınıflarda öğretme ve öğrencileri destekleme becerilerini geliştirmeyi amaçlar.

2 Tutumlar

Farklılıkları kabul etme kültürü geliştirmeyi ve etnik azınlık çocuklarının eğitimdeki başarısızlıklarını "eksikli olmalarına bağlayan" anlayışları gündemden kaldırmayı hedefler.

3 Sistemler

Kurumsal çok parçalılığı aşmanın bir yolu olarak sosyal, eğitsel ve diğer hizmetler arasında işbirliği ve iletişimi artırmayı amaçlar.

4 Katılım

Ailelerin ve diğer paydaşların eğitime ilişkin yerel kararların alınmasına katılmaları için sistematik olanaklar yaratmayı hedeflemektedir.

Paydaşların harekete geçirilmesi

Paydaşların harekete geçirilmesi ve katılımı, adım adım ilerleyen bir süreç içinde sağlanmaktadır. Bugüne kadar şunlar yapılmıştır:

1 Hazırlık: Haziran – Ekim 2006

Olası paydaşlar ile iletişime geçilerek ilk gereksinimleri belirlendi, ortak amaçlar ve olası işbirliği alanları önerildi.

2 Başlangıç: Kasım 2006 – Mayıs 2007

Ortaklar belirlendi ve paydaşların gereksinimleri saptandı:

- ▶ Okullarda öğrenme kültürünün iyileştirilmesi;
- ▶ Özel ihtiyaçları olan öğrencilere yönelik öğrenmeye teşvik edilmesine ve hizmete ilişkin yeni önlemler;
- ▶ Kurumlar arasında işbirliği;
- ▶ Öğretmenlerin, bakıcıların ve sosyal yardım hizmetlerinde çalışanların mesleki açıdan daha fazla gelişmesi;
- ▶ Ortak bir kalite yönetimi sistemi kurulması.

3 Hedef belirleme: Haziran – Kasım 2007

Bir dizi çalıştay, toplantı ve konferans yoluyla belirlenen hedefler şunlardı:

- ▶ 5. yıldan (4. sınıf) 11. yıla (10. sınıf) kadar 80 öğrenci ile bir açık alan toplantısı;
- ▶ Bir ebeveynler konferansı;
- ▶ Okulöncesi eğitim ve ilköğretim yönetim ekipleri için çalıştaylar;
- ▶ İlköğretim öğretmenleri için bir konferans;
- ▶ Okul yönlendirme grupları toplantıları.

4 Uygulama: Ekim 2007 – halen sürmekte

Paydaşlar birlikte toplantı yapmaya başladılar; bir bilimsel değerlendirme ekibi ve bir değerlendirme çalışma grubu oluşturuldu ve paydaş grupları için konferanslar yapıldı.

Franz Schubert İlkokulu

Bir kilometre karelik proje alanında bulunan üç ilkokuldan biri olan Franz Schubert İlköğretim Okulu projede üç farklı biçimde yer almaktadır:

1 Geçişin iyileştirilmesi

Okul, öğrencilerin okulöncesi eğitimden ilköğretim okuluna ve oradan ortaöğretim okuluna yumuşak geçiş yapmasına yardımcı olmaya çalışır. Okulöncesi eğitimde çocukların aileleri ile temasa geçerek çocuklarının kaydı ile ilgili önemli bilgileri verir. İlköğretimde öğrenmeyi desteklemek için gerçekleştirilen program ve uygulamalar, ortaöğretim okullarıyla koordine edilerek ortaöğretimde devam ettirilir.

2 Ebeveynlerin işin içine katılması

Öğrenim hedefleri ve çocuklarının başarıya ulaşmasına nasıl yardım edebilecekleri konusunda ebeveynler ile sürekli iletişim içinde olunur.

3 Öğretmenlerin yeterlikleri

Okul, öğretmen ve bakıcılarının kültürlerarası ve sosyal yeterliklerini ve çok kültürlü bir ortama

uygun öğretim ve öğrenim sağlama yeteneklerini geliştirmeye yardımcı olur.

Pedagojik bir “laboratuvar”

Proje, bir kilometre karelik alanda çok amaçlı bir pedagojik “laboratuvar” kurmuştur. Laboratuvar aynı zamanda şu işlevlere de sahiptir.

- ▶ Bilgi ve iletişim merkezi;
- ▶ Mesleki eğitim yeri;
- ▶ “Müfredat programı geceleri” ve ebeveynlerle daha fazla iletişim mekânı;
- ▶ Ebeveynler için merkez;
- ▶ Kültürlerarası arabulucuların farklı grupları bir araya getirme çalışmalarını yürüttükleri yer;
- ▶ Yerel topluluğun önde gelenleri ve liderleri için buluşma noktası.

Başarının ilk belirtileri

Henüz erken olsa da, proje daha şimdiden başarı işaretleri vermeye başlamıştır. Bir kilometre karelik alandaki farklı kurumlar arasında iletişim artmaya başlamış, farklı sosyal kurumlar ve eğitim kurumları arasında çok daha fazla eşgüdüm sağlanmıştır. Kendi belirledikleri hedeflere yönelik çalışan çeşitli paydaşları vardır. Gençlere yardım servisi 80 öğrenciye, akademik performansını iyileştirmek için özel destek vermektedir. Bir okulöncesi eğitim kurumu, daha bireyselleşmiş bir öğrenme kültürü geliştirilmesine yardım etmek amacıyla kendi “öğrenme merkezini” oluşturmuştur. Ebeveynler arasında ve ebeveynler ile okullar arasında iletişim iyileşmiş ve ebeveynler için özel bir merkez kurulmuştur. Pedagojik “laboratuvara” talep çok fazladır. Kökleşmiş kültür ve sistemler bir gecede değiştirilemese de, proje eğitimi geliştirme konusunda tüm-topluluk yaklaşımı uygulandığında neler başarılabilirliğini göstermeye başlamıştır.

Özet

Ülke	Almanya
Öncü kuruluşlar	RAA Berlin; Freudenberg Vakfı; Karl-Konrad-ve-Ria-Groeben-Vakfı; Senato Eğitim, Bilim ve Araştırma Bölümü
Yaklaşım	Okul iyileştirme yoluyla tüm topluluğun güçlendirilmesi
Odak noktası	Eğitimin iyileştirilmesi, yurttaşlık ve ortak sorumluluk bilinci oluşturulması
Yaş grubu	Bütün yaşlar
Süre	2007-

İletişim

RAA Berlin

(iletişim bilgisi için bkz. 67. sayfa)

Freudenberg Vakfı (Freudenberg Foundation)

İlgili kişi: Dr. Pia Gerber

Freudenbergstr 2, 69469 Weinheim, Almanya
Tel: +49 6201 174 98 Faks: +49 6201 132 62
pia.gerber@freudenbergstiftung.de
www.freudenbergstiftung.de

Karl-Konrad-ve-Ria-Groeben Vakfı (Karl-Konrad-and-Ria-Groeben Foundation)

Freudenbergstr 2, 69469 Weinheim, Almanya
Tel: +49 6201 174 98 Faks: +49 6201 132 62

Berlin Senatosu Eğitim, Bilim ve Araştırma Bölümü (Senatsverwaltung für Bildung, Wissenschaft und Forschung Berlin)

Beuthstr 6-8, 10117 Berlin, Almanya
Tel: +49 30 902 67 Faks: +49 30 902 650 01

Okulları, yakın çevrelerinden bütünüyle ayırmak mümkün değildir: Geniş çevre okul yaşamını çeşitli yollarla etkiler. Örneğin, göç, ayrımcılık veya eşitsizlikle ilgili sorunlar okulların dışında olduğu kadar içinde de yaşanır. Okul, kendi içinde olduğu kadar, kapılarının dışındaki çevrede de daha demokratik bir ortam geliştirilmesi konusunda aktif rol alabilir.

Okulların toplumda demokrasinin aktif öznelere olması için, içinde buldukları çevreyle bağlar kurabilmesi, okul içi topluluk ile daha geniş dış çevrede yer alan kişi ve gruplar arasında ilişki kurma olanaklarını sağlaması gerekir.

Bu bölümde yer alan örnek uygulama incelemeleri, okulların yerel çevreleriyle ilişki kurmasını sağlama konusunda çeşitli Avrupa ülkelerinde okullarla ortak çalışmalar yürüten vakıf ve sivil toplum kuruluşları tarafından benimsenen bazı farklı yaklaşımları yansıtmaktadır. Finlandiya, Estonya, Bosna ve Almanya'dan alınan örnek uygulama incelemeleri şunlardır:

- ▶ Okullarda ve okulların yerel çevresinde gençler için katılımcı yapılar oluşturulması (Helsinki Gençlik Dairesi, Helsinki Eğitim Dairesi);
- ▶ Öğrencilere yerel topluluk sorunlarını araştırma ve çözüm yollarını kamu yetkililerine sunma konusunda yardım edilmesi (Jaan Tõnisson Enstitüsü);
- ▶ Okulu, yerel çevrenin yenilenmesinin katalizörü haline getirmek (Freudenberg Vakfı, Robert Bosch Vakfı, Simin Han Toplum Vakfı, UNICEF);
- ▶ Yetişkinlerin katılım kolaylaştırıcıları olarak yetiştirilmesi (Bertelsmann Vakfı);
- ▶ Gençlerin hizmet odaklı öğrenme yoluyla içinde yaşadıkları çevreyle ilişki içine sokulması (Freudenberg Vakfı).

Okulların Yakın Çevreleriyle İlişki Kurmasını Sağlama

3e

E.1 Gençlerin sesi Finlandiya

Gençleri okullarındaki ve yerel topluluklarındaki karar alma sürecine nasıl katabilirsiniz? Helsinki'deki kent yetkilileri, gençler için okullarda yeni bir öğrenci konseyi sistemi etrafında şekillendirilmiş bir dizi katılımcı yapı oluşturmuş ve gençlerin kentlerinin geliştirilmesine yönelik önerilerini uygulamak için mali kaynak ayırmıştır.

Gençler de yurttaşır

Finlandiya Yerel Yönetimler Yasası, belediyelerin kent sakinlerine kulak vermesini, kent sakinleri ve müşteri odaklı hizmet sunmasını zorunlu kılar. Bu, sadece yetişkinler için değil, belediyenin, katılım olanakları ve görüşlerinin dinlenmesi konusunda eşit hakka sahip, eşit üyeleri olarak kabul edilmesi öngörülen çocuklar ve gençler için de geçerlidir.

Ancak 1998 yılında Helsinki Kent Meclisi'nin bazı üyeleri bir Gençlik Konseyi kurmaya çalıştıklarında, gençlerin katılım haklarını yetişkinlerden çok daha az kullandığı anlaşıldı.

Bu nedenle Helsinki Eğitim Dairesi, çocukları ve gençleri yerel karar alma sürecine daha fazla katmanın yollarını aradı. Bu çalışma, Helsinki Gençlik Merkezi ile Merkez Yönetim Kurulu'nun kentte gençlerin katılımına daha açık ilişki biçimleri geliştirilmesine yönelik bir girişimi ile aynı zamana denk düştü.

Gençlerin Sesi

Helsinki Gençlik Dairesi ve Eğitim Dairesi, Norveç'in gençlik katılımı geleneğine sahip Porsgrunn kenti örneğinden esinlenerek Gençlerin Sesi adlı proje fikrini geliştirdi.

Bu fikir, Finlandiya'da 2004 yılında yürürlüğe giren Gençlik Katılım Programı adlı yeni müfredat programı ve politikayı temel alıyordu. Program, okullarda yurttaş katılımı ve girişimciliğinin öğretilmesine ön ayak olmak için her okulda öğrenci katılımını sağlamayı hedefliyordu.

Fin okulları için bu, öğrenci katılımı uygulamasında önemli ve yeni bir yöndü. 1970'lerde ve 1980'lerin başlarında, okul konseyleri ile ilgili durum oldukça sıkıntılıydı. Özellikle daha üst kademedeki okullarda, okul konseyleri ile partiler arasında yakın bağlar vardı; konsey üyesi öğrenciler, siyasal partiler ile ilişkili öğrenci örgütlerinde görev alırdı.

Ayrıca, konseylere daha yüksek oranda öğrenci seçilmesine olanak vererek öğrencilerin okul konseylerine egemen olmasına ve öğrenciler ile öğretmenler arasında çatışmaya neden olan "çapraz-oylama" denilen bir sistem vardı. Sonuç olarak, 1980'lerde bazı Fin okullarında okul konseyleri yasaklanmıştı.

Küçük başlangıçlardan

Bu nedenle, Gençlerin Sesi programı 2000 yılında Helsinki'de sadece on okulu kapsayan bir pilot proje olarak başlatıldı.

Projeye katılan, ilköğretim okulları dahil, bütün okullarda yeni öğrenci kurulları seçildi. Her sınıf öğrenci kurulunun yönetimi için iki temsilci seçti. Temsilciler, sınıf ve öğrenci kurulu arasında müzakerecilik ve habercilik işlevi üstlendi.

Ancak hedef, yaklaşık beş veya altı yıl içinde Helsinki'deki tüm okulları sistemin bir parçası haline getirmektir. 2006 yılı itibarıyla, 50.000'in üzerinde öğrenciyi kapsayan 142 okulda öğrenci konseyleri kuruldu. 2009'da, kentin bütün çok amaçlı okulları programa dahil edilmiş durumdadır.

Helsinki Eğitim Dairesi, öğrencilerin okul ve okul çevresindeki proje ve girişimlerinin finansmanı için her yıl 600.000 Avro kaynak sağlamaktadır. Her okul yılda ortalama 3.500 Avro almaktadır. 1.000'in üzerinde öğrencisi olan okulların 7.000 Avro veya fazla alması muhtemeldir.

Demokratik katılım alanları

Gençlerin Sesi projesinin yaklaşımının esası, sadece kendi içinde bir demokratik katılım alanı değil, gençlik çalışmalarında ve bir bütün olarak toplulukta daha geniş demokratik katılım alanları için harekete geçirici bir unsur ve odak

noktası olma fikridir. Amaç, Gençliğin Sesi yerel gruplarının bazılarını, okullardaki öğrenci yönetim kurullarının ve gençlik kulüplerindeki gençlerin bir araya gelip spor tesislerini veya şehir planlamasını iyileştirme gibi ortak projeler üzerinde çalışabileceği bölgesel komiteler haline getirmektir.

“Açık Forumlar”

Önemli toplumsal konularda gençler ile karar alıcılar arasındaki diyalogu teşvik etmeyi amaçlayan “açık forumlar”, Helsinki’de oturan 7-9. sınıf arası öğrenciler, ortaöğretim okullarının üst sınıflarındaki ve meslek okullarındaki öğrenciler ile gençlik merkezlerindeki daha ileri yaşta gençler için oluşturulmuştur. Her yıl farklı bir konunun ele alındığı forumlarda 2008 yılının konusu, çocukların ve gençlerin yaşam koşullarının iyileştirilmesiydi. Öğrencilerin fikirleri tartışıldıktan sonra, politikacıların ve bürokratların belirli sözler vermesi ve bu fikirlerinden en az birini uygulamaya geçirmesi talep edilir.

Belediye Başkanı Yıllık Toplantısı

Gençlerin Sesi etkinlikleri, her yıl Mart ayında Helsinki’de yapılan yıllık Gençlerin Sesi Belediye Başkanı Toplantısı ile sonuçlanır. Eğitim Dairesi, çocuklar ve gençler tarafından getirilen proje önerilerinin uygulanması için bütçesinden 600.000 Avro ayırmaktadır. Proje sahibi her okul, paranın dağıtımına ilişkin kararın alındığı yıllık Gençlerin Sesi Belediye Başkanı Toplantısı’na katılır. Temsilciler, Belediye Başkanı toplantısında çeşitli okulların projeleri üzerinde tartışır. Örneğin, okul koridorları için yeni kilimli dolap ve sıralar, ders dışı zamanlar için tesisler, okul bahçesi için oyun ve spor malzemeleri alınması; okul içi dayanışma ve kaynaşmayı artırmak için müzik

ve dans günü, tüm okulun katıldığı bir orman veya kır gezisi gibi etkinlikler gündeme gelir.

Toplantı öncesinde, her katılımcı okulda bir “gelecek” çalıştay düzenlenir. Öğrenciler sınıflarında, okullarının çevresinde veya ortamında nelerin iyileştirilmesi gerektiğini tartışır. Bunların arasından seçtikleri en iyi öneri, iki temsilci tarafından değerlendirilmek üzere öğrenci yönetim kuruluna götürülür. Öğrenci yönetim kurulu, sınıfların önerileri arasından bir geliştirme projesi seçerek, Belediye Başkanı Toplantısı’na katılacak iki temsilciyi belirler.

Demokrasinin uygulanması

Bu girişimler sonucunda, artık Helsinki’deki tüm okulların bir şekilde Gençlerin Sesi programında yer alıyor olması, gençlere okullarında ve şehirlerinde eylem halinde demokrasiyi uygulayarak deneyimleme olanağını vermekte, onların demokratik yurttaşlık ve kişisel yararlılık bilincine dikkate değer katkılarda bulunmaktadır.

Özet

Ülke	<i>Finlandiya</i>
Öncü kuruluşlar	<i>Helsinki Gençlik Dairesi, Helsinki Eğitim Dairesi</i>
Yaklaşım	<i>Okul ve toplum yaşamına demokratik katılım</i>
Odak noktası	<i>Okul çevresindeki topluluğun çeşitli düzeylerinde çocuklara ve gençlere yönelik katılımçı yapıların finanse edilmesi</i>
Yaş grubu	<i>İlk ve ortaöğretim düzeyi</i>
Süre	<i>2000-</i>

İletişim

Helsinki Gençlik Dairesi (Helsinki City Youth Department)

İlgili kişi: Leena Hiillos
Hämeentie 11 A, PO Box 3000
00099 Helsinki, Finlandiya
Tel: +358 50 386 3470, +358 93 108 40 26
leena.hiillos@edu.hel.fi www.edu.hel.fi

Helsinki Eğitim Dairesi (Helsinki City Education Department)

Hietaniemenkatu 9 C, P O B. 5000
00099 Helsinki, Finlandiya
Tel: + 358 9 310 89 00
Faks: + 358 9 310 890 99

E.2 Haydi yararlı bir şey yapalım! Estonya

Okul öğrencilerinin içinde yaşadıkları çevrenin yaşamına hem keyif alacakları hem de demokratik tutum ve becerilerini geliştirecekleri şekilde katılmasını nasıl sağlarsınız? ABD programı Proje: Yurttaş programından uyarlanan Estonya'nın "Haydi Yararlı Bir Şey Yapalım!" adlı aktif öğrenme projesi, Tartu Mart Reiniku Lisesi öğrencilerinin katılımıyla bunu gerçekleştirecek potansiyele sahip olduğunu kanıtladı.

Komünist bir geçmişle yüzleşmek

Estonya'da Sovyet yönetiminin sona ermesinin üstünden 16 yıldan fazla zaman geçmiş olmasına rağmen, otoriter yapı ve düşünme biçimleri kamu yaşamında hâlâ görülür. Okullara getirilen yeni ders programları, müfredat programları ve ders kitaplarına rağmen, öğretme yöntemleri genellikle eski totaliter rejimin özelliklerini taşımaktadır.

Öğretmenleri daha demokratik yöntemler konusunda eğitmek için bir şeyler yapılması gerektiğine inanan Jaan Tõnisson Enstitüsü, Estonya'daki okullar için ABD'nin Proje: Yurttaş programını temel alan bir aktif öğrenme projesi geliştirdi.

Jaan Tõnisson Enstitüsü

Jaan Tõnisson Enstitüsü, merkezi Tallinn'de olan bir STK'dır. Estonya'da demokratik gelişimin teşvik edilmesi ve sivil toplumun güçlendirilmesi amacıyla kurulmuştur.

Proje Yurttaş

Proje: Yurttaş, okulların işbirliğine dayalı öğrenci projeleri yoluyla kendi geniş çevreleri ile ilişki içine girmesini sağlamayı amaçlar. Bireysel veya çiftler ya da gruplar halinde çalışan öğrenciler, kendi semtlerindeki sorunları belirleyip analiz eder, çözümler tasarlar ve bunları uygulamaya geçirmek için, hem bireysel hem de tüm ekip için sorumluluk alarak somut adımlar atar. Sınıftaki her öğrenci projede yer alır ve gerek özgüven gerekse yurttaşlık bilgi ve becerilerinin gelişimi açısından deneyimden yararlanır.

Sürecin beş ana aşaması vardır:

- ▶ Topluluğu ilgilendiren sorunlar ve kamu politikasına ilişkin konular hakkında bilgi edinerek birinin incelenmek üzere seçilmesi;
- ▶ Sorun hakkında bilgi toplanması ve değerlendirilmesi;
- ▶ Alternatif çözümlerin incelenmesi ve değerlendirilmesi;
- ▶ Sorunu ele alan bir kamu politikası önerisinin belirlenmesi ve geliştirilmesi;
- ▶ Uygulama yetkisine sahip kamu yetkililerine bir çözüm önerilmesi.

"Haydi Yararlı Bir Şey Yapalım!"

Proje: Yurttaş yaklaşımı doğrudan Estonya bağlamına aktarılabilir ancak başlığını değiştirmek gerektiği açıktı. Ülkede Rusça konuşan ve yasal olarak Estonya yurttaşı olmayan çok sayıda insan yaşadığı için bütün öğrencilerin kendilerini projenin içinde

hissetmesini sağlamak amacıyla, programın adının "Haydi Yararlı Bir Şey Yapalım!" olarak değiştirilmesine karar verildi.

Enstitü, projeyi e-posta, telefon görüşmeleri, kişisel davetler ve öğretmen bültenlerinde makaleler yoluyla tüm ülkedeki öğretmenlere duyurdu. İlgilenen öğretmenler, Proje: Yurttaş fikrinin tanıtıldığı ve farklı aşamalarının anlatıldığı iki günlük eğitim seminerlerine davet edildi.

Tartu Mart Reiniku Lisesi katılıyor

Eğitim seminerlerine ilk katılanlar arasında yer alan Tartu Mart Reiniku Lisesi öğretmenleri, Ocak 2007'de kendi okullarındaki 10. sınıf öğrencileriyle bir proje hazırladılar. Tüm gönüllülerden oluşan öğrenci ekibi, projeyi kendi boş zamanlarında bir tarih ve sosyal bilgiler öğretmenin gözetiminde yapmayı kabul etti.

Projenin çeşitli aşamaları vardı:

1 Beyin fırtınası

Öğrenciler, üzerinde en çok çalışmak istedikleri sorunu seçmek için işe bir beyin fırtınası alıştırmaları ile başladılar. Seçtikleri konu "Tartu yurttaşları kentin çevre planlamasına nasıl katkıda bulunabilir?" oldu. Tartu hızla değişen bir kentti ve yurttaşlar kentlerinin gelişmesi konusunda çok istekliydiler. Bununla birlikte, öğrenciler, kent yönetiminin aldığı bazı kararların yurttaşlar tarafından doğru bulunmadığı durumlar olduğunu gördüler.

2 Grup çalışması

Öğrenciler üzerinde çalışmak istedikleri projeyi belirledikten sonra, dört ayrı gruba ayrıldı. Bağımsız olarak çalışan gruplar, zaman zaman bir araya gelerek kaydettikleri ilerleme konusunda birbirlerini bilgilendirdiler ve projenin sonraki adımlarını birlikte planladılar.

3 Belge araştırması

Gruplar, işe yerel gazetelerde yeni bina, tesis veya parklar yapma planları gibi kentsel gelişim konularındaki tartışmaları araştırarak başladı. Yeni bir alışveriş merkezi ve Ahhaa, Toome Hill bilim müzesine ilişkin malzeme buldular. Daha sonra yerel yönetimin internet sitesinde (www.tartu.ee) – örneğin Mimarlık Dairesi sayfasında – plan ve kararlara ilişkin belgeleri araştırdılar.

4 Karar alma süreci hakkında bilgi edinme

Bundan sonra gruplar, şehirdeki planlama kararlarının nasıl alındığı ve duyurulduğu konusunda, resmi görevliler, yerel idareciler, gazeteciler gibi başka kişilerle bir dizi görüşme yaptı. Yerel yönetimin yurttaşları bilgilendirmek ve işin içine katmak için çeşitli medya kanallarını kullandığı anlaşıldı, ancak yurttaşlarda sürecin parçası olduklarına dair belirgin bir duygu yoktu.

5 Yerel halk ile görüşme ve anketler

Öğrenciler, kent yönetiminin halkla ilişkiler politikasından ne kadar memnun olduklarını soran bir anket hazırlayıp halka dağıttı. Bir dizi yüz yüze görüşme de yaptılar.

6 Sonuçlar

Projenin sonunda öğrenciler, bulgularını öğretmenlere, sınıf arkadaşlarına ve kent görevlilerine sunmak üzere bir proje dosyası, video ve poster hazırladılar. Yurttaşlar ile kamu yetkilileri arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi için bazı önerilerde bulundular:

- ▶ Kent yönetiminin internet sitesinde bir yurttaş forumu;
- ▶ İnternette sanal anketler;
- ▶ Kentte çevrenin iyileştirilmesi konusuna ayrılmış gazete özel ekleri.

Ayrıca öğrencilerinin bu çalışmada yer almaya devam etmesini de önerdiler.

Çeşitli öğrenme olanakları

Proje yürütmek her zaman kolay olmadı. Öncelikle proje çalışmalarını günlük okul programı ile bütünleştirmenin zorluğu vardı. Ayrıca, belediye personelinin nasıl tepki verebileceği konusunda sürekli endişe yaşandı: Personel, öğrencilerin kendilerini hiç ilgilendirmeyen alanlara burnunu soktuğunu düşünüp engel çıkaracak mıydı? Dolayısıyla, öğrencilere yerel yetkililerle iletişim kurarken hassasiyet gösterme konusunda eğitim verilmesini sağlamak önemliydi.

Ancak, yoğun çalışmaların karşılığı alındı. Proje öğrencilere çeşitli öğrenme olanakları sundu. Kendi yerel çevrelerinde yaşanan bir sorunun çözülmesine yardım etme fırsatı bulmak, motivasyon ve morallerini yükseltti. Kentlerine yeni bir gözle – edilgen sakinler değil aktif yurttaşlar gözüyle – bakmalarını sağladı. Anket tasarlamayı, uygulamayı ve yorumlamayı; görüşme hazırlamayı ve uygulamayı; belgesel video hazırlamayı ve işbirliğine dayalı ekip çalışmasının değerini öğrenme olanakları yarattı. Proje bir yandan da kent yönetimi çalışanlarına ve topluluk kurumlarında çalışan personele yaptıkları işin niteliği ve sıradan yurttaşlarla ilişkisi üzerinde derinlemesine düşünme olanağı verdi.

Özet

Ülke	<i>Estonya</i>
Öncü kuruluş	<i>Jaan Tõnisson Enstitüsü</i>
Yaklaşım	<i>Haydi Yararlı Bir Şey Yapalım! – ABD'deki Proje: Yurttaş programından uyarlama</i>
Odak noktası	<i>Öğrencileri yerel bir sorunu araştırmaya ve çözümlerini kamu yetkililerine sunmaya teşvik yoluyla, okulların yakın çevreleri ile daha yakın ilişkiler kurmasına yardım edilmesi</i>
Yaş grubu	<i>Ortaöğretim düzeyi</i>
Süre	<i>2004-07</i>

İletişim

Tartu Mart Reiniku Lisesi (Tartu Mart Reiniku Gymnasium)

Vanemuise 48, 51003 Tartu, Estonya

Tel: +372 7 461 734/ 735 / 736

Faks: +372 7 461 765

kool@aia.tartu.ee – www.aia.tartu.ee

Jaan Tõnisson Enstitüsü (Jaan Tõnisson Institute)

İlgili kişi: Sulev Valdmaa

10135 Pärnu mnt 67 10123 Pikk str 7

Tallinn, Estonya

Tel: +372 6 816 415, +372 6 816 988

jti@jti.ee; sulev@jti.ee

Proje: Yurttaş (Özgün ABD programı)

<http://www.civiced.org/index.php?page=introduction>

E.3 Çevresini yenileyen okul Bosna Hersek

İnsanlar, birlikte yaşam hissini yitirdiğinde ne yapabilirsiniz? Bosna Hersek'te bir ilköğretim okulu, Freudenberg Vakfı önderliğindeki sivil toplum kuruluşları ortaklığıyla savaşın artçı etkilerinin sıkıntısını çeken bir toplumda demokratik yenilenmenin katalizörü oldu.

Simin Han Okulu

Bosna Hersek'in Tuzla kentindeki Simin Han Okulu, öğrencileri 6-15 yaşları arasında olan bir ilköğretim okuludur. Okulun içinde yer aldığı çevre savaş nedeniyle yoksulluk, ruhsal rahatsızlık, ailelerin parçalanması, çok sayıda insanın yerinden edilmesi gibi ağır sorunlar yaşamış, bu da genel bir birlikte yaşamın yitirildiği hissine yol açmıştır.

Okul topluluğunu oluşturan nüfus, savaş sırasında tamamen değişmişti. Savaşın sonuna gelindiğinde okul nüfusunun yüzde 80'den fazlası yerinden edilmiş insanlardan – esas olarak Müslümanlardan – oluşuyordu. Pek çok aile, babasını veya annesini ya da her ikisini birden yitirmişti. Ebeveynlerin yüzde 60'ından fazlasının işi ve geliri yoktu ve öğrencilerin yüzde 60'ından fazlası travma sonrası stres sendromu belirtileri gösteriyordu.

“Çevresini yenileyen” okul

Sorunun ciddiyetinin gören Berlin'deki Freudenberg Vakfı'nın liderlik ettiği bazı sivil

toplum kuruluşları, Simin Han Okulu Müdürü'nün, okulu “çevresini yenileyen” bir unsur haline getirmek için atmakta olduğu – yeni etkileşimli öğrenme teknikleri ve ebeveyn katılımı olanakları sağlamak gibi – adımları destekleyecek bir şeyler yapmak üzere bir araya geldi.

“Çevresini yenileyen” okul yaklaşımının amacı, okulu – gerek müfredat programı gerekse insan kaynakları ve kurumsal olanakları kanalıyla – hem okul içinde hem de okul kapıları dışındaki çevresinde bir dizi gelişme girişiminin stratejik odağı yaparak dış çevre yenilenmesinin katalizörü haline getirmektir. Böylelikle, okulun faaliyetleri yerel topluluğun tamamı için kendini tanımlama simgesi ve aracı haline gelir.

Freudenberg Vakfı

1984 yılında kurulmuş olan Freudenberg Vakfı, kâr amacı gütmeyen bir Alman kuruluşudur. Bilim, sosyal bilimler ve eğitimin teşvik edilmesini, barış içinde bir arada yaşamının toplumda ve kültürde güçlendirilmesini amaçlar. Başlıca çalışma alanları arasında göçmen ailelerin ve kültürel azınlıkların entegrasyonu, demokratik kültürün teşvik edilmesi, gençlerin ve ruhsal rahatsızlığı olanların desteklenmesi yer alır.

Ortak bir çaba

Okulun gerçekten dış çevresini yenileyen bir unsur haline gelmesi için birtakım etkinliklerin aynı anda yürütülmesi gerekiyordu. Dolayısıyla, bu etkinlikler ile katılan aktörlerin ve kurumların eşgüdümü projenin başarısı için çok önemliydi.

Freudenberg Vakfı, potansiyel ortakları ve yerel topluluk mensuplarını projede yer almaya davet etti. Gençlerin Güçlendirilmesi Ortaklık Programı (GGOP), özellikle yerelde gençlerin harekete geçirilmesinde önemli bir rol oynadı. Daha önce, okulda kullanılacak yeni etkileşimli öğrenme ve öğretme yöntemlerinin yaygınlaştırılmasına UNICEF gibi örgütler öncülük etmişti. Avusturya'dan bir kuruluş okulun gelişmesine destek verdi; Robert Bosch Vakfı özel ihtiyaçları olan öğrencilerin desteklenmesi için iki ek öğretmeni ve okul kulübünün öğrenci konseyine dönüştürülmesini finanse etti. Freudenberg Vakfı, mali kaynak yaratılmasına ve çeşitli projeler için uzman eğitimi sağlanmasına

Gençliğin Güçlendirilmesi Ortaklık Programı

Uluslararası bir topluluk-merkezli ortaklık programı olan Gençliğin Güçlendirilmesi Ortaklık Programı (GGOP) toplulukları ve gençleri güçlendirerek, eğitim ve istihdam üzerinde daha fazla kontrol ve bunlara daha iyi erişim olanağı kazanma; daha fazla ve daha iyi seçeneklere sahip olma; aktif ve sorumlu yurttaşlar haline gelme yollarıyla yaşamlarını iyileştirme olanağı sağlamayı amaçlıyor. 2001 yılında Avrupa Vakıflar Ağı tarafından oluşturulan GGOP, Avrupa ve ABD'den on vakfın oluşturduğu bir konsorsiyumun OECD ve Berlin Özgür Üniversitesi'ndeki Uluslararası Akademi ortaklığında yürüttüğü bir ortak uluslararası projedir.

yardımcı oldu, ayrıca araştırma olanaklarını projenin tümü için yapılan değerlendirme çalışmasının hizmetine sundu. Vakıf, Simin Han Topluluk Vakfı adlı bir toplumsal destek grubu kurulmasına da katkıda bulundu ve bu kuruluş ile işbirliği içinde çalışmalar yürüttü.

Proje

Proje birkaç aşamada ilerledi:

1 İlk adımlar – Freudenberg Vakfı'nın müdahalesinden önce

Karizmatik Müdür Osman Hasic sayesinde okul daha önce demokratik eğitime uygun etkileşimli ve katılımcı öğretim yöntemleri konusunda öğretmen eğitimleri düzenlemişti. Ebeveynler, geniş okul topluluğunun etkin üyeleri olmaya teşvik edilerek sınıflarda ortaklığa, derslere yardımcı olmaya davet edildi. Okulda yapılacak değişiklikleri planlamak ve yürütmek üzere bir okul gelişimini yürütme grubu oluşturuldu.

Bütün bu girişimler, okul çevresindeki topluluğun üyeleri arasında daha iyi iletişim ve ilişkiler kurulmasına yardımcı oldu, okulun ve öğrencilerin içinde bulunduğu duruma esnek ve dinamik bir biçimde tepki vermesini kolaylaştırdı.

2 Topluluk destek grubu

Okul kendini yavaş yavaş topluluğa açtıkça Freudenberg Vakfı, GGOP programını işin içine katmaya ve okulu Simin Han'daki faaliyetlerinin merkezi haline getirmeye başladı. Vakfın desteğiyle GGOP projesi yönetimi, yerel toplulukta önemli gruplarla ilişki kurdu ve okullarda öğrenciler, ebeveynler, öğretmenler, topluluk ve bakanlık idaresi, bir kadın grubu, gençlik kuruluşları, futbol kulübü, bir işadamları odası, vb. gruplar için bir dizi toplantı düzenledi. Böylece bir topluluk destek grubu oluşturulmuş oldu.

3 Ortak projeler

Topluluk destek grubu – sonra Topluluk Vakfı halini aldı – okulun ve geniş çevresinin gereksinimlerini tartışmak amacıyla düzenli toplantılar yaptı. Grup, o zamandan bu yana diğer aktörler ve kurumlar ile birlikte yürütmekte olduğu projeler için ana alanları belirledi. Örneğin:

- ▶ Birçok topluluk üyesinin, özellikle öğrenciler ve ailelerinin, okul çevresinde trafik güvenliği konusunda endişe duymasından hareketle, “Çocuklar Trafikte Güvende” adında bir proje ve kampanya başlatıldı.
- ▶ İlköğretim okulunda, bal üretimi yapacak “Arı” adlı bir okul kooperatifi kuruldu.
- ▶ Eğitim ve meslek alanındaki gelecek yönelimleri konusunda karar vermelerine yardımcı olmak için ilköğretim öğrencilerine eğitim kurumları ve eğitim programları sunan diğer kuruluşlarını ziyaret olanağı sağlandı.

Savaşın paramparça ettiği topluma yeni bir soluk

Katılanlar, proje çalışmalarının Simin Han'da savaşın paramparça ettiği topluluğa zamanla nasıl yeni bir soluk verdiğini anlatmaktadır. Topluluk üyeleri ortak amaçlar etrafında birleşebilmiştir. Okul ortamı çok daha dinamik ve olumlu hale gelmiş, demokratik değerler çok daha fazla görünür olmuş, öğrenciler ve öğretmenler birlikte davranmayı ve öğrenmeyi başarmıştır. Hem gençler hem de yetişkinler kişisel etkililik bilincinin çoğaldığını ve geleceğe güvenin arttığını bildirmiş, Simin Han topluluğu, daha aktif ve ne yaptığını bilen bir topluluk haline gelmiştir.

“Savaş, Simin Han'da insanların birbiriyle ilişkilene biçimlerini değiştirdi. Birbirimizden destek istedik ve eski alışkanlıklarımızı değiştirdik.”

Öğretmen (Bassler, 2005)

Özet

Ülke	Bosna Hersek
Öncü kuruluş	Freudenberg Vakfı, Almanya
Yaklaşım	Çevresini yenileyen okul
Odak noktası	Topluluğun yenilenmesinde bir okulu katalizör olarak kullanmak
Yaş grubu	İlkokul – yetişkin
Süre	2001-06

İletişim

Tuzla Toplum Vakfı (Community Foundation Tuzla – Fondacija tuzlanske zajednice)

Matija Gupca 13, 75000 Tuzla, Bosna Hersek
İlgili kişi: Jasna Grebovic-Jasarevic
Toplum Vakfı Direktörü
jasna@fondacijatz.org

Freudenberg Vakfı (Freudenberg Stiftung)

Freudenbergstrasse 2, 69469 Weinheim, Almanya
Tel: +49 6201 174 98
info@freudenbergstiftung.de

E.4 Katılım (MitWirkung) Almanya

Çocukların ve gençlerin yerel topluluklarının demokratik yaşamına katılma olasılığını artıran etkenler nelerdir? Bertelsmann Vakfı'nın MitWirkung girişimi aracılığıyla yanıt aradığı ve uygulamada sınıadığı soru buydu.

Katılım (MitWirkung)

MitWirkung'un kelime anlamı "katılım"dır. Bertelsmann Vakfı'nın yerel toplulukta destek yapıları oluşturulmasına yardım yoluyla çocukları ve gençleri, okuldan başlayıp daha geniş topluluğa kadar uzanan yerel çevrelerinin yaşamına daha fazla katılmaya teşvik etmeye yönelik bir girişimdir.

Girişimin temelini, demokrasinin geleceğinin yurttaşların katılımına bağlı olduğuna, çocuk ve gençlere katılım ve nasıl katılacaklarını öğrenme olanağının küçük yaşlardan itibaren verilmesi gerektiğine ilişkin güçlü inanç oluşturur. Çocuk ve gençlerin ilk demokratik katılım deneyimlerini edinebileceği ve çabalarının en doğrudan etki edebileceği yer yerel topluluktur.

Bertelsmann Vakfı

1977 yılında Almanya'da kurulan Bertelsmann Vakfı, kâr amacı gütmeyen özel bir vakıftır. Çalışmaları, rekabet ve toplumsal faaliyetlere katılımın toplumsal değişimin sağlanmasında asli önem taşıdığı düşüncesine dayanır.

Bilimsel Araştırma

MitWirkung girişimi etraflı bilimsel araştırmalara dayanmaktadır. Bertelsmann Vakfı, çocukların ve gençlerin yerel topluluklarına katılımı konusunda ülke çapında bir deneysel araştırma çalışması yaptırmıştır. Çalışmaya 42 şehirde 14.000'in üzerinde çocuk ve genç katılmıştır.

Araştırmanın yanıt aradığı başlıca sorulardan biri, yerel kamu yetkililerinin çocukların ve gençlerin katılımını artırmasının ve desteklemesinin en iyi yolunun ne olduğu ve mevcut olanakların bu grubun özel gereksinimlerini karşılamak üzere nasıl uyarlanabileceğiydi.

Araştırma, Alman şehirlerinde çocuklar ve gençler için çok sayıda katılımcı yapının zaten bulunduğunu, ancak bu katılımın boyut ve niteliğinin net bir biçimde saptanabilecek bazı etkenlere bağlı olduğunu belirledi. Bu etkenler şunlardı:

- ▶ Katılımcı becerilere sahip olma;
- ▶ Okuldaki katılım olanaklarının niteliği;
- ▶ Varolan katılım olanaklarına ilişkin bilgi;
- ▶ Katılım konusunda daha önce edinilmiş olumlu deneyim;
- ▶ Gönüllü kuruluşlardan destek;
- ▶ Aktif katılımıda yer alan arkadaşlara sahip olma;
- ▶ Değişim yaratma isteği.

"Katılım Sarmalı"

Bertelsmann Vakfı araştırmanın bulgularından, çocuklar ve gençler arasında katılımın en iyi nasıl teşvik edilebileceğine ilişkin bir model oluşturdu. "Katılım sarmalı" olarak adlandırılan model (bkz. şema, Ek 4) gençlerin katılımını destekleyenleri doğrudan etkileyebilecekleri faktörleri belirlemesine ve bunları normalde dışarıdan yönlendirmeye açık olmayan diğer faktörlerden ayırmasına yardım eder.

Örnek projeler

Vakıf "katılım sarmalı" modelini kullanarak, seçilmiş şehirlerde örnek katılım projeleri başlattı. Projelerin planlanması ve eşgüdümü için yerel yönetim, okullar ve gençlik sosyal yardım hizmetlerinden yetkilileri bir araya getiren yönlendirme grupları kuruldu. Hedef, aktarılabilir, farklı ortamlarda uygulanmak üzere uyarlanabilecek kaynak ve etkinliklerin geliştirilmesiydi.

Saalfeld

Örnek projelerden biri Saalfeld'deki Förderschule'de başlatıldı. Saalfeld, Doğu Almanya'da Leipzig'in yaklaşık 140 km. güneybatısında 28.000 nüfuslu küçük bir kasabadır. Kasaba gençlerin katılımına ilişkin yenilikler geliştirme konusunda tarihe sahiptir; ayrıca yerel halktan kişilerin oluşturduğu bir ağ tarafından etkisizleştirilmeye çalışılan, 1990'ların başından bu yana bir aşırı sağcılık tarihi vardır.

Förderschule Saalfeld, öğrenme güçlüğü olan çocuk ve gençler için kurulmuş bir okuldur. Okulda 4. yıldan 11. yıla kadar yaklaşık 110 öğrenci bulunmaktadır. Bu okulun bitirme sınavı, ilköğretim bitirme sınavı (Hauptschulabschluss) – Alman okul sistemindeki en düşük yeterlilik belgesi – ile eşdeğerdir.

“Süreç kolaylaştırıcıları”

Bu alandaki uzmanların desteği ve tavsiyesiyle Bertelsmann Vakfı yerel idarede, okullarda ve gençlik hizmetlerinde çalışan ve gençlerin demokratik katılımı konusunda kolaylaştırıcılık yapacak yetişkinler olan “süreç kolaylaştırıcıları” eğitmek üzere bir yıllık bir kurs oluşturdu. Süreç kolaylaştırıcıları, “katılım sarmalı”nda belirtilen, gençlerin katılımını destekleyen faktörleri etkilemeye ve katılımcı nitelikler geliştirmelerine yardımcı olmaya çalışır.

Kurs, süreç kolaylaştırıcıların kendi bölgelerinde katılım projeleri planlamasını, uygulamasını ve değerlendirmesini içeren birkaç modülden oluşur. Eğitim, kolaylaştırıcılara yol gösterir, destek, tavsiye ve kendi projeleri üzerine eleştirel düşünme olanağı sağlar.

“Süreç kolaylaştırıcı” olarak öğretmenler

Förderschule Saalfeld'deki on öğretmen süreç kolaylaştırıcı eğitimi aldı. Bu son derece başarılı oldu ve gençlerin okul yaşamına katılımının niteliğinde önemli değişikliğe yol açtı. Bu eğitim sayesinde öğretmenler, öğrencilerine katılımcı nitelikte çeşitli projeler – oyun alanı için yeni bir tasarım ve vandalizm ile zorbalığı önleme yolları gibi – başlatma ve uygulama olanağı yaratabilir hale geldiler. Öğrencilerin bir kısmı, çocuk ve gençlerin kasabadaki kullanılmayan evleri ve diğer alanları “işgal etmesine” ve bunları, grafiti akademisi veya müzik etkinlikleri gibi projeleri için kullanmasına izin veren bir topluluk projesinde yer aldı.

Geniş çevreyle işbirliği

Bu projelerin bazıları öğretmenler ile okul dışından kişilerin, örneğin gençlik çalışanlarının işbirliğini gerektiriyordu. Yeni bilgi ve deneyimler öğrencilerin önüne yeni olanaklar açtı ve katılımcı becerilerini büyük ölçüde genişletti. Projenin

en önemli bölümlerinden biri, öğrencilerin Thüringen'de halka açık bir forumda deneyimlerini sunması oldu.

Ne dediler ...

“Harikaydı ... Artık onlar [politikacılar ve diğer sorumlu konumdaki kişiler] neler yapabileceğimizi biliyorlar.”

Thüringen katılım forumunda yer alan Förderschule Saalfeld öğrencisi

Daha fazla katılım ve özsaygı

Förderschule'deki öğretmenler, bu girişimler sonucunda öğrencilerinin demokratik katılım ve özel ihtiyaçları bulunan öğrenciler için özellikle önemli olan özsaygı seviyelerinde belirgin bir yükselme olduğunu bildirdiler. Okullar, yerel yönetim ve gençlik sosyal yardım hizmetleri arasındaki işbirliğinin artması, bölgede gençlere yönelik daha eşgüdümlü ve sürdürülebilir katılım biçimlerinin sağlanmaya başlamasına yol açtı. Bunun sırrının yetişkinlerin eğitiminde ve yerel koşullara uyarlanmış uzun vadeli stratejik yaklaşımda yattığı söyleniyor.

Özet

Ülke	<i>Almanya</i>
Öncü kuruluş	<i>Bertelsmann Vakfı</i>
Yaklaşım	<i>Ampirik araştırmayı temel alan yetişkinlere yönelik katılım kolaylaştırıcılığı eğitimi</i>
Odak noktası	<i>Yerel okullarda ve okulların dış çevrelerinde çocuk ve gençlerin katılım düzeyinin yükseltilmesi</i>
Yaş grubu	<i>İlk ve ortaöğretim düzeyi</i>
Süre	<i>2004-08</i>

İletişim**Bertelsmann Vakfı (Bertelsmann Stiftung)**

Proje Yöneticisi: Sigrid Meinhold-Henschel
Carl-Bertelsmann-Straße 256
33311 Gütersloh, Almanya
Tel: +49 5241 818 12 52
Faks: +49 5241 816 812 52
s.meinhold-henschel@bertelsmann.de

Saalfeld

Saalfeld Belediyesi (Stadtverwaltung Saalfeld)
Belediye Başkanı: Matthias Graul
İlgili Kişi: Hanka Giller
Markt 1, 07318 Saalfeld, Almanya
Tel: +49 3671 598 316
Faks: +49 3671 598 206
hanka.giller@stadt-saalfeld.de
www.jugend-in-saalfeld.de/www/jjs/projekte/?navid=1062F12A6BB

Förderschule Saalfeld

Müdür: U Zeiss
Staatliches Regionales Förderzentrum 'J H Pestalozzi'
Jahnstrasse 2, 07318 Saalfeld, Almanya
Tel: +49 3671 350 38
Faks: +49 3671 528 902
Foes.Saalfeld.SI@t-online.de
www.foes.slf.th.schule.de/

E.5 Hizmet odaklı öğrenme Almanya

Gençlerin, yurttaşların hakları kadar sorumlulukları da olduğunu öğrenmesine nasıl yardım edebilirsiniz? Bunun bir yolu, onlara topluluk yaşamının bir yönüne katılma fırsatı vermektir. Almanya Bamberg'de bulunan Franz-Ludwig Lisesi tarafından benimsenen ve Freudenberg Vakfı tarafından desteklenen yaklaşım buydu.

Yaşam yardımı atölyeleri (Lebenshilfe Werkstätten)

2001'de, Franz-Ludwig Lisesi 10. yıl (9. sınıf) öğrencilerinden bir sınıf, Lebenshilfe Werkstätten denilen yaşam yardımı atölye çalışmasına katıldı. Öğrenciler, kasabalarında dezavantajlı kişilerle çalışma olanaklarını araştırmış, okullarının daha önceden teması olması ve engellilik üzerine odaklanması nedeniyle yaşam yardımı atölyesini seçmişlerdi.

Okul, atölyedeki öğrenci katılımı ile okul müfredat programını ilişkilendirmek ve hem yerel engellilerin yaşamına hem de öğrencilerin öğrenimine değer katacak bir ortaklık oluşturmak amacıyla ve Freudenberg Vakfı'nın desteğiyle, yaşam yardımı atölye ile bir anlaşma yaptı. Demokratik eğitime bu yaklaşım bazen "hizmet odaklı öğrenme" olarak adlandırılır. Yaklaşımın temelindeki düşünce, gençlerin, sadece içinde yaşadıkları yerel topluluğa katılmaları için sahici olanaklar verildiği ve kendi sorumluluklarını üstlenmelerine

gerçekten izin verildiği takdirde sorumlu yurttaşlara dönüştüğüdür.

Hizmet odaklı öğrenme

Bir demokratik eğitim yaklaşımı olan hizmet odaklı öğrenme, topluluk hizmetini okul müfredat programı ile bütünleştirir. Öğrenciler, okulda veya okul dışında topluluk yaşamının bazı yönleri konusunda sorumluluk üstlenerek öğrenir.

Proje

Lebenshilfe yaşam yardımı atölyelerine "veeh-arp" olarak adlandırılan bir müzik aleti üretildiği için, öğrenci etkinliğinin arp üretiminin desteklenmesi üzerine odaklanmasına karar verildi.

Şekil 5 Okul müfredat programındaki derslerle bağlantılı olarak öğrencilerin korunmalı atölyeye katılımı

birbirimiz için birbirimizden birlikte	ekonomi ve insan hakları eğitimi pazarlama kavramı ürünler, Noel pazarı Bamberg yaşam yardımı atölyeleri için internet portalı kalifiye iş	sorumluluk üstlenmek öğrenmek çalışmak
Müzik okul ve atölye konserleri kayıtlar ve eşlik CD'leri büyük orkestra, çeşitli küçük gruplar birlikte / müzik yapmak	odak ürün veeh-arp Bambergli (Bamberg: Almanya'nın Baviera eyaletinde bir şehir) yaşam yardımı atölyeleri	Almanca anket uygulaması raporlar, röportajlar gazetecilikle ilgili danışmanlık/mentorluk kalifiye iş
eski ve yeni ders yöntemleri tanışma, oyun, vb. proje merkezli çalışma ekip çalışması, okul gelişimi eşlik eden anasayfa (internet)	sanat ve spor ürün tasarımı, resim ve eliş etkinlikleri basketbol, tırmanış, ahşap bina ortak boş zamanlar kalifiye iş	disiplinlerarası, okullar arası ve kurumlar arası WR (Wernigerode - Almanya'da bir şehir), Mu (Mühdorf - Almanya'da bir şehir), Sp (Speyer - Almanya'da bir şehir, ve diğerleri) Fränkischer Tag (Bamberg'de bölgesel bir gazetenin adı) / Caritas (Katolik sosyal yardım ve dayanışma kuruluşu)

Bunun çeşitli yolları vardı:

1 Yan ürünler geliştirme

Öğrenciler, müzik parçalarını müzik derslerinde veeh-arp ile çalınabilecek şekilde uyarladılar. Ayrıca, veeh-arp konserleri için aranjmanlar yaptılar, aleti çalmayı daha kolay ve daha ilginç hale getirmek için arp çalanlara eşlik edecek bir CD ürettirler.

2 Pazarlama

Öğrenciler, ekonomi derslerinde Lebenshilfe yaşam yardımı atölyelerinde üretilen tüm ürünler için bir pazarlama konsepti geliştirdiler. Bir öğrenci, müşteriler için bilgilendirme ve satış amaçlı bir internet sitesi tasarlamaya gönüllü oldu. Projenin bu bölümünün bitirme ödevi yerine sayılmasına izin verildi.

3 Engellilik ile ilgili konuların araştırılması

Yerel bir gazetenin işbirliği ile Almanca derslerinde engellilik ile ilgili konuları ve Lebenshilfe'nin çalışmaları hakkında araştırma yapıp makaleler yazdılar.

4 Yeni ürünler tasarlanması

Öğrenciler sanat derslerinde, atölyelerde üretilebilecek ve mevcut ürün yelpazesini genişletecek bir dizi oyuncak ve başka ürünler geliştirdiler ve tasarladılar.

5 Spor yarışmalarında hakemlik

Öğrenciler, engelliler spor yarışmalarında hakem olarak görev aldılar.

Hizmet odaklı öğrenme ve Freudenberg Vakfı

Kuzey Amerika düşünce sisteminden etkilenmiş olan Freudenberg Vakfı, yıllardır hizmet odaklı öğrenme biçimlerini geliştirmekte ve yaymaktadır.

2001 yılında Almanya'da on ortaöğretim okulunda pilot projeler başlatan Vakıf, 2002 yılında, Baden-Württemberg'deki Demokrasiyi Öğrenme ve Yaşama Programı'nın koordinatörü olarak, katılımcı okulların çoğuna hizmet odaklı öğrenme yaklaşımını tanıtmaya fırsatı buldu. Bu çalışma sonunda, hizmet odaklı öğrenmenin Alman okulları bağlamına nasıl uyarlanabileceği konusunda değerli bilgiler üretildi.

Vakıf, ilgilenen okullara farklı ortamlarda hizmet odaklı öğrenme konusunda eğitim ve danışmanlık vermekte ve bu konuda yılda bir konferans düzenlemektedir. Son yıllarda Vakıf, uygulayıcılara hem bilgi ve deneyimlerini paylaşma hem de eğitim ve ortak çalışma olanaklarını duyurma fırsatı veren bir hizmet odaklı öğrenme ağı kurdu. Ağ, hizmet odaklı öğrenme projeleri için bir takım kalite standartları oluşturdu; bunların en önemlileri şunlardır:

- ▶ Projenin,
- ▶ Okul dışında gerçekleşmesi ve okulu geniş çevreye açması;
- ▶ Topluluktaki gerçek bir soruna yanıt veriyor olması;

- ▶ Müfredat programı dışı bir etkinlik değil, doğrudan okulun resmi müfredat programı ile, örneğin bir veya daha fazla ders konusu ile bağlantılı olması;
- ▶ Hem sınıfta hem de sınıf dışında neler öğrendikleri konusunda öğrencileri sürekli derinlemesine düşünmeye yöneltmesi.

Freudenberg Vakfı

1984 yılında kurulan Freudenberg Vakfı, kâr amacı gütmeyen bir Alman kuruluşudur. Bilim, beşeri bilimler ve eğitimi teşvik etmeyi, toplumda ve kültürde barış içinde bir arada yaşama eğilimini güçlendirmeyi amaçlar. Başlıca çalışma alanları arasında göçmen ailelerin ve kültürel azınlıkların entegrasyonu, demokratik kültürün teşvik edilmesi, gençlerin ve ruhsal hastalığı olanların desteklenmesi yer alır.

Franz-Ludwig Lisesi'nden dersler

Franz-Ludwig Lisesi'ndeki öğretmenler, hizmet odaklı öğrenme programında yer alan öğrencilerin, proje ile bağlantılı derslerdeki başarısının yükseldiğini bildirmiştir. Proje özellikle, öğrencilerin bu derslerdeki daha teorik unsurları daha derinlemesine kavramasını sağlamış görünmektedir. Projeye katılan

Ne dediler ...

"Her gün öğrenmek zorunda olduğumuz bütün teorik bilgileri uygulamaya ilişkin ve yararlı bir bağlama oturtabildim."

"Engellilerle kurduğum ilişki, bana saygı ve değer verme vasıflarını öğretti."

"Zihinsel ve fiziksel engellilerin 'normal' dediğimiz insanlarla eşit olduğunun farkına vardım. Yaşama güçlerine hayran kaldım."

Öğrenciler, Franz-Ludwig Lisesi

öğrenciler, öğretmenler ve engelli işçiler artık birbirlerine karşı daha fazla yakınlık hissetmektedir ve birbirleri için sorumluluk almaya hazırdır. Okulda daha açık bir topluluk duygusu ve demokratik ortam vardır ve okulda, yurttaşları kendileri ve başkaları için sorumluluk üstlenmek üzere eğitime rolü konusunda daha büyük bir farkındalık oluşmuştur.

Özet

Ülke	Almanya
Öncü kuruluş	Freudenberg Vakfı
Yaklaşım	Hizmet odaklı öğrenme
Odak noktası	Örgün derslerdeki öğrenme edimini geliştirmek için, öğrencilere yaşadıkları yerel toplulukta gerçek yaşam sorunlarını çözme olanağı verilmesi
Yaş grubu	Ortaöğretim düzeyi
Süre	2001–

İletişim

Freudenberg Vakfı (Freudenberg Stiftung)

İlgili kişi: Anne Seifert

Freudenbergstrasse 2, 69469 Weinheim, Almanya

Tel: +49 6201 174 98

info@freudenbergstiftung.de

www.servicelarning.de

Ek 1

Örnek uygulama inceleme tablosu

Bölüm A

Tüm okul topluluğunun katılımını sağlama

A1	Yurttaşlık Bildirgeleri	İngiltere
A2	Çocuk Hakları	Almanya
A3	Demokratik Bir Cumhuriyet Olarak Okul	Polonya
A4	Ufuk Açan Okullar	İngiltere
A5	Öğrenci Katılımı	Belçika

Bölüm B

Farklılıklar ve kimliğe ilişkin tolerans ve farkındalık geliştirme

B1	Farklılıklar Sınıfı™	Fransa
B2	Akran Liderliği Eğitimi	Almanya
B3	Hoşgörü ve Demokrasi	Almanya
B4	OASI Projesi	İtalya
B5	Kültürlerarası Akran Eğitimi	İtalya

Bölüm C

Yurttaşlık beceri ve tutumlarını geliştirme

C1	Eleştirel Düşünme	Türkiye
C2	Münazara	Almanya
C3	Siyasal Okuryazarlık	İngiltere
C4	Gençler Oy Veriyor	Polonya

Bölüm D

Demokratik bir okul kültürü yaratma

D1	Demokrasiyi Yaşamak	Almanya
D2	Yükseköğretimde Demokrasi	İsveç
D3	Akran Arabuluculuğu	Belçika
D4	Bir Kilometrekare Eğitim	Almanya

Bölüm E

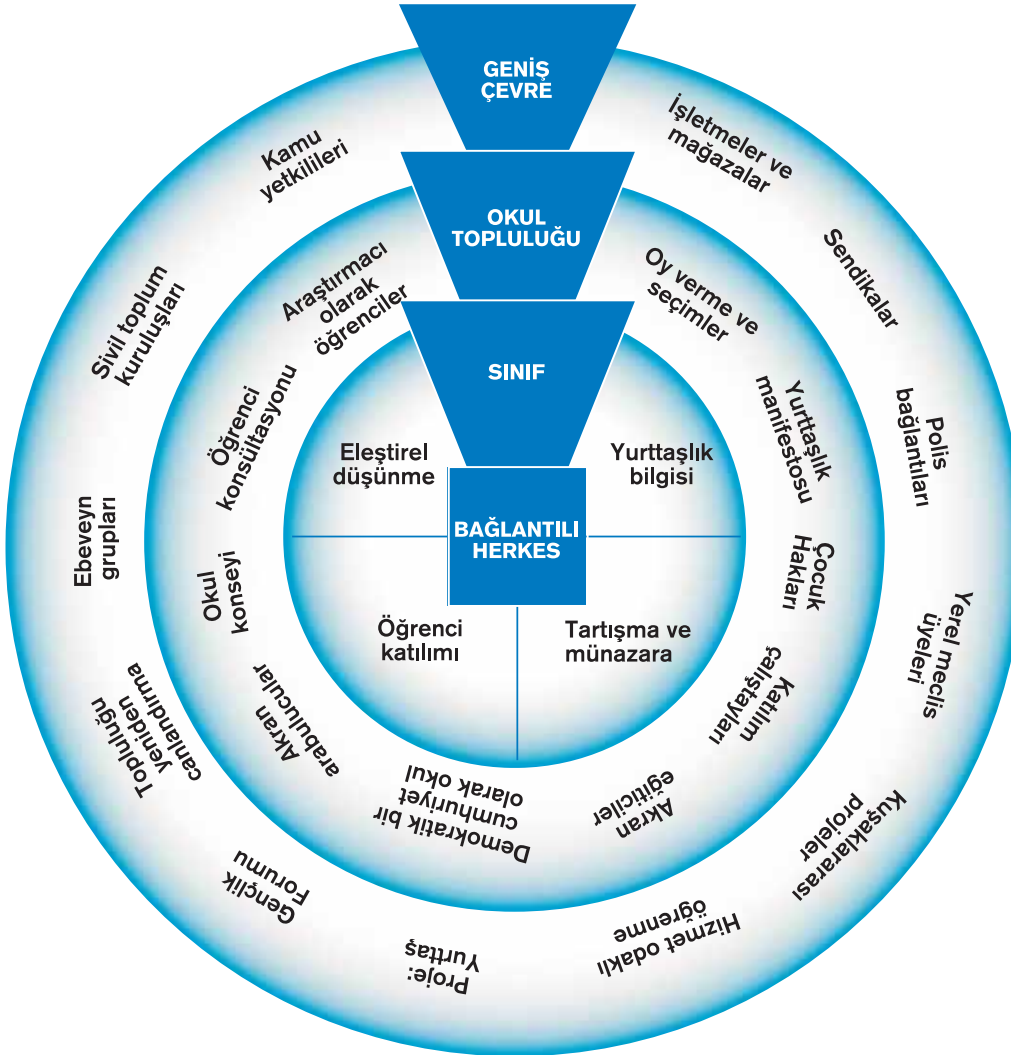
Okulların yakın çevreleriyle ilişki kurmasını sağlama

E1	Gençlerin Sesi	Finlandiya
E2	Hadi Yararlı Bir Şey Yapalım!	Estonya
E3	Çevresini Yenileyen Okul	Bosna Hersek
E4	Katılım (MitWirkung)	Almanya
E5	Hizmet Odaklı Öğrenme	Almanya

Ek 2

Demokratik Okul

Şekil 6 Demokratik eğitime "tüm-okul" yaklaşımı

Ek 3

Okulumuzda öğrenci katılımı: Bir özdeğerlendirme aracı

“Okulumuzda Öğrenci Katılımı” King Baudouin Vakfı tarafından, okulda öğrenci katılımının – hem sınıfta hem de okulun geniş çevresinde – niteliğini belirlemek ve öğrenciler, öğretmenler ve yönetim arasında bu konuda diyalogu teşvik etmek için geliştirilmiş bir özdeğerlendirme aracıdır.

Öğrenci katılımının şekli ve boyutundan bağımsız olarak her okulda kullanılabilen bu araç, ilgili herkese, okullarında katılıma ilişkin gelişmeler konusunda düşünme ve söz söyleme fırsatı verir.

Araç öğrenciler, öğretmenler ve okul yöneticileri tarafından doldurulacak bir ankete dayanır. 25 ortaöğretim okulunda yürütülen pilot çalışmanın bulgularını kapsayan anket, bu çalışmada katılımcılar tarafından çok önemli olarak belirlenmiş katılım unsurları etrafında oluşturulmuştur. Sistematik bir biçimde bu unsurlara odaklanarak kişilerin okullarındaki katılım durumundan hoşnutsuzluk ve hoşnutsuzluklarının nedenleri belirlenebilir. Bu, okulda öğrenci katılımının mevcut kalitesinin ve sunulan olanakların ne kadar kullanıldığı ve bunların geliştirilmesi için neler yapılması gerektiği konusunda yapılacak değerlendirme için önemli bir önkoşuldur.

Anketi yanıtlarken öğrencilerin kendi arasında ve öğrenciler, öğretmenler ve okul yönetimi arasında farklı görüşler ortaya çıkacağını kabu etmek gerekir. Asıl mesele bu fikirler hakkında yapıcı bir diyaloga girmenin istenip istenmediğidir. Bu aracın amacı, ilgili tüm kişileri böyle bir diyaloga katılmaya davet etmektir.

Son ve en önemli nokta, bu aracın kullanımı sonucunda oluşturulacak diyalogun geleceğe odaklanması gerektiğidir. Okulda öğrenci katılımı konusunda neler yapılacak; çeşitli taraflar ne tür taahhütlerde bulunmaya hazır; bu amaçlara ulaşmak için uygun görülen araçlar ve çalışma yöntemleri nelerdir?

Araç nasıl kullanılır – yedi basit adım

- 1 Katılımcı faaliyetlerde yer alan öğrenci ve öğretmenler ile okul yöneticilerinin birkaçı ile küçük bir proje ekibi oluşturun.
- 2 Anketi herkesten önce proje ekibine yanıtlatın. Bu, daha fazla açıklama yapılması gereken bölümleri belirlemenize veya anketin sonuna belirli sorular eklemek gerekip gerekmediğini anlamanıza yardımcı olacaktır. Fakat soruların sırasını ve ifade ediliş biçimini değiştirmeyin: Araç, titiz bir hazırlık sürecinde dikkatle test edilerek son haline getirilmiştir.
- 3 Araştırmanın ölçeğine karar verin. Tüm okulu mu (tüm öğrenci ve öğretmenler) yoksa sadece son sınıf öğrencilerini mi veya belirli bölümleri mi kapsayacak?
- 4 Anketler tamamlandıktan sonra ne gibi adımlar atılacağına karar verin. Bunun için şu tür seçenekler vardır:
  - ▶ Sınıf temsilcisinin, öğretmenin veya bir proje ekibi üyesinin rehberliğinde sonuçlar sınıfta incelenir ve tartışılır.
  - ▶ Anketler, sonuçlar dağıtılmadan önce proje ekibi tarafından merkezi olarak incelenir ve tartışılır. Anketi yanıtlayan öğrenci ve öğretmenlere (sınıfta, ilgili tüm kişilere açık bir toplantıda veya öğrenci genel konseyinde) belirli sorular yöneltilir.
  - ▶ Anketler tamamlandıktan sonra, sonuçlar ve işlerin durumu hakkında okulun geri kalan kısmının ne şekilde bilgilendirileceğini görüşecek olan proje ekibine gönüllülerin katılması istenir.
- 5 Projeden asgari beklentilerinizi açıkça belirlemeniz son derece önemlidir – bununla birlikte herhangi bir taahhütte bulunmadan insanların görüşlerini duymak ve bilgi toplamak istediğinizi söylemeniz kabul edilebilir bir durumdur. “Taahhüt” sonuçların dikkate alınacağına söz verilmesi veya konu hakkında bir öğretmenler kurulu toplantısı yapılması kadar basit de olabilir. Araştırmanın genel bağlamı içine oturtulması, aracı kullananları kendi görüşlerini aktarmaya teşvik edecek ve herkese

yapılan düzenlemeleri takip etme olanağı verecektir. Sağlıklı katılım bu noktada başlar.

- 6 Proje ekibinin böyle bir anketin ne tür etkileri olabileceği üzerine derinlemesine düşünmek için zaman ayırması yararlı olacaktır.
- 7 Son olarak, hedef grubun – diğer öğrenciler ve öğretmenler – ileride neler olacağı, kimin yapacağı ve buna nasıl karar verileceği hakkında nasıl bilgilendirileceği belirlenmelidir.

Anket şablonu 1: Okulumuzda öğrenci katılımı

Lütfen uygun kutulara (X) koyunuz:

- Öğrenciyim Öğretmenim Yöneticiyim
- Öğrenci katılımında yer alıyorum
- Öğrenci katılımında yer almıyorum

Aşağıda öğrenci katılımı ve okul kültürünüze ilişkin çeşitli ifadeler yer almaktadır. Bu ifadelerin okulunuz için geçerli veya uygun olup olmadığı konusundaki görüşünüzü gösteren sayıyı ifadelerin yanına yazınız.

E bölümünde, öğrenci katılımına katkıda bulunabilecek çalışma yöntem ve yollarının listesi yer almaktadır. Bunların tümü aynı okulda gerçekleşmez, bu nedenle okulunuzda olanları 1'den 5'e puanlayınız.

Sayılar şunları ifade etmektedir:

- 1 Hiç uygun değil
- 2 Biraz uygun
- 3 Az çok uygun
- 4 Oldukça uygun
- 5 Çok uygun

Lütfen yanıtlarınız üzerinde dikkatle düşünün ve uygun sayıyı yazın.

A. Öğrenciler yönetimin kendilerini ne ölçüde ciddiye aldığını düşünüyor?

A1 Yönetim öğrencileri aktif biçimde dinler.

A2 Öğrenciler endişeleri konusunda yönetime başvurabilir.

A3 Yönetim öğrencilerin görüş ve önerilerini dikkate alır.

A4 Yönetim tarafından kabul edilen önerilerin uygulanmasında öğrenciler yer alır.

A5 Yönetim kabul edilmeyen önerilerin gerekçelerini açıklar.

A6 Yönetimin okulda öğrenci katılımına bakışı olumludur.

B Öğrenciler öğretmenlerin kendilerini ne ölçüde ciddiye aldığını düşünüyor?

- B1** Öğretmenler öğrencileri aktif biçimde dinler.
- B2** Öğrenciler endişeleri konusunda öğretmenlere başvurabilir.
- B3** Öğretmenler öğrencilerin görüş ve önerilerini dikkate alır.
- B4** Öğretmenlerin okulda öğrenci katılımına bakışı olumludur.
- B5** Öğretmenlerin öğrenciler ile ilişkileri dostçadır.
- B6** Öğretmenler sınıfta dersle veya konu dışındaki meselelere de gerekli ilgiyi gösterir.

C Öğrenciler okula ne ölçüde katılabildiklerini düşünüyor?

- C1** Öğrencilerin okulda öğrenci katılımına bakışı olumludur.
- C2** Öğrenciler kişisel sorunları konusunda yönetime veya öğretmenlere başvurduğunda yardım alır.
- C3** Öğretmenler öğrencileri sınıf faaliyetlerine aktif olarak katar.
- Öğretmenler ve yönetim, okul işlerine katılabilmeleri için öğrencilere şunları yeterince sağlar:
- C4** Zaman
- C5** Mekan (oda, vb.)
- C6** Para
- C7** Yetki
- C8** Yapılar, net prosedürler
- C9** Destek ve teşvik

D Okulun işleyişinde demokratik unsurlar ne ölçüde yer alıyor?

- D1** Okul kuralları, yasadan çok rehber olarak görülür.
- D2** Okul kuralları okul topluluğunun tüm üyeleri için geçerlidir.
- D3** Disiplin sorunları olduğunda öğrenciler çözüm arayışına katılır.
- D4** Öğrencilere üst sınıflara geçtikçe daha fazla sorumluluk verilir.
- D5** Öğrenciler okulları için sorumluluk duygusunu paylaşır.
- D6** Öğrenciler kendiliğinden inisiyatif kullanabilir.
- D7** Okulda hoş bir atmosfer vardır.
- D8** Öğrenciler okulda geniş özgürlüğe sahiptir.

E Mevcut katılımın düzeyi nedir?

- E1** Yönetim operasyonu (sınıf ve okul sorunları da dahil olmak üzere)
- E2** Personel için kişisel eğitim; "ombudsman-öğretmen"
- E3** Ders süresi: Ders malzemesi dışındaki konuları tartışmak üzere ayrılmış zaman dilimi
- E4** Ders günleri: Ders malzemesi dışındaki konuları tartışmak üzere ayrılmış daha uzun bir zaman dilimi
- E5** Öğretmenlere yönelik sorun yönetim seansları (kişisel sorunlar da dahil olmak üzere)
- E6** Sınıf temsilcileri
- E7** Öğrenci konseyi
- E8** Çalışma grupları
- E9** Okul gazetesi
- E10** Anket, ihtiyaç analizi
- E11** Fikir kutusu
- E12** Öğrenci katılımı açısından önemli olduğunu düşündüğünüz ve listede olmayan başka çalışma yöntemleri ve yolları var mı?

Verilerin işlenmesi

Anketi yanıtlayan çeşitli alt grupları ayrı ayrı sınıflandırıp sınıflandırmayacağınıza hemen karar vermek önemlidir. Diğer bir deyişle, öğrenci katılım faaliyetlerinde yer alan ve almayan öğrenciler, öğretmenler, yöneticiler ve belirli bölümler ve sınıflar için sonuçları ayrı olarak değerlendirmek istiyor musunuz, istemiyor musunuz? Eğer ayrı olarak değerlendirmek istiyorsanız, anketlerin buna göre ayrı dosyalarda tasnif edilmesi ve ayrı ayrı işlem görmesi gereklidir.

Sonuçların işlenmesi basittir:

- ▶ Form 2'den (her puan için puanlama ve toplam puan çizelgesi) yeterli sayıda kopya çıkarınız, örn: Son sınıf öğrencileri için bir kopya, beşinci sınıf öğrencileri için bir kopya ve öğretmenler için bir kopya.
- ▶ Ele aldığınız grubun bütün anketlerinde verilen puanları uygun puantaj kutularına işaretleyerek bu çizelgeye aktarın.
- ▶ Bütün anketleri işledikten sonra her puantaj kutusunun sonucunu hesaplayın. Her soruya kaç kez 1, 2, 3, 4 ve 5 puan verildiğini TOPLAM kutusuna yazın.
- ▶ Birilerinin belirli bir maddeye puan vermediği durumlar dışında, beş kutunun genel toplamı, toplam anket sayısı ile eşit olmalıdır.

Burada puanların dağılımı hakkında oldukça iyi bir fikir edinebilir, belirli bir madde konusunda ne ölçüde fikir birliği ve itiraz olduğunu görebilirsiniz.

İşlem aşamasına dahil edilen grup ne kadar büyük olursa, eğilimler o kadar netleşir ve örneklemin diğer öğrencilerin görüşlerini yansıttığından o kadar emin olabilirsiniz. Eğer anketi sadece beş öğretmen yanıtlamışsa, onların görüşlerinin okulda çalışan diğer 70 öğretmenin görüşlerini temsil ettiğini kabul etmek riskli olacaktır.

“Az çok” seçeneğinin (3) insanlara özellikle çekici geldiğini, her zaman görece popüler olacağını unutmayın.

Tek başına da oldukça fazla bilgi sağlayan bu formu, ortalama puanların hesaplanması gibi daha ileri işlemler için de bir baz olarak kullanılabilir.

E. Mevcut katılımın düzeyi (kanallar ve çalışma yöntemleri)

	PUAN 1	TOPLAM	PUAN 2	TOPLAM	PUAN 3	TOPLAM	PUAN 4	TOPLAM	PUAN 5	TOPLAM
E1										
E2										
E3										
E4										
E5										
E6										
E7										
E8										
E9										
E10										
E11										
E12										

Ortalama puanların hesaplanması

Aşağıda yer alan formu kullanarak her sorunun ortalama puanını hesaplayabilirsiniz. Ayrı olarak işlem gören öğrenci veya öğretmen grupları için tutulan her puantaj cetvelinin yanında bir ortalama puan hesaplama formu yer alır.

Her soru için, “puantaj ve toplam puan çizelgesi”nin TOPLAM sütununda yer alan toplam sayıyı “T” (toplam) işaretli sütunlara aktarın.

Sonra, bu “T” sayılarını her puanın değeri (1, 2, 3, 4 veya 5) ile çarpın ve sonuçları “Ç” (çarpım) ile işaretli sütunlara yazın.

Belli bir soru için ortalama puan, çarpımların toplamını, o soruya kaç kez puan verildiğine (“T” sütunlarının toplamına) bölerek bulunur. Genellikle bu toplam, anket formlarının sayısı ile aynıdır. Ancak, bazı kişilerin bazı bölümleri yanıtlamadığı durumlar da olabilir. Ortalamanın doğruluğunu sağlamanın en iyi yolu, “Ç”lerin toplamını, “T”lerin toplamına bölmektir.

Not: Son blokta (E) yer alan maddeler için PUAN 1’in anlamı farklıdır.

Bu durumda PUAN 1, bir şeyin tam yokluğunu gösterir ve diğer puanlardaki gibi bir değerlendirme değildir. Bunun anlamı, ortalamayı

hesaplamakta kullanılmayacaktır. Sonuç olarak, E bloğu için ortalamalar genellikle diğer blokların ortalamalarından yüksek çıkar ve farklı yorumlanmalıdır.

Anket şablonu 3: Ortalama puanların hesaplanması

T	Ç	T	Ç	T	Ç	T	Ç	T	Ç	Ortalama
PUAN 1 TOPLAM	x 1 =	PUAN 2 TOPLAM	x 2 =	PUAN 3 TOPLAM	x 3 =	PUAN 4 TOPLAM	x 4 =	PUAN 5 TOPLAM	x 5 =	Ç + Ç + Ç + Ç + Ç ----- T + T + T + T + T

Anket sonuçları üzerinde yapılacak tartışmaya yönelik öneriler

Sahadaki durumu tam bilmeden, sonuçlara ilişkin iyi bir tartışma için kağıt üzerinde ve uzaktan özel önerilerde bulunmak mümkün değildir. Aşağıda yer alan önerilerimiz sadece yol gösterici genel ilkelerdir.

- 1 Gerek anketteki gerek tartışma toplantısındaki ifadelerin sadece görüşler, düşünceler ve değerlendirmeler olduğunu ve hiç kimsenin – çoğunluğun bile – kendi görüşlerinin “tek gerçek” olduğunu iddia edemeyeceğini tartışmadaki tüm katılımcılara açıkça belirtin.
- 2 Birbirlerinden etkilenmeden sayı ve sonuçlara hakim olmaları için herkese zaman ve gerekli formları verin – bu kolay bir iş değildir. Herkesten, verilerden çıkarsayabileceklerini düşündükleri en fazla beş önemli sonuç, eğilim veya bulguyu yazmasını isteyin. Tartışma, bir katılımcının yazdığı sonuçlardan birisini sunması ve diğerlerinin düşüncelerini dile getirmesi şeklinde ilerleyebilir.
- 3 Anket sonuçlarını önce genel daha sonra detaylı olarak inceleyin. Diğer bir deyişle, öncelikle ortalama puanlar sayfasındaki sayılara bakın, sonra puan cetvelindeki daha detaylı puanları inceleyerek bir eğilim belirlemeye çalışın.
- 4 İlk olarak benzerlikleri ve genel eğilimleri arayın. Diğer bir ifadeyle, öncelikle üzerinde belli oranda fikir birliği olan konuları araştırın. Sonra sayıların ifade ettiği zıtlık ve çelişkileri bulmaya çalışın.
- 5 Grup tarafından varılan her sonucu bir cümlede ifade etmeye çalışın ve tutanak şeklinde kaydedin.
- 6 Çoğu durumda bir şeyi anlatmak için örnek verilir. Bu iyi olmakla birlikte, daha sonra katılımcıların daha tercih edilir, iyi, uygun, vb. olduğunu düşündüğü yanıtlara yoğunlaşın. Grup, alternatifler üzerinde beyin fırtınası yaparak arzuladıkları okul kültürünü tarif etmeyi başarabilir. Söz konusu alternatifin uygulanabilir olup olmadığının kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesini sağlayın.

Ek 4

Katılım sarmalı

Katılım sarmalı, okullarda ve okulların geniş çevresinde çocuklar ve gençler için demokratik katılım olanaklarının planlanması ve desteklenmesi hakkında bilgi veren heuristik (kendi kendine öğrenmeyi temel alan) bir modeldir. Ampirik araştırmaya dayanan model, Bertelsmann Vakfı tarafından oluşturulmuştur. (Meinhold-Henschel & Schack, 2008).

Nokta 1, 2 ve 3, doğrudan etkiye en fazla açık olan katılım olanaklarının başarıyla kullanılmasını etkileyen faktörleri simgeler:

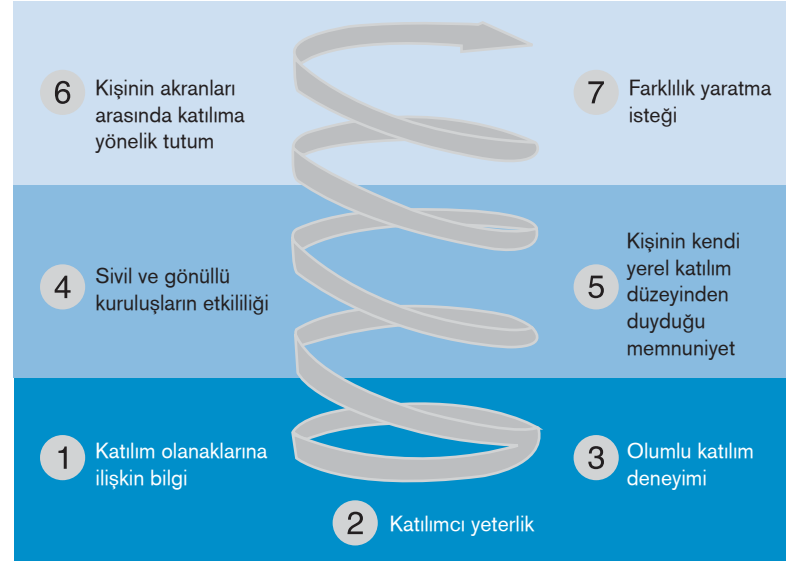
- 1 Katılım olanaklarına ilişkin bilgi,
- 2 Katılımcı yeterlik,
- 3 Olumlu katılım deneyimi.

Nokta 4 ve 5 doğrudan etkiye daha az açık olan katılım olanaklarının başarıyla kullanılmasını etkileyen faktörleri simgeler:

- 4 Sivil ve gönüllü kuruluşların etkililiği,
- 5 Kişinin kendi yerel katılım düzeyinden duyduğu memnuniyet.

Nokta 6 ve 7 normalde doğrudan etkiye açık olmayan katılım olanaklarının başarıyla kullanılmasını etkileyen faktörleri simgeler:

- 6 Kişinin akranları arasında katılımı konusundaki tutumu,
- 7 Farklılık yaratma isteği.

Ek 5

ILDE Üye Listesi

Bertelsmann Vakfı – Bertelsmann Stiftung

Halkla İlişkiler Bölümü – Public Relations
Department
Carl-Bertelsmann-Str 256
33311 Gütersloh, Almanya
Tel: +49 5241 81 81147
www.bertelsmann-stiftung.de

Carnegie İngiltere Vakfı – Carnegie United Kingdom Trust

Comely Park House, 80 New Row
Dunfermline
Fife KY12 7EJ, İngiltere
Tel: +44 138 372 1445
www.carnegieuktrust.org.uk

Avrupa Konseyi – Council of Europe

Avenue de l'Europe
67075 Strasbourg Cedex, Fransa
Tel: +33 3 88 41 20 00
www.coe.int

Bernheim Vakfı – Fondation Bernheim

Place de l'Albertine 2
1000 Brüksel, Belçika
Tel : +32 2 213 1499 Faks: +32 2 213 1495
www.fondationbernheim.be

San Paolo Compagnia Okul Vakfı – Fondazione per la Scuola della Compagnia di San Paolo

Corso Ferrucci, 3
10138 Torino, İtalya
Tel: +39 11 430 6511
www.fondazione scuola.it

Eğitim Reformu Girişimi – Education Reform Initiative

Sabancı Üniversitesi
Bankalar Caddesi No 2, Kat 5
Karaköy 34420, İstanbul, Türkiye
Tel: +90 212 292 50 44
Faks: +90 212 292 02 95
www.erg.sabanciuniv.edu

Freudenberg Vakfı – Freudenberg Stiftung

Freudenbergstrasse 2
69469 Weinheim / Bergstrasse
Almanya
Tel: +49 62 01 17498 Faks: +49 62 01 13262
www.freudenbergstiftung.de

King Baudouin Vakfı – King Baudouin Foundation

21 rue Brederode
1000 Brüksel, Belçika
Tel: +32 2 511 1840
www.kbs-frb.be

Avrupa Vakıflar Ağı – Network of European Foundations (NEF)

Résidence Palace, Rue de la Loi 155
1040 Brüksel, Belçika
Tel: +32 2 235 24 16
www.nefic.org

Joseph Rowntree Yardım Vakfı – Joseph Rowntree Charitable Trust

Water End, York YO30 6WQ, İngiltere
Tel: +44 1904 62.7810
www.jrct.org.uk

**ILDE faaliyetleri veya diğer NEF
programları hakkında daha fazla bilgi için:
info@nefic.org**

Ek 6

Kaynakça

Avrupa Birliği Konseyi. *The concrete future objectives of education and training systems*, www.ec.europa.eu/education/policies/2010/doc/rep_fut_obj_en.pdf adresinden ulaşılabilir, 2001.

Avrupa Komisyonu. http://ec.europa.eu/education/archive/citizen/index_en.html, 2006.

Avrupa Komisyonu. *Europe for citizens program*, http://ec.europa.eu/citizenship/archive_en.html adresinden ulaşılabilir, 2005.

Avrupa Konseyi. *Adopted texts on education for democratic citizenship*, Strasbourg: Avrupa Konseyi, 1999.

Avrupa Konseyi. *Resolution adopted by the Council of Europe Ministers of Education at their 20th session Cracow, Poland, 15-17 October 2000*, Strasbourg: Avrupa Konseyi, 2000.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi. *Rec (2002) 12 of the Committee of Ministers to member states on education for democratic citizenship*, Strasbourg: Avrupa Konseyi, 2002.

Backman, E ve Trafford, B. *Democratic governance of schools*, Strasbourg: Avrupa Konseyi, 2007.

Barber, B. R. *Strong democracy. Participatory politics for a new age*, Berkeley: California Üniversitesi Yayınları, 1984.

Bassler, T. *Learning to change: The experience of transforming education in South East Europe*, Budapeşte: Orta Avrupa Üniversitesi Yayınları, 2005.

Beutel, W. ve Fauser, P. (der.). *Demokratiepädagogik. lernen für die zivilgesellschaft*, Schwalbach, 2007.

Birzea, C., Kerr, D., Mikkelsen, R., Pol, M., Froumin, I., Losito, B. ve Sardoc, M. *All-European study on education for democratic citizenship policies*, Strasbourg: Avrupa Konseyi, 2004.

Consortium of Institutions for Deveelopment and Research in Europe (CIDREE) *Different faces of citizenship: Development of citizenship education in European countries*, Brüksel: CIDREE/DVO, 2005.

Cleaver, E., Ireland, E., Kerr, D. ve Lopes, J. *Citizenship education longitudinal study, second cross-sectional survey*, Londra: NFER, 2005.

Conrad, C ve Kocka, J. (der.). *Staatsbürgerschaft in Europa: Historische erfahrung und aktuelle debatte*, Hamburg, 2001.

Cunningham, J. *Democratic practice in a secondary school*, Osler, A. (der.) *Citizenship and democracy in schools: Diversity, identity, equality* içinde, Stoke on Trent: Trentham Books, 2000.

Davies, L. *School councils and pupil exclusions*, Birmingham: Uluslararası Eğitim ve Araştırma Merkezi, Birmingham Üniversitesi / İngiltere Okul Konseyleri, 1998.

Dewey, J. *Democracy and education*, Chicago, 1950.

Dominicé, P. *Learning from our lives: Using biographies with adults*, San Fransisco: Jossey-Bass, 1990.

Eurydice. *Citizenship education at schools in Europe*, www.eurydice.org adresinden ulaşılabilir, 2005.

Frevert, U. *How to become a good European citizen: Present challenges and past experiences* Georgi, V. (der.) *The making of citizens in Europe: New perspectives on citizenship education* içinde, Bonn, 2008.

Froumin, I. *All-European study on policies for EDC: Regional study Eastern European Region*, Strasbourg: Avrupa Konseyi, 2004.

Georgi, V. *Citizenship and diversity*, Georgi, V. (der.) *The making of citizens in Europe: New perspectives on citizenship education* içinde, Bonn, 2008.

Gosewinkel, D. *Historical reflections on citizenship in Europe*, Georgi, V. (der.) *The making of citizens in Europe: New perspectives on citizenship education* içinde, Bonn, 2008.

Gürkaynak, İ., Üstel, F. ve Gülgöz, S. *Eleştirel düşünme*, İstanbul: Eğitim Reformu Girişimi, 2004.

Hannam, D. A. *Pilot study to evaluate the impact of the student participation aspects of the citizenship order on standards of education in secondary schools*, Londra: CSV, 2001.

Härnsten, G. *The research circle – Building knowledge on equal terms*, Stockholm: LO, 1994.

Härnsten, G. ve Holmstrand, L. *Democratic knowledge processes in participatory research for social change*, Boog, B., Preece, J., Slagter, M. ve Zeelen, J. (der.) *Towards quality improvement of action research: Developing ethics and standards* içinde, Sense Publishers, 2008.

- Härnsten, G ve Wingård, B. *Högskoleutbildning javisst, Men med vem och för vad? Genusperspektiv i praktknära forskning i högre utbildning*. Växjö: Växjö University Press. Acta Wexionensia 124/2007.
- Hart, R. *Children's participation: From tokenism to citizenship*, UNICEF, 1992.
- Holmstrand, L. ve Härnsten, G. How to bridge the gap between the school world and the world of university research Tydén T. (der.) *When school meets science* içinde, Stockholm: Eğitim Yayınları Stockholm Enstitüsü, 1995.
- Holmstrand, L. ve Härnsten, G. Democratic knowledge processes and active citizenship, Bron, K., Salling, O. ve West, L. (der.) *Old and new worlds of adult learning* içinde, Wrocław: ESREA, 2005.
- Hoskins, B., Jesinghaus, J., Mascherini, M., Munda, G., Nardo, M., Saisana, M., Van Nijlen, D. ve Villalba, E. *Measuring active citizenship in Europe*, CRELL 4. Araştırma Tezi. Ispra: Ortak Araştırma Merkezi/CRELL, 2006.
- Huddleston, T. ve Rowe, D. Citizenship and the role of talk in teaching and learning Gearon, L. (der.) *Learning to teach citizenship in the secondary school* içinde, Routledge, Londra, 2003.
- Huddleston, T. ve Kerr, D. (der.) *Making sense of citizenship: A continuing professional development handbook*, Londra: Yurttaşlık Vakfı, 2006.
- Huddleston, T. *From student responsibility to shared responsibility: Effective practice in democratic school governance in European schools*, Strasbourg: NEF/Avrupa Konseyi, 2007.
- Huddleston, T. *Forum on civic partnerships for citizenship and human rights education: A report*, Strasbourg: Avrupa Konseyi, 2009.
- Hunjan, R., Lewis, M. ve Stenton, S. *Inspiring schools – Resources for action*, Londra: Carnegie İngiltere Vakfı, 2006.
- Kerr, D. *All-European study on policies for EDC: Regional study Western Europe Region*, Strasbourg: Avrupa Konseyi, 2004.
- Kerr, D. Research on citizenship education in Europe: A survey, Georgi, V. (der.) *The making of citizens in Europe: New perspectives on citizenship education* içinde, Bonn, 2008.
- Lansdown, G. *Can you hear me? The right of young children to participate in decisions affecting them*, Hollanda: Bernard Van Leer Vakfı, 2005.
- Lister, R. *Citizenship: Feminist perspectives*, Basingstoke, 1994.
- Losito, B. *All-European Study on Policies for EDC: Regional Study Southern Europe Region*, Strasbourg: Avrupa Konseyi, 2004.
- Lundberg, B. ve Starrin, B. Participatory research. Some characteristic features, Wingård, B. (der.) *Livslång Nyfikenhet. En vänbok till Gunilla Härnsten* içinde, Stockholm: LHS Yayınevi, 2006.
- Meinhold-Henschel, S. ve Schack, S. *Situation und handlungsansätze zur kinder- und jugendpartizipation in Deutschland*, Newsletter Wegweiser Bürgergesellschaft, No 13/2008, 4.07.2008, http://www.buergergesellschaft.de/fileadmin/pdf/gastbeitrag_schack_henschel_080630.pdf adresinden ulaşılabilir.
- Mikkelsen, R. *All-European study on policies for EDC: Regional study Northern Europe Region*, Strasbourg: Avrupa Konseyi, 2004.
- Morin, E. *Penser l'Europe*, Paris, 1987.
- Osler, A. (der.) *Citizenship and democracy in schools: Diversity, identity, equality*, Stoke on Trent: Trentham Books, 2000.
- Osler, A. ve Starkey, H. Learning for cosmopolitan citizenship: Theoretical debates and young people's experiences, *Educational Review*, Cilt 55, No 3, Routledge, 2003.
- Paludan, P. ve Prinds, E. *Evaluation of education in citizenship and moral judgement*, Kopenhag: Danimarka Eğitim Bakanlığı, 1999.
- Pol, M. *All-European study on policies for EDC: Regional study Central Europe Region*, Strasbourg: Avrupa Konseyi, 2004.
- Preuss, U. K., Everson, M., Koenig-Archibugi, M. ve Lefebvre, E. Traditions of citizenship in the European Union, *Citizenship Studies*, 7 (1), 3-14, 2003.
- Shaw, J. The many pasts and futures of citizenship in the European Union, *European Law Review*, 22.6, 1997.
- Siljehag, E. *Igenkännande och motkraft. Förskole-och fritidspedagogikens betydelse för specialpedagogiken*, Stockholm: Stockholm University, 2007.
- Torney-Purta, J. ve Barber, C. Democratic school engagement and civic participation among European adolescents: Analysis of data from the IEA Civic Education Study Strasbourg: Avrupa Konseyi, 2004.
- Torney-Purta, J. ve Barber, C. Democratic school engagement and civic participation among European adolescents: Analysis of data from the IEA Civic Education Study, *Journal of Social Science Education*, 2005. www.jsse.org/2005-se/torney_purta_barber_iea_analysis.htm adresinden ulaşılabilir.
- Torney-Purta, J., Lehmann, R., Oswald, H. ve Schulz, W. *Citizenship and education in twenty-eight countries: Civic knowledge and participation at age fourteen*, Amsterdam: International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA), 2001.

Torney-Purta, J., Schwille, J. ve Amadeo, J-A. (der.)
Civic education across countries: Twenty-four
national case studies from the IEA Civic Education
Project, Amsterdam: International Association for
the Evaluation of Educational Achievement (IEA),
1999.

Wiener, A. Making sense of the new geography
of citizenship: Fragmented citizenship in the
European Union, *Theory and Society*, 26.4, 1997.

Yuval-Davis, N. Belonging is multi-layered,
*Connections. Quarterly from the Commission for
Racial Equality*, Kış 2004/05.